3 2019
€2,50

BUITEN de Orde

anarchistisch kwartaalblad

thema:
Technologie

Technieken en beleidsplannen
Hoe we de klimaatramp niet tegenhouden

Reproductie en revolutie
De actualiteit van Shulamith Firestone

Especifismo
De anarchistische praktijk van het bouwen aan massabewegingen

van de
Redactie

Er is weer van alles gaande dat onze anarchistische hartjes sneller doet kloppen. De laatste hittegolf van dit jaar hebben we hopelijk gehad. Toch zal dit najaar meer dan ooit in het teken staan van het klimaat. De Zweedse klimaatactiviste Greta Thunberg is zojuist aangekomen in New York na een barre zeiltocht over de Atlantische Oceaan. Ze is daar niet alleen om verschillende VN-bijeenkomsten over het klimaat bij te wonen maar ook om een serie van acties af te trappen die eind september moet culmineren in een wereldwijde klimaatstaking.

Ook in deze *Buiten de Orde* besteden we natuurlijk aandacht aan het klimaat. Peter Storm schreef een artikel over de tendens om klimaatverandering als een technisch probleem te zien dat niets met het kapitalisme en zijn groeidwang te maken heeft. Die tendens dreigt ons op een (nogal letterlijk) doodlopende weg te brengen. Dit artikel is onderdeel van het thema van dit nummer: technologie, een onderwerp waarover anarchisten veel hebben nagedacht, wat heel verschillende opvattingen en kritieken heeft opgeleverd.

Een andere rode draad in dit nummer is het anarchisme zelf. We hebben eerder dit jaar een thema gewijd aan dit onderwerp, maar de discussies van dat nummer (2019, nummer 1) zijn duidelijk nog niet uitgewoed. Daarnaast lijkt er een hernieuwde belangstelling voor anarchistische theorievorming te zijn, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de artikelen over James C. Scott en over especifismo. We blijven deze ontwikkeling met plezier volgen.

Daarnaast bevat dit nummer ook weer een enorme verscheidenheid aan bijdragen die niet onder een enkele noemer gebracht kunnen worden: strips, columns, verslagen, dialogen... We gaan het hebben over queer haar, over Hong Kong en Griekenland, over migratie en Braziliaanse anarcho-punk en over absurde verkiezingsuitslagen. Hopelijk openen we met dit nummer een opstandig en vrolijk najaar. Laten we een voorbeeld nemen aan de opgeruimde onverzettelijkheid van Greta Thunberg, die behalve uit haar zeiltocht al eerder bleek uit de woorden die ze in 2018 tot alle politici en wereldleiders richtte:

We zijn hier gekomen om jullie te laten weten dat verandering eraan komt, of jullie dat nu leuk vinden of niet.

de redactie

colofon

Buiten de Orde
Het anarchistische kwartaalblad Buiten de Orde is een uitgave van de Vrije Bond. De redactie is in redactioneel opzicht onafhankelijk van de bond. Standpunten ingenomen in het blad vertegenwoordigen niet noodzakelijkerwijs die van het redactiecollectief. Het blad besteedt aandacht aan een breed scala van onderwerpen en wil naast een blad voor de leden van de Vrije Bond een blad van de hele anarchistische beweging zijn. Overname van artikelen met bronvermelding wordt van harte toegejuicht. De BdO wordt gedrukt op 100% gerecycled papier, vrij van optische witmakers.

Abonnementen
Leden van de Vrije Bond krijgen Buiten de Orde gratis thuis; niet-leden kunnen zich abonneren voor € 15,00 per jaar.

Voor mensen in de gevangenis is Buiten de Orde gratis. Oude nummers zijn op te vragen bij het secretariaat van de Vrije Bond.

Je kunt je abonneren door onder vermelding van 'abonnement Buiten de Orde' € 15,00 over te maken op:

IBAN: NL80INGB0005495473
BIC/Swift: INGBNL2A
t.n.v. Vrije Bond Amsterdam

Redactie Buiten de Orde
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam,
Nederland
www.vrijebond.org/buitendeorde
redactie@buitendeorde.nl
085 877 89 58

Secretariaat Vrije Bond
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam,
Nederland
secretariaat@vrijebond.nl
www.vrijebond.org
085 877 89 58

Losse nummers zijn te koop voor € 2,50 bij:

Fort van Sjakoo
Jodenbreestraat 24, Amsterdam
www.sjakoo.nl

Athenaeum Nieuwscentrum
Spui 14-16, Amsterdam
www.athenaeum.nl

Boekwinkel Opstand
Beatrijsstraat 12, Den Haag
www.opstand.noblogs.org

Casco – Office for Art, Design and Theory
Lange Nieuwstraat 7, Utrecht
www.casco.art

Vredesburo Eindhoven
Grote Berg 4, Eindhoven
www.vredesburo.nl

De Lektuurhal
Over de Kelders 10, Leeuwarden

Boekhandel Rosa
Oliemuldersweg 43, Groningen
www.bookshoprosa.org

thema: **Technologie**

Reproductie en revolutie

De actualiteit van Shulamith Firestone

In het kielzog van de nieuwe extreemrechtse bewegingen zijn ook de traditionele conservatieven wereldwijd aan het opleven. De liefde lijkt wederzijds. Zo sprak Thierry Baudet verschillende keren op bijeenkomsten van de fundamentalistisch katholieke organisatie Civitas Christiana. De wederopstanding van confessioneel rechts lijkt op het eerste gezicht misschien onbeduidend, maar inmiddels staan in veel landen de verworven reproductieve rechten en vrijheden onder druk. Abortuswetgeving wordt in veel landen aangescherpt, terwijl in de Nederlandse seculiere kranten artikelen over abortus verschijnen die twintig jaar geleden hooguit in het *Reformatorisch Dagblad* hadden kunnen staan. En het gaat niet alleen om abortus: ivf voor anderen dan heterostellen wordt voortdurend bedreigd (of blijft onbespreekbaar) en het traditionele gezin lijkt springlevend.

> 'Rustig, meisje, we hebben hier belangrijkere zaken te bespreken dan vrouwenproblemen'

Geen wonder dat feministen de laatste jaren meer geïnteresseerd zijn geraakt in het onderwerp reproductie. Ze beperken zich daarbij niet tot het veiligstellen van bestaande verworvenheden, maar proberen nieuwe radicale ideeën te ontwikkelen, voorbij (en soms tegen) de slogans en denkkaders van het klassieke radicale feminisme. Zo schreef Alexandra Kimball *The Seed: Infertility Is a Feminist Issue* (2019), waarin ze haar eigen ervaring met ongewenste onvruchtbaarheid verbindt met een analyse van de gebrekkige feministische gedachtevorming over dit onderwerp. Ze laat zien dat in het feminisme van de tweede golf het oude spook van de (ongewenst) onvruchtbare vrouw voortleeft: een van oudsher meelijwekkend en onheilbrengend wezen dat we liever niet zien. Voor het feminisme doet alleen de reproductieve zelfbeschikking van vruchtbare cis vrouwen ter zake. De noden van andere vrouwen (zijn dat eigenlijk wel echte vrouwen?) zijn irrelevant.

Radicaler maar ook theoretischer is *Full Surrogacy Now: Feminism Against Family* (2019) van Sophie Lewis. Draagmoederschap wordt door veel feministen uit de tweede golf als onwenselijk gezien. Zo voerde Gloria Steinem onlangs campagne (samen met christelijke fundamentalisten) tegen een wet in New York die de mogelijkheden voor draagmoederschap zou verruimen. Lewis betoogt juist dat we niet minder maar meer draagmoederschap nodig hebben. Ze analyseert draagmoederschap op losjes marxistische wijze als arbeid in een kapitalistische economie, voortbouwend op het werk van marxistische feministen, die alle vormen van reproductief werk (ook huishouden, zorg, opvoeding) als arbeid beschouwen. Ze ziet hier een belangrijk terrein voor antikapitalistische en feministische strijd, omdat juist de normalisatie van draagmoederschap (als arbeid) de betekenis van genetische verwantschap, zwangerschap en moederschap radicaal kan veranderen. Ze opent een libertair communistisch toekomstperspectief waarin het traditionele gezin niet meer de vanzelfsprekende bestemming is van het pasgeboren kind en waarin het kind ook niet meer 'van iemand' is.

Nauw verwant aan het boek van Lewis is *Xenofeminism* (2018) van Helen Hester, dat nieuwe feministische ideeën over reproductie en

(on)vruchtbaarheid koppelt aan een bredere analyse van technologie. Voor haar is de notie van 'het natuurlijke' een vehikel van conservatieve en misogyne ideeën. Het vergroten van je vrijheid betekent het vergroten van je vervreemding (van de natuur), aldus een provocerende Hester. Een groot deel van haar boek gaat over reproductieve technologieën bezien in het licht van deze filosofie.

Deze jonge feministen staan kritisch tegenover het radicale feminisme van de jaren zeventig, maar er is één radicale feministe in het bijzonder met wie ze een haat-liefdeverhouding hebben: Shulamith Firestone (1945-2012). Over Firestone is vooral bekend dat ze zwangerschap barbaars vond en dat ze uitkeek naar de tijd waarin deze arbeid aan machines uitbesteed kon worden. Haar relevantie voor deze auteurs ligt dus voor de hand en vooral Hester en Lewis bespreken haar werk uitvoerig. Maar het werk van Firestone is lastig. Ik word zelf ook heen en weer geslingerd tussen enthousiasme en teleurstelling als ik haar lees. Haar werk wortelt in het vroege radicale feminisme, waarvan ze één van de grondleggers is, dus het is geen verrassing dat je ook de minder aangename kanten van die beweging erin terugvindt. Kennis van die historische achtergrond is dan ook onmisbaar bij het lezen van Firestones werk.

Radicaal feminisme

Sekse heeft voor Firestone een geschiedenis

In de late zomer van 1967 vond in Chicago een conferentie plaats van Amerikaanse linkse bewegingen die als doel had om een gemeenschappelijke strategie te ontwikkelen. Deze National Conference for New Politics was groots opgezet. Ook Martin Luther King hield een toespraak. Toch, ondanks de ambitieuze opzet, had niemand bedacht dat vrouwenrechten ook een plekje op de linkse agenda voor de toekomst verdienden. Shulamith Firestone, een kunststudente aan de School of the Art Institute of Chicago (SAIC), en Jo Freeman, een studente die actief was in de burgerrechtenbeweging, startten daarom een lobby om de agenda aan te passen. Die leek aanvankelijk succesvol. Na veel getrouwtrek werden enkele vrouwelijke sprekers aan de lijst toegevoegd. Op het moment dat ze aan de beurt waren, werden de vrouwen echter botweg genegeerd door de voorzitter, die een andere spreker aankondigde. Firestone en Freeman liepen daarop het podium op om verhaal te halen. Toen gebeurde er iets dat illustratief was voor het linkse machismo van de late jaren zestig: de voorzitter gaf Firestone een klopje bovenop haar hoofd en zei: 'Rustig, meisje, we hebben hier belangrijkere zaken te bespreken dan vrouwenproblemen.'

Dit incident maakte pijnlijk duidelijk dat er voor een feministische politiek binnen Amerikaans links geen plaats was. Kort daarop richtten Firestone en Freeman dan ook de eerste radicaal feministische organisatie in Chicago op: Westside (genoemd naar de vergaderlocatie, Freemans appartement in de west side). Uiteraard was in dat prille begin niet onmiddellijk duidelijk hoe een radicaal feministische politiek eruit zou moeten zien. Veel leden van Westside zagen zich nog als onderdeel van een bredere linkse beweging. Ze uitten bijvoorbeeld hun solidariteit met de Black Panthers en spraken veel over Vietnam. Volgens Firestone moesten feministen echter breken met de traditionele politiek als ze serieus werk wilden maken van hun bevrijding uit het patriarchaat. Alle energie moest gericht worden op vrouwenbevrijding, *women's liberation*.

Kort daarop, in het najaar van 1967 besloot Firestone om naar New York te verhuizen. Het lijkt erop dat ze vluchtte voor haar vriend die haar mishandelde.[1] In New York richtte ze kort na haar verhuizing met enkele andere vrouwen New York Radical Women op, de eerste feministische organisatie in New York. NYRW werd berucht door een protest tijdens de Miss America-verkiezing van 1968, die ze wisten te verstoren met een *banner drop* en waarbij een groot aantal 'traditioneel vrouwelijke' producten ritueel in een vuilnisbak werd gegooid: korsetten, schoenen met hoge hakken, make-up, bh's, potten, pannen. In deze periode organiseerde Firestone ook de eerste pro-abortusdemonstratie in de geschiedenis van de VS, waarbij twaalf vrouwen in het openbaar spraken over hun eigen ervaring met abortus. NYRW gaf verder in haar korte bestaan twee invloedrijke boeken uit, *Notes from the First Year* (1968) en *Notes from the Second Year* (1970), die vroege radicaal feministische teksten bundelden.

Toen NYRW in 1969 uiteenviel in een socialistisch feministische en een radicaal feministische tak, richtte Firestone samen met Ellen Willis de radicaal feministische groep Redstockings op, een organisatie die nog altijd bestaat. Zelf verliet ze Redstockings kort daarop weer om samen met Anne Koedt (die wereldberoemd zou worden met *The Myth of the Vaginal Orgasm* (1970)) New York Radical Feminists op te richten.

Trashing

New York Radical Feminists was opgebouwd uit min of meer autonome brigades die genoemd waren naar feministes uit het verleden. Wel moesten de brigades zich houden aan een beginselprogramma en moesten ze zich verdiepen in de geschiedenis van het feminisme. Van meet af aan waren er spanningen tussen de verschillende brigades. Zo was de brigade waarin de journaliste Susan Brownmiller actief was voortdurend kritisch over de brigade van Firestone, de Stanton-Anthony Brigade. Zelfs het feit dat deze brigade naar maar liefst *twee* feministes genoemd was moest op een vergadering besproken worden.[2]

Jo Freeman schreef later een veel geciteerd artikel over haar eigen negatieve ervaringen in de vroege radicaal feministische groepen, 'Trashing: The Dark Side of Sisterhood'.[3] Trashing was in de woorden van Freeman: '(...) a particularly vicious form of character assassination which amounts to psychological rape. It is manipulative, dishonest, and excessive.' Dit gedrag, dat kennelijk wijdverspreid was in de beweging, heeft veel vrouwen getraumatiseerd en vervreemd van het feminisme. Ook Firestone werd regelmatig het slachtoffer van trashing. Omdat ze briljant en ambitieus was, kreeg ze bijvoorbeeld te horen dat ze te veel testosteron had en dat ze vergaderingen 'domineerde' ('als een man', mogen we er dan zelf bij denken). Er werd zelfs eens in één van de door haarzelf opgerichte groepen voorgesteld om haar uit de groep te zetten, omdat ze 'unsisterly' zou zijn.[4]

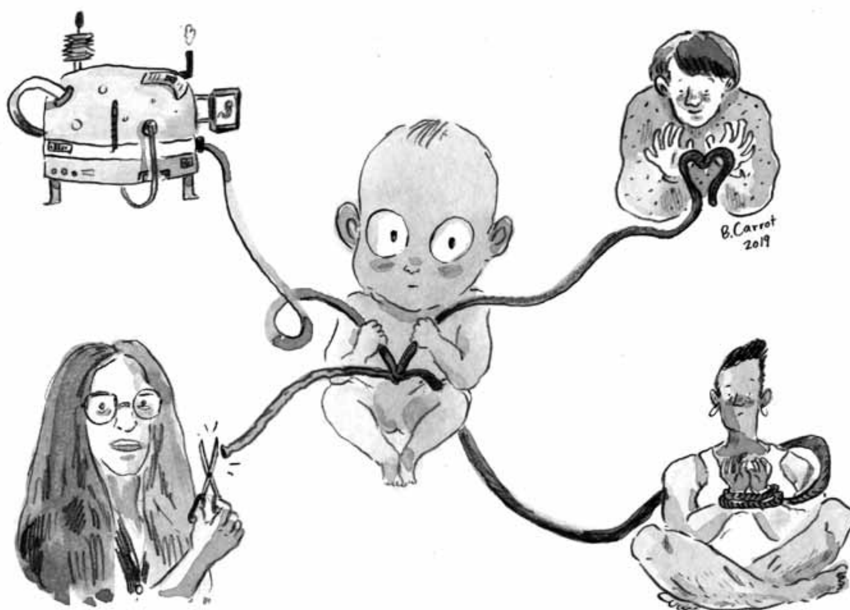
Volgens Susan Faludi, die kort na het overlijden van Firestone een mooi biografisch artikel over haar schreef in *The New Yorker*, waren het deze ervaringen die Firestone ertoe brachten om het feminisme in 1970 de rug toe te keren. Het radicaal feministische boek waarmee ze bekend zou worden en dat nu als klassieker geldt, *The Dialectic of Sex* (1970), had ze net voltooid en lag nog niet eens in de boekhandel. Het was het begin van een geïsoleerd bestaan in

de East Village. Ze bleef weliswaar schilderen, maar kampte met een precaire geestelijke gezondheid en werd verschillende keren opgenomen omdat ze een psychose had. Van feminisme wilde ze niets meer weten, ook niet toen in de jaren negentig enkele jonge feministes een tijdje contact met haar onderhielden en een supportnetwerk vormden. Ze schreef in die periode nog wel een goed ontvangen bundel met korte verhalen, *Airless Spaces* (1998).

Dialectiek

Firestone schreef *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution* (1970) in een paar maanden tijd. Het was sowieso een creatieve en hectische periode waarin feministen het ene na het andere boek uitbrachten. Het boek verscheen in hetzelfde jaar als een andere nu canonieke tekst van het radicale feminisme: *Sexual Politics* van Kate Millett, net als Firestone ex-lid van New York Radical Women. Susan Faludi beschrijft hoe *The Dialectic* al invloed uitoefende voordat het gepubliceerd was: de vrouwen die bij de uitgeverij werkten, lazen de kopij en begonnen erover te praten. Ze stopten met het dragen van rokken en hoge hakken en stelden lastige vragen over ongelijke beloning. Dit zegt misschien veel over de tijdgeest, maar toch ook wel iets over de kwaliteit van het boek.

Het boek is in de eerste plaats een vurig pamflet. Alles moet wijken voor vrouwenbevrijding, 'niet alleen de hele westerse cultuur, maar de organisatie van cultuur zelf, en verder, zelfs de organisatie van de natuur' gaan op de schop.[5] Firestone gebruikt daarbij het theoretische gereedschap dat voorhanden was in de late jaren zestig: het werk van Beauvoir, Freud en Marx. Ze bouwt voort op Marx' dialectische geschiedbegrip. Waar Marx de geschiedenis analyseerde door naar veranderingen in productiewijzen en klassen te kijken, ziet Firestone ook veranderingen (en spanningen en contradicties) in de domeinen van de sekse en van de cultuurproductie als drijvende krachten in de geschiedenis. De dialectiek van de sekse bestudeert de historische verhoudingen, spanningen en machtsverschuivingen tussen mannen en vrouwen, en de dialectiek van de cultuur doet hetzelfde, maar dan tussen een 'esthetische mode' en een 'technologische mode' in de cultuurproductie.

Voor Firestone is sekse een grotendeels biologisch, 'natuurlijk' gegeven, dat geworteld is in de menselijke voortplanting. (De notie van een van sekse afgegrensd 'gender' gebruikt ze niet.) Maar wat haar onderscheidt van vrijwel alle andere radicale feministen is dat sekse voor haar ook een geschiedenis heeft. Door de ontwikkeling van reproductieve technologie is het makkelijk geworden om aan zwangerschap te ontkomen en daarmee is de belangrijkste materiële pijler onder het patriarchaat verdwenen: er is een toekomst denkbaar geworden waarin vrouwen niet langer kinderen hoeven te baren en te verzorgen. Ook alles wat daar verder in verschillende culturen nog is bij verzonnen aan 'vrouwelijke' taken kan weg. Het is nu aan het feminisme om deze nieuwe situatie uit te buiten en de aanval in te zetten, want mannelijke overheersing gaat niet zichzelf afschaffen.

Om de mechanismen van vrouwenonderdrukking te analyseren gebruikt Firestone veel begrippen van Freud. Ze ziet de psychoanalyse als een mislukt feminisme. Freud had te weinig oog voor machtsverschillen tussen mannen en vrouwen, in het bijzonder in het gezin. Het gezin is de plek waar jongens na hun vroege kindertijd gedwongen worden om zich af te keren van hun moeder en zich te identificeren met hun vader, die machtiger is en toegang heeft tot de wereld. Wat Freud het Oedipuscomplex noemde, is volgens Firestone verdrongen schaamte voor het in de steek laten van de moeder en verdrongen wrok tegenover de machtige vader. Daarnaast draagt volgens Firestone het taboe op incest binnen het gezin bij aan het ontstaan van een seksualiteit die is afgescheiden van andere gevoelens, wat zijn weerslag heeft op hoe mannen zich tegenover vrouwen verhouden. Kortom, het gezin is de plek bij uitstek waar het patriarchaat gereproduceerd wordt.

Hoewel ik het met Firestone eens ben dat het gezin de hoeksteen van een ellendig systeem is, vind ik dit 'freudiaanse' deel van haar werk niet zo overtuigend. Het psychoanalytische begrippenapparaat dat ze gebruikt, maakt het betoog voor lezers van vandaag ook erg ontoegankelijk. Maar dat ze zich tot de psychoanalyse verhoudt is wel begrijpelijk. In de tijd dat Firestone *The Dialectic* schreef, had de psychoanalyse, vooral onder intellectuelen en kunstenaars, nog veel invloed. Je merkt wel dat Firestone met plezier tegen de heilige huisjes van verstokte freudianen aanschopt, maar ze blijft hun taal spreken.

Bedenkelijker is dat er racisme en homofobie door de tekst heen schemert, soms in dezelfde zin: een zwarte man kan weigeren om zich te identificeren met witte mannelijkheid, schrijft Firestone, om te vervolgen: 'waarop hij zich vaak overgeeft aan homoseksualiteit'. Ze heeft het ook over 'de grotere agressiviteit van de zwarte vrouw'. *Ahem...* Bovendien wordt heteroseksualiteit nergens ter discussie gesteld, onze hele reproductieve biologie mag veranderd worden, maar we blijven wel allemaal hetero? *The Dialectic* is inderdaad een 'flawed masterpiece', zoals Sophie Lewis het noemt. En deze 'flaws' vinden we ook bij andere radicaal feministische auteurs terug. Racisme,

homofobie, transfobie en validisme zijn tot op de dag van vandaag terugkerende problemen in het radicale feminisme. Tegenwoordig worden radicale feministen regelmatig van sociale media geweerd omdat ze de regels tegen 'hateful conduct' overtreden.[6] De vrouw die bevrijd moet worden, is bij nader inzien wit en cis en komt vaak uit de middenklasse.

Reproductie

Firestones belangrijkste en origineelste ideeën zijn ondertussen precies de ideeën die op gespannen voet staan met het radicale feminisme. De natuur is niet rechtvaardig. De natuur is er gewoon. Simone de Beauvoir had in *De tweede sekse* (1949) al een afschrikwekkend beeld van zwangerschap en moederschap geschetst. Firestone, die het boek aan Beauvoir opdroeg en veel aan haar ontleent, ging nog een stap verder. We zagen al dat voor haar de voortplanting de wortel was van het patriarchaat. Nog afgezien van de lichamelijke horror die ze is, maakt zwangerschap vrouwen kwetsbaar en afhankelijk van patronage. Het is die biologisch bepaalde kwetsbaarheid, aldus Firestone, die cultureel is uitvergroot en overdreven tot wat uiteindelijk 'vrouwelijkheid' is geworden.

Voor Firestone waren veilige en toegankelijke abortus en anticonceptie het begin van een revolutionaire ontwikkeling. Vrouwen kregen hun aandeel in de reproductie van de soort voor het eerst een beetje onder controle. Ze was ervan overtuigd dat deze ontwikkeling zou doorzetten en dat eicellen ooit buiten de baarmoeder bevrucht zouden kunnen worden (in 1978 zou inderdaad de eerste ivf-baby geboren worden) en dat baby's uiteindelijk zelfs buiten de baarmoeder voldragen zouden worden.

Deze ontwikkelingen zouden de biologische rol van de vrouw ondermijnen en ertoe leiden dat de culturele betekenis van sekse (wat we nu 'gender' zouden noemen) uiteindelijk zou verdwijnen. Een tweede revolutionair aspect aan deze technologieën was dat ze konden helpen om de hegemonie van het gezin te doorbreken. Kinderen zouden immers niet langer de extensie zijn van een heteroseksueel paar. Het gezin zou plaats maken voor nieuwe gevarieerde samenlevingsverbanden waarin kinderen op zouden groeien. Dit lijkt utopisch, maar deze ontwikkeling is inmiddels al decennia gaande. Kimball beschrijft hoe ze sinds een paar jaar een kind grootbrengt, niet alleen met haar partner, maar ook in nauw contact met de eiceldonor en de draagmoeder.

Firestone was, voor zover ik weet, de enige radicale feministe die deze mogelijkheden verwelkomde. Veel andere radicale feministen sloten zich in de jaren tachtig juist aan bij bewegingen tegen reproductieve technologie, zoals Lewis en Kimball laten zien. Ik vraag me af of dat ook een reden was voor Firestone om zich van het feminisme af te keren: dat ze op zo'n essentieel punt alleen stond.

De bevrijding van kinderen

Een ander origineel idee van Firestone dat weinig weerklank vond binnen het feminisme, was dat kinderen in hetzelfde schuitje zaten als vrouwen. Zowel vrouwen als kinderen waren afhankelijk van mannen. Beiden hadden een status die leek op eigendom (van de man in het gezin). Beiden werden traditioneel afgeschilderd als zwak en onverantwoordelijk. Beiden hadden altijd minder rechten en vrijheden gehad dan volwassen mannen en beiden hadden dus veel te winnen bij een feministische revolutie.

In het hoofdstuk 'Down with Childhood' betoogt ze dat het begrip 'kindertijd' in de westerse cultuur pas na de middeleeuwen is opgekomen. Hierin volgt ze de Franse historicus Philippe Ariès. Kinderen zijn gaandeweg afgescheiden geraakt in hun eigen wereld, met eigen bezigheden, eigen kleding, eigen spelletjes en speelgoed. De opkomst van het moderne klassikale onderwijs vanaf de achttiende eeuw was een belangrijke stap in dit proces. Terwijl er een mythe ontstond van de kindertijd als een idyllische periode en van kinderen als onschuldige wezens, werden ze in werkelijkheid aan een steeds strakkere discipline onderworpen, zowel in het gezin als op school. Ook hier ziet ze een parallel met vrouwen: die werden in de loop van de geschiedenis ook meer als 'onschuldig', 'puur' en 'schattig' gezien, naarmate hun machteloosheid toenam.

Over de mogelijkheden voor emancipatie en bevrijding van kinderen was Firestone niet optimistisch. Ze was op de hoogte van libertaire onderwijsvormen zoals A.S. Neills kostschool Summerhill, die nog altijd bestaat. Ze schrijft met sympathie over deze school: de afwezigheid van verplichte lessen, het democratische bestuur, de vrije seksuele moraal. Haar kritiek is echter dat dit soort scholen eilandjes zijn. De met moeite opgebouwde psychologische zelfstandigheid van de leerlingen kan na één vakantie alweer afgebroken zijn door angstige disciplinerende ouders. Alleen een feministische revolutie, die tegelijkertijd alle instellingen van de maatschappij zou veranderen, zou kinderen kunnen bevrijden.

The *Dialectic of Sex* is geen hoopgevend boek, zeker niet voor wie het nu leest. De feministische en socialistische revolutie zoals Firestone die voor zich zag is er nooit gekomen. De politieke situatie lijkt wereldwijd vanuit feministisch oogpunt zelfs nogal somber. Toch blijven technologische ontwikkelingen, de gestage emancipatie van seksuele minderheden en het rondzingen van queer en feministische ideeën bijdragen aan de erosie van het 'natuurlijke'. Het 'tegennatuurlijke', vervreemdende in het werk van Shulamith Firestone blijft daarmee actueel – en hoopgevend. Hoe onheilspellend de verkiezingsuitslagen en de hittegolven ook zijn, de toekomst blijft fundamenteel open, niet begrensd door onveranderlijke normen en onaantastbare hiërarchieën.

door Hanna

Noten

1 Susan Faludi, 'Death of a Revolutionary', *The New Yorker*, 8 april 2013. Op newyorker.com.

2 Ibidem.

3 Jo Freeman, 'Trashing: The Dark Side of Sisterhood', *Ms.*, april 1976, 49-51 en 92-98. Op jofreeman.com.

4 Faludi, 'Death'.

5 Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution* (New York en Londen 2015), 4.

6 Ibidem, 100-101, Sophie Lewis, *Full Surrogacy Now: Feminism Against Family* (New York en Londen 2019), 120. Een geruchtmakend voorbeeld van een radicale feministe die van Twitter verbannen werd, is de Canadese transhater Meghan Murphy. Zelfs een door haar aangespannen rechtszaak kon de ban niet ongedaan maken.

rubriek
Economie

Regeringsbeleid is diefstal

Rutte's belastingplannen nieuwe aanval op de armen

Premier Rutte die de bedrijven maant hogere lonen uit te betalen – en ogenschijnlijk in botsing komt met het (grote) bedrijfsleven. Wat is dat nu weer?

Onlangs was er een typisch Nederlandse commotie over de economische gang van zaken die over belangrijke onderwerpen ging, zoals de verdeling van welvaart, maar die tegelijkertijd de plank mis sloeg en de aandacht structureel afleidde naar de bijzaken. Op het jaarlijkse 'festival' van de VVD in juni in Aalsmeer haalde Rutte de media toen hij hardop riep dat de lonen achterbleven bij de winsten en dat de bedrijven hun werknemers wat meer zouden moeten gunnen. (*Volkskrant*, 20 juni 2019). In feite was dit een poging van de VVD om te reageren op de aanzwellende verontwaardiging vanuit de bevolking op het belastingbeleid, dat bedrijfswinsten en eigendommen van managers en aandeelhouders ontziet. Rutte wil graag doorgaan met dat beleid, door bijvoorbeeld de vennootschapsbelasting nog verder te verlagen. Maar hij wil voor de politieke dekking graag dat de grote bedrijven af en toe wat teruggeven, al was het maar voor de bühne. De lijn van VNO-NCW is echter om dat helemaal niet te doen en bij CAO-onderhandelingen het onderste uit de kan te halen, ja desgewenst de hele CAO te laten vallen. Ze kunnen dat doen! Omdat de vakbeweging aan macht aan het inboeten is en in veel sectoren nauwelijks meer vertegenwoordigd is. Zie bijvoorbeeld de machinaties van de directie van supermarktketen Jumbo.

> Ook op dat terrein toont Rutte zich een dief van de armen

Eerder in april had ook de andere VVD-leider, Klaas Dijkhof al geroepen dat 'De VVD niet langer de partij van de multinationals moet zijn'. Daarmee stelde hij dus dat de VVD dat tot dusver wel was. Dijkhof noemde het gedrag van het bedrijfsleven als reactie op de voorgestelde afschaffing van de dividendbelasting, als voorbeeld van ondankbaarheid van hun kant. Dat plan werd weer ingetrokken toen Unilever niet als dank zijn hoofdkantoor van London naar Den Haag wilde verplaatsen (*Volkskrant* 20 april 2019).

Lonen laag houden

De lonen laag houden, of loonmatiging zoals dat in politiek jargon zo mooi heet (het tegenovergestelde is zeker loonverkwisting of zo), is al tientallen jaren de kern van het Nederlandse economische beleid. Het staat centraal in het beruchte Akkoord van Wassenaar van 1982, indertijd gesloten tussen arbeid (vakbonden) en kapitaal (werkgevers). Dat is ook de voornaamste oorzaak van de eurocrisis, namelijk de gruwelijke onevenwichtigheid binnen de Europese gemeenschappelijke markt. De rijke, noordelijke EU-landen, niet alleen Nederland maar ook Duitsland en Scandinavië, hebben daardoor alle voordelen van de Euro en de binnenlandse markt, en geen van de lasten die de zuidelijke landen hebben.

In een poging tot spierballenvertoon richting VNO-NCW dreigde Rutte in te grijpen en de verlaging van belasting op winst ongedaan te maken 'en het geld terug [te] geven aan de werknemers in lagere inkomstenbelasting' (*Volkskrant* 15 juni 2019). De ondernemersbond reageerde met de constatering dat de lonen in de laatste CAO's wel degelijk stegen, namelijk met gemiddeld 3 procent, wat voor Nederlandse begrippen enorm is. Bovendien, zo verklaarde VNO-chef Hans de Boer in het *Financieel Dagblad* (*FD*) van 20 juni, torpedeert de VVD hiermee de ondernemers in de eigen achterban als de verlaging van de winstbelasting hen door de neus wordt geboord. In feite borduurt de hele discussie voort op het 'trickle down'-motief waarmee door de Wassenaar-wereld altijd is gepropageerd. Of zoals Rutte het zelf stelde in zijn toespraak in Aalsmeer: 'De ongeschreven afspraak is: als het met de grote bedrijven goed gaat, gaat het goed met het personeel.'

Inkomstenbelasting

Een week na de kreten van Rutte kwam het *FD* met een onthullend onderzoek van een econoom aan de Universiteit Leiden, Wimar Bolhuis. Daaruit bleek dat als het om lonen en koopkracht gaat, er nog een heel andere factor in het spel is, die tot nu toe veelal buiten beeld is gebleven. Dat is de belastingdruk die de overheid zelf op lonen en inkomens heeft ingesteld. Uit het onderzoek

KOOPKRACHT

DE KRACHT OM TE LATEN LIGGEN

WAT JE NIET NODIG HEBT

Loesje

GELD

HET IS MAAR
WAT VOOR WAARDE
JE ERAAN HECHT

Loesje

bleek dat die in Nederland veel hoger is (geworden) dan in de rest van Europa. De lasten op arbeid zijn in Nederland tussen 2007 en 2017 bijna twee keer zo sterk gestegen als het gemiddelde in de EU, zo blijkt uit een analyse door Bolhuis van de jongste belastinggegevens van de lidstaten (*FD*, 26 juni 2019). Met behulp van het geld dat daarmee opgehaald werd, werd het begrotingstekort teruggedrongen, en de laatste twee jaar in een overschot veranderd. 'Het is dus nadelig voor de koopkracht en leidt er volgens critici bovendien toe dat een crisis onnodig lang voortduurt,' concludeert het onderzoek.

BTW

Een andere bron van overheidsinkomsten die per definitie zwaarder op arme mensen drukt zijn de zogenaamde indirecte belastingen, zoals de omzetbelasting (BTW) en de accijnzen. Ook op dat terrein heeft Rutte zich een dief van de armen getoond. Nadat eerst in 2012 het hoge Btw-tarief werd verhoogd van 19 naar 21%, werd begin dit jaar ook het 'lage' tarief van 6 naar 9 procent verhoogd. Die lage categorie is er voor sectoren en producten die enigszins ontzien zouden moeten worden van prijsdruk, zoals boeken, toegang tot zwembad of museum en voor basisvoorzieningen (water, medicijnen, landbouwproducten). Bedenk dat deze belastingen de meest oneerlijke zijn: ongeacht je inkomen betaal je evenveel. Voor iemand met genoeg vermogen is een verhoging van de prijs van het kaartje voor het zwembad een lachertje – als meneer niet al een eigen zwembad in huis heeft – maar als je krap bij kas zit en een paar kinderen hebt, kan het betekenen dat je van dergelijke voorzieningen wordt uitgesloten. Lokaal proberen gemeentes nog een en ander op te vangen met stadspassen en dergelijke, maar die gelden slechts voor een klein deel van deze producten. Feit is dat hier bewust uitsluiting bevorderd wordt. Bedrijven en hun bezitters kunnen de belastingen massaal ontduiken of ze steeds verder verlaagd zien worden. Voor het minder vermogende deel der natie is het verhaal precies andersom.

De onderkant mag opdraaien voor het 'gezond maken' van de overheidsfinanciën

Verhuurdersheffing

Nog een bijzonder nare maatregel, waar de discussie eigenlijk over zou moeten gaan, is de verhuurdersheffing. Bezitters van sociale huurwoningen, en dat zijn voornamelijk corporaties, moeten sinds 2013 belasting betalen over (de WOZ-waarde van) hun woningbezit. Dat voert veelal tot het doorschuiven van de kosten naar de huurders, die nu gemiddeld een kwart meer huur kwijt zijn. 'Het zijn de laagste inkomens die de prijs betalen', betogen Aedes, Woonbond en VNG. 'Zij betalen zo extra voor het gezond maken van de overheidsfinanciën, terwijl hogere inkomens hypotheekrenteaftrek ontvangen', was de conclusie van een onderzoek naar de effecten van de instelling van de heffing in 2016 (*Volkskrant*, 9 juni 2016). Het levert de schatkist 1,7 miljard per jaar op. Weer een voorbeeld van hoe de onderkant mag opdraaien voor het 'gezond maken' van de overheidsfinanciën, waarmee vervolgens de rijke bovenlaag wordt bediend.

Zo'n spanningsveld vraagt natuurlijk om groeiende ontevredenheid van diezelfde burgers. Zo lang ze door rechtse populisten verleid worden om de schuld van hun ellende op andere, nog minder bedeelde groepen te gooien, of door centrumpartijen wijs worden gemaakt dat het echt niet anders kan, is de BV Nederland nog enigszins op koers te houden. Maar als die mythes niet langer standhouden en we ons bezig gaan houden met de werkelijke oorzaken ervan, dan gaan grootbedrijf en hun politieke boodschappenjongens zwaar weer tegemoet. De volgende crisis staat volgens alle deskundologen voor de deur, dus… *Bring it on*!

door Kees Stad

Vertellingen van victorie en verraad

Sebastian Haffner over de Duitse Revolutie

Er zijn boeken die je leest en dan weglegt: interessant, en dat was het dan. Er zijn ook boeken die je leest, herleest, en nogmaals herleest, en waar je telkens weer plezier aan beleeft. Niet zozeer als naslagwerk, maar als mentale belevenis, als bron van inzicht en meer. De Duitse auteur Sebastian Haffner schreef zo'n boek: *De Duitse Revolutie 1918-1919: de nasleep van de Eerste Wereldoorlog*. Het gaat over die revolutie, en hoe die de nek werd omgedraaid door sociaaldemocratische politici en moorddadige militaire eenheden.

Het boek is een stuk kritische geschiedschrijving, in glashelder, meeslepend, vaak humoristisch proza. Met dit boek geeft Haffner die miljoenen arbeiders en soldaten die destijds in opstand kwamen tegen keizerrijk en oorlogsmisère een welverdiende hoofdrol – als collectieve hoofdpersoon, maar ook als slachtoffers van hun eigen leiders. Die aanvoerders, de sociaaldemocratische politici tot wiens aanhangers veel van die arbeiders zich rekenden, verschijnen bij Haffner als regelrechte verraders van de revolutie. Het is dat conflict – arbeiders die de maatschappelijke orde grondig probeerden te verbouwen tegenover sociaaldemocratische regeerders die deze verbouwing hardhandig neersloegen, veelal met behulp van rechtse militaire eenheden – dat Haffner helder uiteenzet. De belangrijkste tekortkoming van het boek: het is veel te kort.

De SPD: een gevestigde oppositiepartij

Haffner schetst eerst de opkomst van de Sociaaldemocratische Partij van Duitsland (SPD) en haar geleidelijke omvorming van radicale verzetspartij tot potentiële bestuurderspartij. Tot 1890 was ze gedwongen ondergronds te werken, maar onder Wilhelm II vond en benutte ze een legale plek. De SPD groeide gestaag, won aan parlementszetels en aan maatschappelijke invloed via een rijk vertakt netwerk van verbonden organisaties. In dit proces veranderde de partij. 'De massademonstraties en de rode vaandels waren nog slechts een traditioneel ritueel. Het parlementaire spel, de parlementaire eerzucht was de werkelijkheid van de partij geworden.' (p. 21) De SPD werd een gevestigde oppositiepartij. Ze zag het Keizerrijk niet als een vijandige staat die revolutionair verpletterd moest worden, maar als prachtige constructie die overgenomen diende te worden en van sociaaldemocratische invulling voorzien. En doordat de SPD zich met de staat identificeerde, steunde ze in 1914 de deelname aan de Eerste Wereldoorlog.

> De SPD stuurde haar aanhangers de loopgraven in voor het vaderland

Die staat zelf werd geleid door heersers met grote ambities. Dat draaide op oorlog uit. De SPD stuurde haar aanhangers de loopgraven in voor het vaderland, geheel in strijd met al die mooie woorden die ze had geventileerd

over internationale solidariteit van arbeiders die een oorlog met algemene staking zouden verhinderen en desnoods met revolutie zouden beantwoorden. Hier zien we hoe de 'parlementaire eerzucht' de partij tot verlengstuk van de heersers had gemaakt.

De oorlog sleepte zich vier jaar voort, met steun van de SPD-leiding. Die kreeg voor haar loyaliteit iets terug: erkenning als deel van de macht. Gaandeweg ging het militaire opperbevel – met maarschalk Hindenburg en generaal Ludendorff in hoofdrollen – functioneren als dictatoriale macht. De keizer deed wat de militaire leiding wilde. Maar het parlement, de Rijksdag, stond niet helemaal buitenspel, en in dat parlement deed de SPD volop mee. Zij en haar bondgenoten drongen aan op een eind aan de oorlog door onderhandelingen. Het opperbevel wilde niets minder dan een volledige overwinning. De SPD en haar bondgenoten wilden een regering die verantwoording aan het parlement verschuldigd was. 'Het opperbevel antwoordde: "Na de oorlog – misschien."'(p. 23) Maar hoezeer de standpunten ook tegenover elkaar stonden, het werd toch vooral een kwestie van geachte opponenten in hetzelfde bestel waarvoor beide kanten zich verantwoordelijk voelden. En de SPD bleef de oorlog steunen: 'Met name de SPD spande zich in de bloedende en hongerende, soms ook al stakende en morrende massa's over te halen om "vol te houden".' (p. 23) Een aantal SPD-functionarissen werd het te veel. Zij vormden een linksere Onafhankelijke SPD oftewel: de USPD. Daarbij voegden zich ook revolutionaire communisten waaronder Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht, die overigens zelf een groot deel van de oorlog in gevangenis of tuchthuis waren opgesloten wegens hun principiële kritiek op de oorlog. En aan die oorlog kwam maar geen eind.

> Arbeidersraden onttroonden het militaire gezag en namen het bestuur van stad na stad in handen

De list van Ludendorff

Eind september kon generaal Ludendorff niet meer om de werkelijkheid heen: Duitsland verloor. Toen verzon Ludendorff een list. 'Met de nederlaag voor ogen concentreerde hij zich op één doel: het leger te redden.' (p. 37) Hoe moest dat? 'Om het bestaan van het leger te redden moest er zo spoedig mogelijk een wapenstilstand worden gesloten. (...) Om echter de eer van het leger te redden moest het verzoek tot wapenstilstand uitgaan van de regering, niet, bijvoorbeeld, van het opperbevel.' (p. 37) Om ervoor te zorgen dat de Entente, vooral de Amerikaanse president Wilson, voor wie democratisering van Duitsland een doelstelling was, erop in zou gaan, diende die regering er democratisch uit te zien. Zo drukte Ludendorff de omvorming van het keizerrijk in een liberale democratie door, en werden sociaaldemocraten verleid om in de regering te gaan zitten. Die regering verzocht inderdaad om een wapenstilstand, en er kwamen moeizame onderhandelingen op gang. Zo nam de regering feitelijk verantwoordelijkheid voor een nederlaag, en kon de legerleiding doen alsof niet zij, maar de politici en vooral de sociaaldemocraten, verantwoordelijk waren voor die nederlaag.

Nu de regering afstevende op capitulatie, had de legerleiding de handen weer vrij om... de regering van te veel concessies te beschuldigen. Intussen was de oorlog nog niet voorbij, maar de zinloosheid sprong nu wel erg in het oog. En naarmate de onderhandelingen stagneerden, werd hier en daar gefluisterd: moet er niet meer veranderen om de Entente te paaien? Haffner: 'Wanneer de persoon van de keizer de wapenstilstand in de weg stond, moest hij dan niet het offer van abdicatie brengen?' Immers: 'Wanneer echter de wapenstilstand mislukte vanwege de "keizerskwestie", dreigde de revolutie.' Haffner vervolgt: 'Hoe en waarvandaan de revolutie zou komen, wist nog niemand. Maar op een geheimzinnige, ongrijpbare manier hing hij nu in de lucht.' Dan liep niet alleen die keizer gevaar, maar ook 'monarchie, staat, leger en vloot, regering en overheid, adel en grootburgerdom.' (p. 60) Machthebbers beraadden zich, de gevestigde oppositiepartij SPD, onder partijleider Friedrich Ebert, beraadde zich ook: hoe voorkomen we die revolutie? Intussen begonnen groepen radicale arbeiders samen na te denken over de vraag hoe ze die revolutie juist een zetje konden geven, zodat die daadwerkelijk uitbrak.

Van muiterij tot revolutie

De lont in het kruitvat werd gevormd door een dubbele muiterij. Terwijl de formeel democratische regering over een wapenstilstand onderhandelde, kregen matrozen van de vloot opdracht om alsnog ten strijde te trekken in een laatste glorieuze zeeslag. Dat bevel was feitelijk muiterij tegen het regeringsgezag. 'En op deze muiterij van officieren volgde als antwoord een muiterij van de bemanningen.' (p. 69). Dat begon in Wilhelmshafen, waar de bemanning van één schip de orders weigerde maar snel tot overgave werd gedwongen. 'Krijgsraad en executiepeloton wachtte hen.' (p. 70)

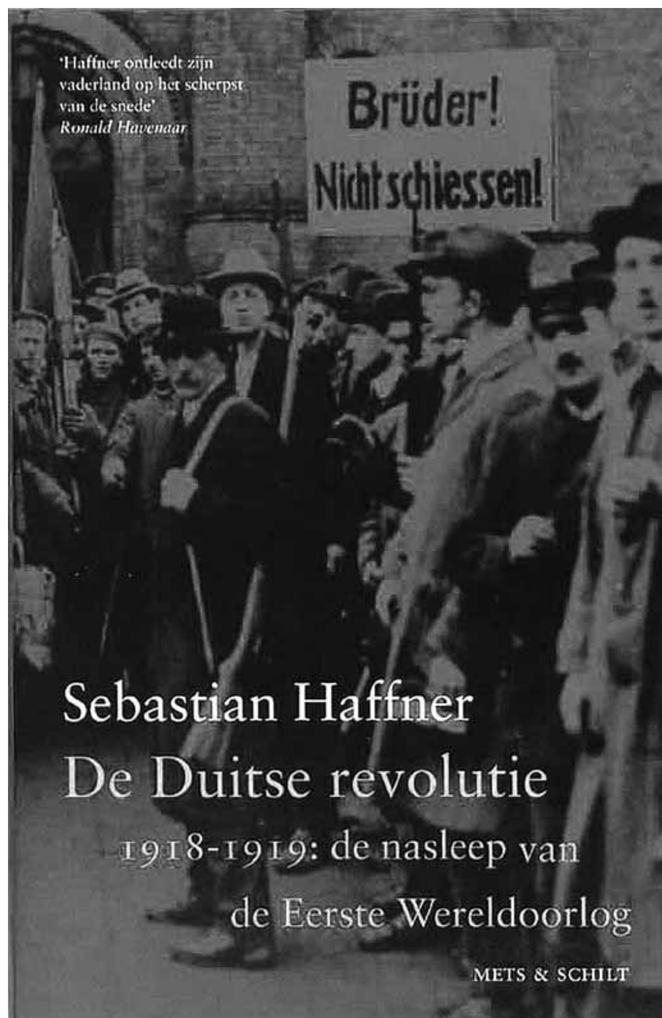
Dat knaagde aan veel matrozen in Kiel. Zij realiseerden zich dat ze hun kameraden hoorden te redden, en dat daar ook opstand voor nodig was. Ze eisten eerst vrijlating van de gevangen muiters, beraadslaagden vervolgens met arbeiders en soldaten en kwamen uiteindelijk in een grote openluchtbijeenkomst samen, van waaruit ze samen met arbeiders en voor een deel ook gewapend, in een stoet optrokken. Een militaire patrouille opende het vuur op de revolutionaire menigte die weigerde op bevel uiteen te gaan. Dat kostte negen mensenlevens. Een matroos schoot de bevelhebbende officier dood. 'Dit was het beslissende moment, het startschot voor de Duitse Revolutie.' Die kreeg in Kiel snel de overhand: 'Op de avond van 4 november was Kiel in handen van veertigduizend opstandige matrozen en mariniers.' (p. 72) Nu was het zaak de opstand uit de breiden, wilde het met Kiel niet net zo gaan als in eerste instantie met de muiters van Wilhelmshafen. Revolutionaire matrozen reisden naar andere steden. 'Overal waar de matrozen kwamen, sloten de soldaten uit de garnizoenen en de arbeiders uit de fabrieken zich bij hen aan, alsof zij op hen hadden gewacht; bijna nergens was sprake van serieus verzet; overal verpulverde de oude orde als vermolmd hout.' (p. 73)

Waar de revolutie kwam, daar kozen arbeiders raden, zoals matrozen dat al hadden gedaan. Arbeidersraden onttroonden het militaire gezag dat tot dan toe onder een dun laagje parlementaire democratie overeind was gebleven en namen het bestuur van stad na stad in handen. Haffner geeft deze revolutionaire organen terecht een hoofdrol in de gebeurtenissen: die raden vormden de kiem van een

nieuw soort bestuur. Maar de auteur legt onvoldoende uit wat er nu zo bijzonder aan die raden was. Bij hem zijn het als het ware een soort plaatselijke, vanuit fabrieken en kazernes gekozen parlementen of organen die toezicht houden op het ambtenarenapparaat.

Maar arbeidersraden zijn, als zij hun potentieel ontplooien, iets anders. Het betreft organen van gedelegeerden die niet alleen door arbeiders zijn gekozen, maar die door die arbeiders ook van mandaten – instructies hoe hun besluiten dienden te luiden – konden worden voorzien. Het waren vooral ook organen van afgevaardigden die tussentijds door degenen door wie ze waren gekozen, teruggeroepen en vervangen konden worden. Dit was geen gewoon overheidsgezag. Dit was een aanzet tot rechtstreeks zelfbestuur. Precies daarom werden ze door alles wat Orde en Gezag uitademde, tegengewerkt, kapotgemaakt, van binnen uitgehold en van buiten en bovenaf verpletterd. En in dat proces speelde de sociaaldemocratische leiding, SPD-chef Ebert voorop, een smerige hoofdrol.

Dat bleek meteen al in Kiel, waar de revolutie was begonnen. Daar dook al op de avond van 4 november een zekere Gustav Noske op, een sociaaldemocratisch kopstuk. Hij was als gevolmachtigde van de regering gestuurd. Regeringsleider Max von Baden had die volmacht doorgedrukt. 'En enkele dagen later kon hij tevreden vaststellen dat Noske in Kiel met succes de revolutie in naam van de revolutie had afgelast, de autoriteit van de vernederde officieren had hersteld en zelfs alweer een vlootpatrouilledienst op gang had gebracht.' (p. 82) Noske gebruikte zijn prestige als sociaaldemocraat om de revolutionaire menigte, die overwegend uit aanhangers van de sociaaldemocratie bestond, van revolutie af te brengen.

Ebert en de 'radenrommel'

De maanden erop zou het inzetten van zalvende woorden en sociaaldemocratisch prestige niet meer volstaan om menigten de revolutie te doen afblazen. Het sociaaldemocratisch gezag wist de orde toen alleen nog te herstellen door haar toevlucht te nemen tot wapengeweld. Die sociaaldemocratie ging daarmee over tot contrarevolutie, tegen arbeiders en soldaten die zelf sociaaldemocraten waren maar al gauw moesten ontdekken dat hun leiders geen bondgenoten waren, maar dodelijke vijanden. Toen dat glashelder was, was het echter te laat. De revolutie werd door Ebert en Noske met behulp van rechtse en uiterst-rechtse militaire eenheden in golven van bloed gesmoord.

Het verloop van die strijd wordt door Haffner in levendig proza uiteengezet. Maar voordat die strijd echt ontbrandde, onderging het drama een reeks bizarre wendingen waarin de keizer verdween, een regering compleet sociaaldemocratisch werd, een keizerrijk binnen enkele uren tot parlementaire republiek én tot socialistische republiek werd uitgeroepen. Haffner schetst de gang van zaken, met groot gevoel voor de hilarische kanten ervan.

De revolutie had zich aan de vooravond van 9 november over grote delen van Duitsland uitgebreid, maar de hoofdstad Berlijn was nog in handen van het gevestigde gezag. Maar men zag de bui hangen. Regeringsleider Von Baden snapte dat arbeiders slechts kalm te houden waren als ze hoorden van een onmiddellijke wapenstilstand en het aftreden van de keizer. Die keizer zat echter in het militaire hoofdkwartier in Spa en lag dwars. Intussen probeerde op zijn beurt SPD-chef Ebert de arbeiders af te houden van revolutionaire actie. Maar dat vergde voor hem ook het aftreden van de keizer, als concessie om zijn aanhangers te paaien. Intussen waren ook groepen radicale arbeiders, de zogeheten revolutionaire vertrouwenslieden, in vooral de metaalfabrieken aan het agiteren geslagen. Uiteindelijk maakte Von Baden het aftreden van de keizer bekend, ruim voordat die keizer daartoe zelf had besloten. Die was natuurlijk woest toen hij het hoorde. Scheidemann, een SPD-kopstuk, sprak intussen in Berlijn een menigte opstandige arbeiders en soldaten toe, en riep de republiek uit. Toen Ebert dat hoorde, reageerde die woedend: 'Wat Duitsland wordt, een republiek of iets anders, dat beslist een constituante!' (p. 101)

Ebert nam intussen wel de regeringsmacht over van Von Baden, en werd daarmee kanselier van de rijksregering. Later die dag riep de intussen vrijgelaten revolutionair Karl Liebknecht de socialistische republiek uit. Op straat demonstreerden gigantische menigten, aanvankelijk in grote spanning: zouden soldaten het vuur op hen openen? Dat gebeurde niet. De sociaaldemocraat Otto Wels had al snel via een welluidende toespraak een militaire eenheid aan de kant van de SPD gekregen.

En de keizer? Die zou aan het hoofd van zijn troepen graag teruggekeerd zijn naar Duitsland om de revolutie te verpletteren. Maar eenheid na eenheid liet bij monde van officieren weten dat ze best met de keizer terug wilden trekken van het front, maar dat ze niet meer van plan waren om tegen wie of wat ook te gaan vechten. Onder de keizer zou er dus geen contrarevolutie mogelijk zijn. Uiteindelijk vertrok Wilhelm II roemloos naar Nederland waar hij troonloos voort vegeteerde tot hij in 1941 stierf.

Orde en gezag werden nu belichaamd door de SPD, die nu de regering in handen had en hectisch bezig was haar arbeidersachterban

in het gareel te houden. Dat lukte, maar het was kantje boord. De revolutionaire vertrouwenslieden waren inmiddels bezig in fabrieken de verkiezing van arbeidersraden op gang te krijgen. Maar Ebert en de SPD gebruikten hun socialistische prestige om ervoor te zorgen dat die arbeiders vooral sociaaldemocraten kozen. Haffner schetst de gedachtegang van Ebert: 'Hij moest ophouden de laatste rijkskanselier te zijn en moest in plaats daarvan zelf de eerste voorzitter worden van die – hoe heette het ook alweer? – Raad van Volksafgevaardigden', (p. 120), de naam van de regering die door de arbeidersraden werd aangesteld.

Ebert en zijn sociaaldemocraten namen de leiding van de staat in handen. Zij werden door een vergadering van arbeidersraden in Berlijn op 10 november voorzien van revolutionaire legitimatie. Maar Ebert was vastbesloten om de revolutie ongedaan te maken en Duitsland te verlossen van die 'radenrommel' (p. 136). Hij sloot daartoe in het geheim een akkoord met generaal Groener, opvolger van de inmiddels vertrokken Ludendorff. In ruil daarvoor beloofde Groener medewerking aan de nieuwe regeringsleider. Zoals Groener later vaststelde: 'Het bondgenootschap heeft goed voldaan.' (p. 137) De tevredenheid van de generaal was helaas niet misplaatst.

Opstand in Berlijn

In januari 1919 provoceerde de regering een slecht doordachte arbeidersopstand door een politiechef die de kant van de revolutie had gekozen, te ontslaan. Arbeiders beantwoordden die provocatie door wederom in enorme aantallen te demonstreren, waarbij groepen gewapende arbeiders vanuit die demonstratie overheidsgebouwen en krantenkantoren en dergelijke proberen te bezetten. De gebeurtenissen zijn als de Spartakusopstand de geschiedenisboeken in gegaan. Haffner laat zien dat dit onterecht is. De Spartakusbond was tijdens de Eerste Wereldoorlog de kleine groep waartoe Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht behoorden; in december van 1918 zette ze zich om in de Communistische Partij van Duitsland (KPD). Haar rol was in die januaridagen miniem. Ja, Liebknecht was bij de opstand betrokken. Maar dat maakte de opstand nog niet tot 'Spartakistenoproer'. De leiding werd uitgeoefend door een nauwelijks functionerend revolutionair comité dat zich op een gegeven moment zelfs de regeringsmacht had toegeëigend, althans naar eigen zeggen. Woorden waren het, niet veel meer.

De eerste dag improviseerden radicale arbeiders zelf initiatieven vanuit de demonstratie. De tweede dag stroomde weer een menigte samen, 'misschien in groteren getale dan zondag. (…) Men voelde zich nu sterk. Gisteren had men als het ware spelenderwijze zijn kracht en macht laten zien, heel spontaan en geheel zonder leiding. Nu meende men leiding te hebben, nu verwachtte men dus besluiten, strijd en overwinning.' Haffner gaat dan verder: 'En vervolgens gebeurde er niets. De leiding liet niets van zich horen. Er maakten zich weer afzonderlijke groepen los, die nog een paar openbare gebouwen bezetten. (…) Kennelijk durfde niemand zonder bevel de beslissende stormloop op de regeringsgebouwen te wagen, en bevelen bleven uit. Bovendien stonden enkele duizenden regeringsaanhangers voor de Rijkskanselarij, eveneens gewapende burgers, die de SPD die ochtend bijeengetrommeld had.'

Nogmaals werd de revolutie de nek omgedraaid

De mensen wachtten en wachtten, de mensen hadden honger. 'In de loop van de middag werden de massa's langzaam kleiner, 's avonds hadden zij zich verspreid. En om middernacht was het Berlijnse stadscentrum verlaten. 6 januari 1919 was, hoewel niemand dat nog besefte, de sterfdag van de Duitse Revolutie.' (p. 183). De dagen erna werd er nog wat onderhandeld, tussen dat beklagenswaardige revolutionaire comité en de regering. Dat comité weigerde een strategische terugtocht toen dat wellicht nog kon, en nu was het leger aan de beurt. 'De beslissing viel in de periode van donderdag 9 tot en met zondag 12 januari 1919. Tijdens die dagen werd de revolutie in de hoofdstad op bevel van Ebert overhoopgeschoten.' (p. 187)

Daarna kwamen de eenheden van gewapende vrijwilligers, de zogeheten Vrijkorpsen, in actie, die onder inmiddels opperbevelhebber geworden Noske geformeerd waren en geoefend hadden. Noske werd willens en wetens de slachter van de revolutie. 'Iemand moet toch de bloedhond zijn', met die woorden aanvaardde hij zijn rol als bevelhebber. (p. 186) De Vrijkorpsen hielden huiszoekingen, pakten arbeiders die ze van radicale sympathie verdachten op en vermoordden ze, vaak na grove mishandeling. Op soortgelijke wijze werd de maanden erop in stad na stad de macht van arbeidersraden gewapenderhand gebroken, de 'orde' hersteld en de revolutie verbrijzeld. Opdrachtgever: het sociaaldemocratische regeringsgezag. Uitvoerder: overwegend uiterst rechtse Vrijkorpsen. In een enkel Vrijkorps wapperde al snel een hakenkruisvlag. Deze Vrijkorps-wereld was één van de broedplaatsen voor de latere nazibeweging. Wie het nazisme wil begrijpen, kan niet om haar ontstaansgeschiedenis heen: als contrarevolutionaire gewapende

bende, aanvankelijk in dienst van sociaaldemocratische regeerders met wie ze een afkeer van revolutie deelden. Ook dat maakt het boek van Haffner waardevol.

Wat in Berlijn gebeurde, gebeurde op soortgelijke wijze ook elders. In München, waar Haffner een apart hoofdstuk aan wijdt, bereikte de Duitse Revolutie nog een climax, met korte tijd een radenrepubliek waar aanvankelijk antiautoritaire socialisten, waaronder de anarchist Gustav Landauer, sleutelfuncties bekleedden en vervolgens communisten onder Eugen Leviné korte tijd het heft in handen namen en de raden onder strakke leiding stelden. Het duurde niet lang. De contrarevolutie bracht een macabere golf van mishandelingen en moordpartijen, waarna de 'orde' was hersteld. In de zomer van 1919 gold dat voor heel Duitsland: de arbeidersraden waren gewapenderhand gebroken. Maar helemaal voorbij was de revolutie niet.

De massa's zijn de echte helden van deze revolutie geweest

Nogmaals in opstand, nogmaals verraden

De SPD regeerde intussen, samen met twee burgerlijke partijen. Rechts wilde echter niet alleen de revolutie breken, ze wilde ook de SPD kwijt. Een samenzwering van rechtse officieren en politici pleegde in maart 1920 een staatsgreep, de Kapp-putsch geheten, naar één van de deelnemers. Ook Ludendorff was weer van de partij. Ebert en Noske ontdekten tot hun ontsteltenis dat de militairen op wiens macht ze zo leunden, en waaraan ze zoveel ruimte hadden gegeven, zich nu tegen henzelf keerden. In wanhoop riepen sociaaldemocratische ministers op tot een algemene staking.

Arbeiders gingen in staking: ze snapten dat niet alleen het hachje van sociaaldemocratische ministers op het spel stond, maar ook hun eigen beetje vrijheid en mogelijk hun leven. In het Roergebied kwam zelfs een revolutionaire gewapende opstand op gang, met een geïmproviseerd Rood Leger. 'In de week van 14 tot 21 maart, de week van de algemene staking, herhaalde het Duitse proletariaat nog één keer de krachttoer van de revolutieweek van 4 tot 10 november 1918. De overeenkomst tussen deze indrukwekkende gebeurtenissen is opvallend groot. Net zoals toen speelde zich ook nu overal in Duitsland hetzelfde af, zonder centrale organisatie en leiding, en vanuit een spontane solidariteit in denken en voelen. Net zoals toen was ook nu het karakter van de massa-actie niet in de eerste plaats socialistisch, maar democratisch en antimilitaristisch: zowel de algemene staking nu als de revolutie toen was gericht tegen de macht van het leger en men geloofde de burgerregering tegen het leger te hulp te komen, net als toen bestond de grote massa van de stakenden uit sociaaldemocraten.' (p. 259)

En wat deden de sociaaldemocratische regeerders? Die hielpen nogmaals om de revolutie de nek om te draaien. Die revolutie boezemde niet alleen het rechtse leger, maar ook de regeerders die door dat leger opzij waren geschoven, angst in. 'De burgerlijke staat en de militaire rebellen vonden elkaar weer snel in gemeenschappelijk verzet tegen de revolutie. En het duurde niet lang totdat ook de SPD dit eenheidsfront binnen koerste en de revolutie voor de tweede maal verried.' (p. 262) De staatsgreep werd afgeblazen, maar van maatregelen tegen de coupplegers kwam weinig terecht.

Intussen zetten de sociaaldemocratische kopstukken, eenmaal terug aan de regering, zich in om arbeiders te bewegen hun staking stop te zetten. Ze eisten dat het Rode Leger zich overgaf. Vervolgens was het leger aan de beurt. Militaire eenheden die eerder bij de staatsgreep waren betrokken, sloegen het arbeidersverzet neer.

Haffner citeert uit een brief van een bij deze onderdrukking betrokken militair: 'Er bestaat absoluut geen pardon. Zelfs de gewonden schieten wij nog dood. Het enthousiasme is enorm, bijna ongelooflijk. Ons bataljon heeft twee doden. De roden 200 tot 300. Alles wat in onze handen valt, wordt eerst met de geweerkolf behandeld.' De eenheid vermoordde Rode Kruis-zusters: 'Ieder van hen had een pistool bij zich. Wij schoten met plezier op deze schoeljes, en hoe ze gehuild en gesmeekt hebben dat wij hun leven zouden sparen. Niets daarvan! Wie met een wapen wordt aangetroffen, is onze vijand en moet eraan geloven. Tegen de Fransen waren wij aan het front veel menselijker.' (p. 265)

Haffner zelf concludeert: 'Zo eindigde de Kapp-putsch: met een moordend strafgericht van de nog steeds sociaaldemocratisch geleide regering over haar redders, uitgevoerd door degenen uit wiens handen zij was gered.' (p. 266) Dat de SPD bij de daaropvolgende verkiezingen haar kiezersaantal gehalveerd zag worden, was niet meer dan rechtvaardig. Maar de nederlaag van de revolutie was daarmee niet ongedaan gemaakt. Overigens was die nederlaag nog helemaal niet compleet, maar de slotrondes van de Duitse Revolutie komen in Haffners boek helaas niet aan bod. Pas in 1924 was de rust enigszins weergekeerd, en van mij had Haffner er best nog tweehonderd pagina's tegenaan mogen gooien om de gebeurtenissen van die latere revolutiejaren te schetsen.

Enkele conclusies

Haffner trekt in zijn slothoofdstuk enkele conclusies. Twee van de drie zijn wat mij betreft hier bespreking waard. Allereerst zijn opvatting dat er inderdaad echt een revolutie heeft plaatsgevonden, dat de gebeurtenissen van 1918-1919 die naam verdienen. De 'ontkenning van de revolutie' een idee dat 'sterk verbreid [is] in het burgerlijke Duitsland' noemt hij één van de drie 'leugens' over 'de Duitse Revolutie van 1918'. (p. 269) Hier kunnen we kort zijn. Haffner heeft gelijk. Er was een Duitse Revolutie, en die verdient het voluit om naar voren gehaald te worden als iets positiefs. Haffner: 'Net zoals iedere revolutie wierp ook deze een bestaande orde omver en legde zij in haar plaats de grondslagen van een nieuw bestel. De revolutie brak niet alleen af, zij ging ook scheppend te werk. Haar schepping waren de arbeiders- en soldatenraden.'

Bloedig was de revolutie zelf niet. 'Men moet integendeel zelfs de discipline, goedmoedigheid en menselijkheid van de Duitse Novemberrevolutie van 1918 als bijzondere verdienste noteren: te meer opmerkelijk omdat de revolutie bijna overal het spontane werk van leidingloze massa's is geweest. De massa's zijn de echte helden van deze revolutie geweest.' (p. 270) Een geweldig compliment, voor die revolutie en voor degenen die hem maakten! Spijtig wel dat hij in zijn weergave van de op instructie wachtende menigten in januari 1919 toch lijkt te suggereren: had de revolutie nu maar betere leiding gehad. Een betere conclusie lijkt mij: waren de arbeiders maar meer gewend geweest om zelf initiatief te nemen, in plaats van op orders te wachten van wie dan ook.

De tweede leugen en legende die hij noemt: het zou een import-revolutie zijn geweest, een bolsjewistische revolutie. Niet waar, stelt Haffner, de revolutie was sociaaldemocratisch van karakter en streefde een 'proletarische democratie' na, geen 'dictatuur van het proletariaat'. (p. 272) Dat laatste klopt, maar sociaaldemocratisch zou ik de revolutie nu ook weer niet noemen. Die arbeidersraden zul je in het programma van de SPD niet terugvinden, dat waren creaties van arbeiders zelf, waarbij mogelijk wel degelijk inspiratie uit Rusland – waar arbeidersraden een hoofdrol in de revoluties van 1905 en 19017 hadden gespeeld – doorwerkte. En ja, de stroming die in 1917 in Rusland 'alle macht aan de raden' tot leus proclameerde – om die leus vervolgens een inhoud te geven waarin die raden iedere autonomie al snel verloren – die stroming stond als bolsjewisme bekend.

Radenmacht en parlementaire macht staan op gespannen voet met elkaar

Dat de revolutie niet naar 'bolsjewisme' streefde, is in zoverre waar dat van een neiging naar communistische partijdictatuur – een ontwikkeling die in Rusland in 1918 al volop gaande was – in de Duitse Revolutie van 1918-19 aanvankelijk gelukkig weinig tot niets is te bekennen. Maar 'bolsjewisme' had destijds vooral een andere betekenis: alles wat radicaal verder ging dan parlementair sociaaldemocratisch links, alles wat staatsgezag en kapitaalsmacht uitdaagde, alles wat met staking, muiterij en opstand geassocieerd werd, heette al gauw 'bolsjewisme', hoe onjuist dat etiket feitelijk ook was.

Dat de Duitse Revolutie de macht van de raden combineerde met die van een gekozen parlement, zoals Haffner betoogt, klopt feitelijk ook. Maar Haffner heeft te weinig oog voor het onmogelijke van die combinatie. Beide organen belichamen een wezenlijk ander organisatieprincipe. Arbeidersraden zijn zelfbestuursorganen, onder rechtstreeks toezicht van de arbeiders zelf. Een parlement is een representatief orgaan dat gecentraliseerd staatsgezag legitimeert. Dat staatsgezag streeft naar volledige soevereiniteit, en duldt daarbij geen rivalen. Zo werkt staatsgezag nu eenmaal. Maar ook zelfbestuur en radenmacht neigen ertoe om zich over de hele maatschappij te verbreiden. Waar radenmacht leeft, voelt het staatsgezag zich permanent ondermijnd. Waar staatsgezag domineert, daar krijgen de raden en het zelfbestuur onvoldoende ruimte, daar kunnen de raden niet goed functioneren. Radenmacht en parlementaire macht staan op gespannen voet met elkaar.

Het kan best waar zijn dat de meeste arbeiders die twee soorten van macht graag in één bestel verenigd zagen. Dat was dan echter een fatale illusie, en daarvoor heeft Haffner te weinig oog. Ebert zag die tegenstrijdigheid wel, hij handelde ernaar en zette daarom alles op alles om een einde te maken aan die 'radenrommel'. Dat de arbeiders, decennialang getraind in loyaliteit aan sociaaldemocratische concepten, organisaties en leiders, niet meteen uit die illusie wisten te breken, is tragisch maar geenszins merkwaardig. Dat Haffner echter zoveel jaren later die illusie aanprijst als kracht van de Duitse Revolutie, is een ernstige tekortkoming in een verder toch wel heel mooi en leerzaam boek.

door Peter Storm

Sebastian Haffner, Sebastian, *De Duitse Revolutie. 1918-1919: de nasleep van de Eerste Wereldoorlog* (Amsterdam 2003). Origineel: *Die verratene Revolution – Deutschland 1918/1919* (Bern 1969).

rubriek
Antifa

Gestapo 666

Neonazistische band met satanisch image

Het is zaterdag 13 april. Black metal-neonazi's maken zich op voor het komende Hot Shower Fest in Milaan. Dit jaar staan maar liefst acht internationale bands op het programma, waaronder de Franse black metal-band Gestapo 666. Parallel aan het festival verschijnen er maar liefst twee nieuwe albums van deze band, waarvan één een heruitgave is die via het Nederlandse label New Era Productions (NEP) op de markt verschijnt. Gestapo 666 is een muziekgroep die ingebed is in de National Socialist Black Metal (NSBM)-scene.

Het verheerlijken van nazisme vindt hier zijn weg

Op vrijdag, de dag voor het festival, vindt in het bolwerk van de Italiaanse Hammerskins een 'pre-party' van het festival plaats. Hammerskins is een hiërarchisch georganiseerde organisatie van neonazistische skinheads, die afdelingen heeft in diverse landen. Qua structuur lijkt het op die van de Hell's Angels en om actief lid te worden moet je eerst een proefperiode doorlopen waarin je jezelf moet bewijzen. Italiaanse Hammerskins raakten in het verleden in opspraak vanwege het gewelddadige karakter, maar ondanks de repressie bestaat de organisatie nog steeds. Op de dag van het Hot Shower Fest verzorgen deze neonazistische skinheads de beveiliging. Tassen worden gecontroleerd op opnameapparatuur en er worden vragen gesteld over mobiele telefoons waarmee je opnames kan maken.

Satan

Opnames van het festival mag je niet maken, want wat er binnen gebeurt moet voor de buitenwereld geheim blijven. Het verheerlijken van nazisme vindt hier zijn weg. Zo gaat bijvoorbeeld tijdens het optreden van de Zwitsers-Oostenrijkse band Rostorchester een hakenkruisvlag rond in het publiek. In de zaal staan diverse mailorders die geluidsdragers aanbieden met dezelfde symboliek. Ook aan racisme en antisemitisme geen gebrek. In een andere kraam verkopen ze shirts met een afbeelding van de poorten van concentratiekamp Auschwitz en de tekst 'Refugees Welcome, concentrate the scum'. In een dergelijke ambiance passen natuurlijk ook bands van hetzelfde kaliber. 'Slijp de lange messen langs het trottoir, Laat de messen in het lichaam van de Jood glijden, Bloed moet stromen, in dikke golven en we schijten op de vrijheid van deze Joodse republiek', aldus de vertaalde tekst 'Blut muss fliessen' van de Duitse NSBM-band Permafrost. Het lied is niet origineel van Permafrost, maar wordt wel door hen gespeeld. In interviews ontkende Permafrost stelselmatig dat ze politieke ideeën verspreiden, want volgens de bandleden staat alles in het teken van satan.

Duaal

Een soortgelijke positie neemt Gestapo 666 ook in. Wie de bandnaam ontleedt ziet aan de ene kant een verwijzing naar de Geheime Staats Polizei (GeStaPo) van de nazi's en aan de andere kant een verwijzing naar satan, namelijk '666'. Zo drukt de band zich ongegeneerd uit over het vernietigen van Joden, dit alles in naam van satan. Dit

komt onder andere tot uitdrukking in het nummer ‘Gestapo of Satan’. ‘Jews were eliminated first. To Satisfy our Master Satan. Tortured Till Death. Merciless Practices of Surgery. Death Camps Symphony. Sing Death every grey morning.’ Het nummer is te vinden op de cd ‘Nostalgiah’, die oorspronkelijk door het Spaanse label BlackSeed Productions in 2007 is uitgegeven en die in april 2019 door het Nederlandse label New Era Productions opnieuw is uitgebracht. Op dezelfde cd zingt de band over het heropenen van de kampen des doods en elk minderwaardig mensenras krijgt een uitnodiging. De titel van het nummer, ‘Detroned tyrant will return’, verwijst wederom naar satan.

Gestapo 666 gebruikt deze foto van de Duitse inval in Praag (1939)

Golflengte

Het beeldmateriaal op de cd ‘Nostalgiah’ verwijst naar het nazisme. In 1939 viel nazi-Duitsland Praag binnen, een foto van deze inval prijkt op de voorkant van de cd. Andere afbeeldingen in het infoboekje verwijzen ook naar het nationaalsocialistische tijdperk. In eerste oogopslag ziet de opnieuw uitgegeven cd ‘Nostalgiah’ er anders uit. Het nazistische beeldmateriaal op de voorkant is vervangen door een foto van de bandleden. Maar wie het bijgeleverde infoboekje bekijkt komt al snel weer terug bij de donkere periode uit de geschiedenis: marcherende Duitse soldaten en afbeeldingen van tanks. Maar het meest schokkende is de bewerkte foto die gebruikt is op de cd zelf. Het betreft een foto van een massagraf uit krijgsgevangenen- en concentratiekamp Bergen-Belsen opgesierd met een pentagram, dit geheel in overeenstemming met de filosofie van Gestapo 666.

Onzeker

New Era Productions lijkt niet helemaal zeker te zijn van deze nieuwe release, want de geluidsdrager is nauwelijks op de website van het extreemrechtse label te vinden. Zo wordt er bijvoorbeeld geen reclame gemaakt om de cd te promoten. En wie in de zoekmachine op de site ‘Gestapo 666’ of ‘ Nostalgiah’ in tikt krijgt nul op het rekest. Om mensen om de tuin te leiden bedacht Jasper Velzel, eigenaar van New Era Productions, de afkorting ‘G666’ voor Gestapo 666. Zoeken met deze nieuwe zoekopdracht levert slechts één hit op, namelijk het onlangs uitgebrachte album ‘Satanic Shariah’. Vreemd! Het is hoogst onwaarschijnlijk dat een label een cd uitbrengt en deze niet zelf te koop aanbiedt. Dan maar old skool alle aangeboden cd’s doorploegen en dan verschijnt opeens de heruitgegeven geluidsdrager ‘Nostalgiah’. Waarschijnlijk voelt Velzel zelf ook nattigheid en verzint daarom slinkse wegen om de cd alsnog aan te bieden.

Bondgenoten

Op 12 april 2019, de dag voor het optreden in Milaan, verschijnt bij het Franse label Drakkar Productions de nieuwe cd ‘Satanic Shariah’ van Gestapo 666. Neonazistische beeldspraak en satanisme gaan ook hier hand in hand. Als hoesje gebruikt Gestapo 666 een foto daterend uit december 1937. Het is het jaar waarin Japanners China binnenvallen. Deze bondgenoten van nazi-Duitsland starten direct na de inval een etnische zuivering.
Op de foto zie je een grote groep Chinese gevangenen afgebeeld, waarvan uiteindelijk niemand het zal overleven. Deze massale slachting gaat de geschiedenisboeken in als ‘The rape of Nanjing’. Door middel van fotobewerking is de afbeelding aangepast. Twee mannen met een zwarte capuchon, een bivakmuts en een geweer poseren voor de menigte en het lijkt alsof zij bereid zijn tot het uitvoeren van de executies.

Neonazistische beeldspraak en satanisme gaan ook hier hand in hand

Al deze gegevens staan niet op zichzelf. Achtergronden van bandleden tonen aan dat zij al langer actief zijn in onder andere de NSBM-scene. En in interviews laten zij zich ronduit neonazistisch uit. Ook enkele labels van de band behoren tot het extreemrechtse veld. Dit in combinatie met het gebruikte beeldmateriaal en het antisemitisme in de teksten levert een duidelijk beeld op. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Gestapo 666 op een festival speelt dat geheel past binnen het geschetste neonazistische kader.

door John Postma

Hannie Schaft congres

Afgelopen 18 mei organiseerde een groep antifascisten in Nijmegen het Hannie Schaft congres. Het doel was om strategische discussies over de huidige verschijningsvormen van extreem rechts te voeren, het smeden van banden tussen groepen en individuen en ook zeker het focussen op successen van de afgelopen tijd. In dit verslag willen we ons focussen op enkele lessen die we hebben geleerd deze dag. Het bevat veel meningen en aannames en weerspiegelt de manier hoe (delen van) de organisatoren naar de stand van de antifascistische strijd kijken. We hebben tijdens de dag gelukkig een bepaalde diepgang bereikt waar we naar zochten. Deze diepgang laat zich erg moeilijk in een verslag vertalen zonder het al te lang te laten worden. De mensen die er niet waren en naar aanleiding van dit verslag meer willen weten zouden wij willen adviseren om in gesprek te gaan met mensen die erbij waren en vooral volgende keer ook te komen!

Het probleem

De PVV is al ruim 13 jaar actief, FvD maakt een gigantische groei door met de bijbehorende verkiezingszeges en de verrechtsing binnen het publieke en parlementaire debat gaat alsmaar harder. De focus van ons (de antifa beweging) activisme ligt echter nog steeds vooral op vrij marginale groepen zoals Pegida, RVF (Racial Volunteer Force) en de NVU. Het laatste wat we willen is activisten die zich inzetten tegen bijvoorbeeld Pegida ontmoedigen. Het blijft noodzakelijk om deze groepen te monitoren en actie te voeren zodat mensen zich niet of moeilijker kunnen aansluiten, en er zijn veel meer goede redenen te verzinnen waarom we deze acties moeten blijven voeren.

Maar er is volgens ons meer aan de hand. De maatschappelijke impact van Pegida en groepen als de RVF en NVU lijkt vrij beperkt, en terwijl de wereld om ons heen ingrijpend aan het verrechtsen is blijven wij met onze acties het beeld in stand houden dat extreem rechts een marginale groep is waar de grote spelers op het extreem rechtse vlak (PVV, FvD) makkelijk afstand van kunnen nemen. Waarom blijven wij ons richten op wat we tegenwoordig toch wel de kleine spelers binnen extreem rechts kunnen noemen? Een kleine opsomming:

– Het kan erg demotiverend zijn om tegen een groot instituut als de PVV actie te voeren omdat de impact klein lijkt.

– De tactieken die wij kennen spelen zich vooral af op straat (bijvoorbeeld het verstoren van een flyeractie, het overplakken van posters, het blokkeren van een kroegbijeenkomst). Deze tactieken kunnen we lastiger inzetten bij bijvoorbeeld de PVV (nauwelijks op straat te vinden, en altijd met een politiemacht die niet per se zit te wachten op actie) of FvD (komt in het openbaar met enorme congressen met bezoekersaantallen waar onze actieopkomst bij in het niet lijkt te vallen).

– Onze oude tactieken keren zich tegenwoordig steeds vaker tegen ons. Een verstoorde flyeractie door antifascisten bij Pegida kan weinig mensen iets schelen, maar een dergelijke actie bij

FvD zorgt ervoor dat FvD comfortabel in de slachtofferrol kan kruipen en daar spint zij garen bij.

Er zijn natuurlijk meer marginale groepen zoals bijvoorbeeld Identitair Verzet en Erkenbrand. Zij hebben een grote invloed op het maatschappelijk debat en zij weten klassieke extreem rechtse onderwerpen ook op de politieke agenda te zetten. Maar activisme tegen deze groepen lijkt lastig door de aard van hun acties, veelal online en onaangekondigd.

Wat gaat er goed

Maar we moeten niet vergeten dat er ook al acties zijn geweest de laatste jaren die ons inziens op de goede weg zitten. Spraakmakende acties tegen publieke optredens van Wilders in Arnhem door boze omstanders, in Spijkenisse door feministen die hun visie op de 'verzetsspray' gaven en in Maastricht waar Wilders uitgejouwd werd en eerder moest vertrekken door de activisten. En zo zijn er zeker meer maar nog steeds wordt hier veel en veel te weinig aandacht aan besteed vanuit antifascistische kringen.

Dat doet natuurlijk niet af aan het feit dat er de afgelopen jaren vele goede acties zijn geweest tegen marginaal extreem rechts. Dit blijft immers ook een gevaar en moet ook zeker niet genegeerd worden.

Ons punt is echter dat op het moment dat Pegida demonstreert, er twintig mensen staan die er de vorige tien keer ook al stonden (wat deels ook weer toe te schrijven is aan de acties van antifascisten), het enorm onaantrekkelijk is om je bij deze groep aan te sluiten en dat het effect van deze acties vergeleken met de invloed van groot extreem rechts vrij beperkt is. Vergelijk het maar eens met het moment waarop er een antiracistische actie rondom de intocht in Eindhoven is; dan staan er opeens tientallen *locals* de actiegroep te bedreigen en aan te vallen. Dit zijn de momenten waarop extreem rechts zich manifesteert in de mainstream. Aangezien er maar 24 uur in een dag zitten en we keuzes moeten maken over waar we onze energie in stoppen willen we toch pleiten voor het verleggen van onze focus.

Hoe nu verder?

Het werd tijdens het congres duidelijk dat we onze blik naar de grootste dreiging moeten richten, parlementair extreem rechts. Dit betekent niet dat we de rest moeten laten vallen. Maar we moeten strategieën ontwikkelen waarmee we parlementair extreem rechts te lijf kunnen gaan. Tijdens het congres kwamen vele aanbevelingen naar voren. Hieronder een selectie:

– Een uitspraak of daad racistisch of fascistisch noemen is niet genoeg. Deze woorden hebben helaas een deel van hun waarde verloren. We moeten opnieuw uitleggen waarom wij een daad of uitspraak racistisch of fascistisch vinden en waarom dit een probleem is. Bij een actie hoort een degelijk mediabeleid waarin we dit uitleggen.

– Erken dat we antifascisme te vaak als een witte strijd hebben gezien. We moeten kijken naar het koloniale verleden en de overeenkomsten tussen het fascisme en kolonialisme (en tussen antifascistische en antikoloniale strijd) gaan zien. En zeker ook kritisch kijken naar onze eigen witheid.

– Blijf kritisch, de vijand van onze vijand is niet per se onze vriend. Voorbeeld: extreem rechts neemt ons maar al te vaak de wind uit de zeilen door islamofobie te vermommen als activisme tegen diyanet of salafisme. Als wij niet actief ons linkse geluid blijven laten horen en alleen maar 'pas op extreem rechts' blijven roepen snijden we onszelf in de vingers omdat we dan in de basis de ene extreem of hele rechtse groep tegen de andere in bescherming willen nemen.

– Extreem rechts valt ons maar al te vaak aan. Of dit nu gaat om lhbtqi rechten, anti-piet protest of het recht op abortus, er vindt een aanval plaats op progressieve waarden. Wij moeten ons actief en solidair opstellen in andere delen van de feministische beweging, de antiracisme beweging en lhtbqi beweging, ook al gaat dit buiten onze subculturele comfortzone.

– De tijd om actie te ondernemen is nu, het is verleidelijk om te wachten tot een nieuwe strategie voor de deur staat maar daar zullen we zelf een actieve rol in moeten spelen. Praat met vrienden kritisch over welke actie wel en niet zal werken of gewerkt heeft. Bouw banden en smeedt plannen. Want in een tijd dat steeds meer mensen (ook in de mainstream) het gevaar van extreem rechts gaan onderkennen blijven wij angstvallig stil en dat is compleet onwenselijk.

– Wees kritisch naar onze activistische praktijk. Levert wat we doen ook een gewenst resultaat op? Kunnen we oude tactieken eenvoudigweg op een nieuwe bedreiging toepassen of moeten we verder denken?

Volgende keer

Voor een vervolg zouden we veel meer tijd besteden aan de vraag hoe onze acties eruit gaan zien en hoe we mensen bij onze strijd blijven betrekken. Ook zijn we tot het inzicht gekomen dat support en recovery ook een grotere rol moet spelen. Als wij er voor kiezen de strijd aan te gaan met grote extreem rechtse spelers zou het goed kunnen dat we uitgeblust raken, veel weerstand tegenkomen en niet goed op ons belangrijkste middel in de strijd, onszelf, letten.

We wisten van tevoren dat het congres een onbevredigend gevoel zou opleveren. De problemen zijn groot, de tijd veel te kort. Je komt nu eenmaal niet op een dag met allemaal pasklare antwoorden over hoe we uit onze vastgeroeste patronen kunnen stappen en op een effectieve wijze onze focus kunnen verleggen. De grote conclusie is waarschijnlijk dat er nog geen gezamenlijke conclusie is, nog niet. Wel is de urgentie benadrukt en de volgende stap is om onderling veel te gaan discussiëren, de focus te verleggen, acties te bedenken, banden te bouwen en vooral aan de slag te gaan.

Wij kijken terug op een goed bezocht congres met een prettige sfeer. We willen alle sprekers en aanwezigen bedanken voor hun constructieve bijdrage!

door de organisatie van het Hannie Schaft Congres

rubriek
Updates uit België

Wat na de zwarte zondag?

Als het even kan, houden anarchisten zich liever niet al te veel bezig met parlementaire politiek. De afgelopen maanden was er in België echter geen ontkomen aan de regionale, federale en Europese verkiezingen en de redelijk dramatische uitslag van vooral de eerste twee.

De uitslag

Belgen hadden het maar druk op de complexe verkiezingsdag van 26 mei. Ze moesten (door de nog altijd bestaande stemplicht) hun stem uitbrengen voor het Europees Parlement, de Kamer (federaal niveau) en het Vlaams Parlement, Waals Parlement, Brussels Hoofdstedelijk Parlement óf het Parlement van de Duitstalige gemeenschap (regionaal). In Vlaanderen waren de uitslagen het meest zorgwekkend. De N-VA blijft met 35 zetels veruit de grootste partij. De tweede partij wordt, met maar liefst 23 van de 124 zetels, het nóg rechtsere, racistischere Vlaams Belang. Daarmee krijgt die partij er 17 zetels bij ten opzichte van de vorige verkiezingen. Ook in de Kamer is de partij de tweede Vlaamse partij geworden.

> Het hele politieke discours is stevig verrechtst

Verder heeft Groen lang niet zoveel vooruitgang geboekt als werd verwacht naar aanleiding van de klimaatmarsen en de daaropvolgende maatschappelijke discussies. Opmerkelijk is ook dat de marxistische PVDA met vier zetels haar intrede maakt in het Vlaams Parlement. Op federaal niveau bemachtigde de partij zelfs 12 van de 150 zetels.

Sommige commentatoren vinden dat we deze verkiezingsuitslagen, hoe verschrikkelijk ook, niet als een ramp van ongekende omvang mogen beschouwen, en verwijzen naar verkiezingsuitslagen in de jaren '90, toen het Vlaams Blok, zoals het Vlaams Belang toen heette, nog uitpakte met haar 70-puntenplan (ondertitel: '70 voorstellen ter oplossing van het vreemdelingenprobleem'). Een loutere vergelijking van het aantal zetels dat het Vlaams Blok/Belang toen en nu behaalde, gaat echter niet op. Het hele politieke discours is namelijk stevig verrechtst – een fenomeen dat zich helaas niet tot Vlaanderen heeft beperkt.

Een treffende metafoor van die pijlsnelle acceptatie van extreemrechts gedachtengoed en handelen is de rehabilitatie van Dries Van Langenhove. In de eerste *Buiten de Orde* van dit jaar schreef ik al hoe hij in een paar maanden tijd van 'public enemy' van Vlaanderen tot populaire 'onafhankelijke kandidaat' voor de Kamer op de lijst van het Vlaams Belang in Vlaams-Brabant was veranderd. Eind mei werd hij verkozen met meer dan 40.000 voorkeursstemmen. Enkele weken later werd hij opgepakt in het kader van het onderzoek dat naar hem loopt, omdat hij wordt verdacht van inbreuken op de racismewet, de wapenwet en de negationismewet (het verbod op de ontkenning van de Holocaust). Hij werd vrijgelaten onder voorwaarden en kan zijn politieke carrière (voorlopig) zonder problemen voortzetten.

Vlaams belang poster tegen immigratie

Na de uitslag

Er werd met veel woede en ongeloof gereageerd op de uitslagen van 26 mei. Deze winst van extreemrechts is enorm, maar het zou te ver gaan om te stellen dat we haar helemaal niet hadden kunnen voorspellen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in oktober won het Vlaams Belang immers al in zo goed als alle gemeenten waar de partij meedeed. Ook de beangstigende 'Mars tegen Marrakech' in december 2018 toonde al aan dat extreemrechtse sentimenten springlevend zijn in België, of toch in ieder geval in Vlaanderen.

Dat het Vlaams Belang sowieso in de oppositie terecht zal komen, is dus nog niet zeker

In de parlementaire politiek zelf wordt nog volop onderhandeld over coalities, en dat ontzettend ondoorzichtige getouwtrek zal naar alle waarschijnlijkheid nog wel even duren. Vooral de N-VA staat als grootste Vlaamse partij in het middelpunt van de belangstelling. Hoewel enkele partijleden zich graag willen blijven onderscheiden van het Vlaams Belang door bedenkingen te uiten over eventuele samenwerkingen, sluiten lang niet alle N-VA-politici een dergelijke samenwerking uit. N-VA-er Theo Francken ziet zelfs een minderheidskabinet met gedoogsteun vanuit het Vlaams Belang nog wel als een mogelijkheid.

Het cordon sanitaire – de gewoonte van andere politieke partijen om niet met het Vlaams Belang samen te werken en de partij te isoleren – staat weer onder druk. Dat cordon werd na de gemeenteraadsverkiezingen in Ninove afgelopen jaar nog wel gerespecteerd: hoewel Forza Ninove, een lokale Vlaams Belangpartij, daar veertig procent van de stemmen haalde, werd er een coalitie gevormd zonder de partij. Niet alleen binnen de N-VA gaan er steeds meer stemmen op om het cordon, dat achterhaald en ondemocratisch zou zijn, te laten sneuvelen. Dat het Vlaams Belang sowieso in de oppositie terecht zal komen, is dus nog niet zeker.

Buiten de parlementaire politiek werd er wél snel en krachtig gereageerd op de verkiezingsuitslagen. Op dinsdag 28 mei, twee dagen na de uitslag, stonden er al meer dan vierduizend mensen op straat in de Europese wijk in Brussel. Ook in Gent waren er wat mensen de straat op gegaan. Een dag later spraken zo'n zeshonderd Belgen aan de andere kant van de taalgrens zich uit tegen extreemrechts op regionaal, federaal en Europees niveau tijdens een actie die werd georganiseerd door het feministische collectief 'Et ta soeur'. De betogingen waren strijdbaar en divers. Tijdens de betogingen en op sociale media maakten allerlei actiegroepen duidelijk dat dat slechts een begin was. Maar welke vorm het verzet tegen extreemrechts de komende maanden en jaren zal aannemen in België, is nog niet duidelijk.

door Emma

rubriek
van Onderop

Kroniek van Onderop

Juni-augustus 2019

Het valt weer eens niet mee om een goede selectie te maken uit alle gegevens over sociale strijd die de afgelopen tijd over de wereld raast. Ik noem maar iets: grote onderwijsprotesten in het Brazilië van Bolsonaro, protesten in Zimbabwe, acties tegen mijnbouw in Peru, arbeidersprotest in de auto-industrie in China wegens het niet uitbetalen van loon en dergelijke. Stakingen in munitiefabrieken in India, een tweetal stakingen in Vietnam: een staking in een schoenenfabriek nadat de arbeiders werden overvallen door de mededeling dat de fabriek dichtgaat; en een staking van voetballers omdat een toegezegde bonus niet werd uitbetaald.[1] Zo kan ik doorgaan. Maar een iets uitvoeriger bespreking van enkele grote sociale conflicten krijgt voorrang.

Soedan

Soedan bijvoorbeeld, waar in eerdere kronieken over strijd van onderop al over geschreven is. Dat land werd geregeerd door een combinatie van militaire dictatuur en fundamentalistisch regime. Dat fundamentalisme stoelde op een rigide, reactionaire en repressieve interpretatie van de islam. Aan het hoofd van het regime stond Omar Bashir. Het bewind terroriseerde niet alleen de bevolking; het tergde die bevolking ook met bezuinigingsbeleid. Dat lokte verzet uit, en dat groeide uit tot revolutie.

Waar blijven in de nieuwe situatie zaken als wijkcomités, vakbonden, zelforganisatie?

In december begon het: hogere broodprijzen leidden tot protestdemonstraties. Al snel eisten demonstranten de val van het bewind. De protesten woedden in tal van steden. Mensen uit tal van regio's en bevolkingsgroepen namen deel; verdeel-en-heers vanuit een bewind dat graag een opgelegde Arabische identiteit uitspeelt tegen bijvoorbeeld de bevolking van Darfur, werd hiermee doorbroken. Vrouwen – met gegronde reden om het patriarchale bewind te haten – stonden vooraan.

Wie gelukkig niet vooraan stonden: gevestigde politieke partijen. De opstand kenmerkte zich door zelforganisatie. Buurtcomités – al opgekomen tijdens eerdere protestgolven – mobiliseerden op lokaal niveau voor de demonstraties. De Soedanese Professionele Associatie, een bundeling van beroepsgroepen zoals advocaten, artsen en journalisten, nam het voortouw. Leden van bijvoorbeeld de redelijk prominente Communistische Partij in Soedan deden volop mee, maar het was niet die partij als zodanig – of welke dan ook – die een hoofdrol speelde.

Het bewind sloeg terug, het aantal dodelijke slachtoffers van de repressie liep op. In februari en maart verdween de protestgolf grotendeels uit het nieuws. In april groeiden de protesten uit tot revolutie. Op 6 april begonnen demonstranten een sit-in bij het militaire hoofdkwartier in de hoofdstad Khartoem. Daar deden al snel vele duizenden mensen aan mee. Toen schimmige gewapende eenheden demonstranten aanvielen, schoten sommige soldaten op die eenheden, niet op de demonstranten. De gewapende staatsmacht begon in stukken te breken, met delen ervan die niet langer als gewapende staatsmacht fungeerden maar de kant van de opstandige bevolking begonnen te kiezen. Kort daarop bleek dat de militaire top Bashir had gedumpt. Feest op straat, maar dat duurde niet lang: zijn opvolger kwam uit dezelfde kringen. Woede op straat, de sit-in ging door. De eis was en bleef: een burgerregering, in plaats van het militaire regime. Later in april vonden enorme demonstraties plaats. En op 28 en 29 mei hield de protesterende bevolking een indrukwekkende algemene staking.

Intussen waren oppositieleiders onderhandelingen begonnen met de militaire

raad die de touwtjes na het vertrek van Bashir in handen had. Tegelijk probeerde het bewind uit hoe sterk het volksverzet was door her en der repressie op demonstranten los te laten. Op 3 juni groeiden die pogingen uit tot een frontale aanval op demonstranten. Troepen van de Rapid Support Forces – voorheen de gevreesde Janjaweed-milities die berucht werden door slachtingen in Darfur aan te richten – vielen de sit-in in Khartoem aan en richtten een bloedbad aan. Het dodental lag ruim boven de honderd. Soldaten verkrachtten actievoerders.

De oppositie moest grotendeels ondergronds, maar protesten bleven doorgaan. Een grote campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid werd gelanceerd, maar oppositieleiders braken die af op de tweede dag, om ruimte te maken voor hernieuwde onderhandelingen. Een gevaarlijke en demoraliserende stap, waarmee oppositieleiders zich van een deel van de protestbeweging vervreemdden. De revolutie raakte in een soort impasse: te sterk om door het regime te worden gebroken, niet sterk genoeg om het regime te verslaan.

Onderhandelingen sleepten zich intussen voort. In augustus mondden die uit in de vorming van een gezamenlijk bestuursorgaan met zowel burgers vanuit de oppositie als militairen vanuit het bewind. Er kwam een overgangstijd van ruim drie jaar, met afwisselend een burger en een militair aan het hoofd. Daarna zouden er dan verkiezingen komen. Het regime had sneller verkiezingen gewild, de oppositie zag terecht dat daarmee het regime haar invloed al te makkelijk van een democratisch jasje zou voorzien. Het wilde meer tijd om dat regime te ontmantelen. Maar de hele overgangsstructuur zou dat wel eens buitengewoon lastig kunnen maken, even los van de vraag of verkiezingen wel het aangewezen machtsmiddel zijn voor een revolutionaire bevolking. Waar blijven in de nieuwe situatie zaken als wijkcomités, vakbonden, zelforganisatie? De revolutie is met dit akkoord dus niet gewonnen; hooguit is de impasse tussen revolutionaire beweging en contrarevolutionaire macht nu politiek geformaliseerd. Gezegevierd heeft de revolutie dus niet, maar voorbij is die revolutie evenmin.[2]

Puerto Rico

In Puerto Rico lieten mensen eens voortreffelijk zien hoe je in hoog tempo van een gehate opperbaas af komt. Pakweg twee weken hadden demonstranten, straatvechters en stakers nodig om gouverneur Ricardo Rossello – 'Ricky' – tot aftreden te bewegen. Half juli lekte er een lading chatberichten uit waarin die gouverneur met machtige vriendjes in grove, neerbuigende taal sprak over de bevolking. Vrouwenhaat, homohaat en een algehele minachting voor de bevolking typeerden de chats. Chatberichten dreven ook nog de spot met slachtoffers van de orkaan Maria die in 2017 het eiland had geteisterd. Het schandaal vanwege die uitgelekte chats – 'Rickygate' – volgde pal op de arrestatie van twee corrupte functionarissen.

Het was de spreekwoordelijke druppel, maar er was een aanloop. Die orkaan Maria had ettelijke duizenden doden gekost, de hulpverlening was een aanfluiting. Daar waren mensen boos over, net als over privatisering en sluiting van scholen en dergelijke. De financiën van het eiland stonden intussen onder curatele van een Fiscal Oversight and Management Board, ingesteld in 2016 en voorzien van verregaande bevoegdheden. Taak van dit orgaan: zorgen dat Puerto Rico haar schulden afbetaalde, en dat ging op de vertrouwde manier: ten koste van de bevolking. Het leek nogal op de rol van de Troika, het orgaan van internationale financiële instellingen dat Griekenland hielp leegplukken ten behoeve van het kapitaal, Grieks en internationaal. Puerto Rico was al een kolonie van de VS. Nu was er van zelfs het beetje formele democratische invloed vanuit de bevolking zelfs binnen die koloniale verhouding amper nog sprake.

Op 13 juli werden de chats, na eerdere gedeeltelijke lekken, naar buiten gebracht door het Center for Investigative Journalism. Binnen enkele dagen begonnen mensen te demonstreren. Op 15 juli belegerden ze de woning van de gouverneur en vochten ze tegen de politie. Op 17 juli stonden ze weer voor die woning en probeerden door versperringen heen te breken. Dat draaide op een straatgevecht met de politie uit, die traangas gebruikte om mensen te verjagen. Op 22 juli liepen de samengestroomde menigten in de honderdduizenden deelnemers, waarbij betogers snelwegen blokkeerden. Op dezelfde dag hielden mensen een algemene staking. 's Avonds beschoot de politie demonstranten weer met traangas. Dezelfde dag deelde 'Ricky' mee dat hij in 2020 niet herkiesbaar zou zijn. De boel begon te bewegen. Op 14 juli maakte hij bekend dat hij aftrad. De boze bevolking had deze slag gewonnen. Opvolgers van de gouverneur kregen evenmin veel vertrouwen vanaf de straten.

De protesten demonstreerden een woede die verder reikte dan die arrogante gouverneur. Mensen riepen niet voor niets dingen als 'Ricky vertrek, en neem die Board mee'. Demonstreren is mensen op Puerto Rico trouwens wel toevertrouwd. Met omvangrijk protest hadden mensen al eens weten te bereiken dat de VS een militair schietterrein op Vieques opdoekten. Docenten voerden ook al eerder actie tegen privatisering en kaalslag in het onderwijs, tegen een minister die grote aantallen openbare scholen sloot. Laat die minister nu net één van de gearresteerde functionarissen zijn, vlak voor 'Chatgate' uitbrak.

Net als in Soedan werd de strijd niet in hoofdzaak geleid door politieke partijen. Opvallend was de rol van populaire musici om het protest aan te jagen. Een van hen, Ricky Martin, formuleerde de boosheid heel passend: 'Ze bespotten onze doden, ze bespotten vrouwen, ze bespotten de LGBT-gemeenschap, ze dreven de spot met mensen met psychische en fysieke beperkingen, ze dreven de spot met zwaarlijvigheid. Het is genoeg. Dit kan zo niet zijn.' Daar mag wel extra op gewezen worden: zo'n omvangrijke actie, niet alleen tegen bezuinigingen en bestuurlijke arrogantie maar tegelijk ook tegen homohaat en misogynie. De opstand tegen 'Ricky' was hoogtepunt van een golf die al langer in opkomst was. Of die golf diepergaande veranderingen zal doorzetten…?[3]

Hong Kong

In Hong Kong woedt een grote opstand. Aanleiding: mensen zijn boos vanwege een wet die het mogelijk maakt om mensen wegens verdenking van een misdrijf uit te leveren aan China. Achterliggende reden: mensen zijn boos op het autoritaire bestuur en eisen zeggenschap over dat bestuur. Een bestuur dat aan de verlangens van vrijheid niet tegemoet komt, en daarin gesteund wordt door de Chinese staat waar dat bestuur indirect deel van uitmaakt. Vooruitzichten: niet gunstig, de opstand staat grotendeels geïsoleerd tegenover de machthebbers. Noodzaak tot solidariteit: hoog.

Op 9 juni vond een grote demonstratie plaats tegen de wet, waaraan honderdduizenden mensen deelnamen. De dag daarop maakte Carrie Lam, de inmiddels gehate topbestuurder van Hong Kong, duidelijk dat ze de wet niet introk. Op 12 juni belegerden duizenden boze mensen het ge-

bouw van de wetgevende vergadering en dwongen daarmee al uitstel van de behandeling van de wet af. De politie bestookte de betogers met traangas. Bij de botsingen raakten minstens 81 mensen gewond, de politie had maar liefst vijfduizend agenten ingezet. Plus traangas dus, en ook rubberkogels.[4] Bedrijven sloten hun deuren zodat eigenaars en personeelsleden aan de protesten deel konden nemen. Reuters sprak in dit verband van een 'staking', maar een echte staking was dit niet: het was baas en arbeiders zij aan zij, allemaal voor de vrijheid van Hong Kong. Op dat moment werd het protest gedragen door mensen uit alle klassen. Dat zou gaandeweg veranderen.

Op 15 juni maakte Carrie Lam bekend dat de wet voor onbepaalde tijd werd uitgesteld: een concreet resultaat van de protesten was binnen. Actievoerders namen er geen genoegen mee en eisten dat de wet definitief geschrapt werd. Op 16 juni trok een mensenzee demonstrerend door de stad: schattingen gaan tot twee miljoen demonstranten. In heel Hong Kong wonen zeven miljoen mensen. Dat betekent dat tussen een kwart en een derde van de bevolking aan het actievoeren is geweest. En als je perse wilt geloven dat de aantallen veel lager waren: één miljoen demonstranten zou nog altijd één op de zeven inwoners van Hong Kong betekenen.

Actievoerders hadden het intussen niet meer alleen over die wet. Sommigen eisten al het aftreden van Lam, ook was er veel woede te bespeuren over het eerdere politiegeweld. 'Oppose the evil police, protect the students', stond op een spandoek. Lam maakte nog maar eens wat excuses maar zegde verder niets concreets toe.

Intussen was het duidelijk dat de regering in Beijing niet blij was. Die trekt achter de schermen aan de touwtjes sinds Hong Kong door koloniale mogendheid Groot Brittannië in 1997 weer aan China was overgedragen. Weliswaar was en is de afspraak dat Hong Kong een eigen bestuur en rechtsstelsel mocht houden tot 2027 – onder het motto 'één land, twee systemen' – maar over beide 'systemen' zwaaiden uiteindelijk de machthebbers in Beijing de scepter. Die machthebbers hebben ook medestanders in Hong Kong: het bestuur rond Carrie Lam, maar ook flink wat burgers. Op 30 juni was het hun dag. Toen demonstreerden tienduizenden mensen vóór de politie, vóór de regering en dus tegen de vrijheidsdemonstranten.

Op 1 juli bleek intussen hoe groot het ongeduld en de woede onder die vrijheidsdemonstranten intussen was. Het was de dag dat de overdracht uit 1997 herdacht werd. Demonstranten belegerden met duizenden het gebouw van de wetgevende vergadering. Een deel van de demonstranten wist het gebouw binnen te dringen. De politie keek toe maar greep aanvankelijk niet in. Dat gebeurde 's nachts alsnog, met traangas en charges. Parallel aan de confrontatie was er ook een rustiger massabetoging waar meer dan een half miljoen mensen aan meededen. Daarmee werd aan vijf eisen kracht bijgezet: het schrappen van de uitleveringswet; het aftreden van Lam; het schrappen van de typering van de demonstraties als 'rellen' (waarmee demonstranten als 'relschoppers' worden neergezet, in aanmerking komend voor zware straffen); een onderzoek naar politiegeweld; en de vrijlating van arrestanten. Later stelde de protestbeweging nog een eis: vrije verkiezingen voor het bestuur.

Zo ging het door, met nieuwe grote demonstraties en confrontaties. Op 7 juli voerden tienduizenden mensen actie bij het station van een hogesnelheidslijn naar China. Daar stelden ze bezoekers uit dat land op de hoogte van de protesten in Hong Kong. Een belangrijke actie waarmee geprobeerd werd de muur te slechten die China, maar ook een deel van de protestbeweging zelf, tussen de mensen in Hong Kong en de bevolking van China probeert op te trekken. Op 13 juli droegen demonstranten precies aan die muur zelf bij door zich te keren tegen Chinese handelaars die actief zijn in Hong Kong. Zoiets heeft wel hele vervelende xenofobe ondertonen. Die zijn vaker te horen. 'Zo betoogden vorige week tweeduizend mensen tegen Chinese vrouwen van middelbare leeftijd die in Hongkongse parken vaak dansen en zingen op Chinese popliedjes', lezen we op 13 juli in een bericht over de demonstratie tegen de handelaren uit China. De opstand staat geïsoleerd. Hoe meer de protesten zich tegen bewoners van China zelf richten – bewoners die zelf last hebben van het Chinese regime – hoe sterker dat regime komt te staan, hoe groter het isolement van de opstand wordt, en hoe groter de druk om haar lot in handen te leggen van westerse mogendheden – een verleiding waar een flink deel van de protestbeweging vatbaar voor blijkt.

Als de autoriteiten dachten dat de steun aan de protesten afnam vanwege de eerdere confrontaties, dan hadden ze het mis

Zowel op 8 als op 13 juli trad de politie hardhandig op tegen demonstranten. Het zou nog erger worden. Op 21 juli viel een knokploeg van mensen in witte shirts in een metrostation – en in de metro zelf – mensen aan die op de terugweg waren van een protestactie. Algemeen wordt aangenomen dat georganiseerde misdaadgroepen – zogeheten Triaden – hier achter zaten, en dat het bestuur en of de politie er meer van weet. Op 5 augustus

deed de protestbeweging een poging om de stad stil te leggen met een algemene staking. Die was op zichzelf niet zeer omvangrijk: er deden zo'n 35.000 mensen aan mee. Daaronder drieduizend personeelsleden van het vliegveld die zich ziek meldden. De staking ging echter gepaard met wilde demonstraties: 'Betogers verstoorden treinstations, blokkeerden wegen en tunnels, en hielden meer dan vijfhonderd vluchten tegen. Terwijl het beroemde transportnetwerk van de stad bevroor, bleven duizenden zaken dicht. Tegen het begin van de middag ontvouwden zich minstens zeven manifestaties in verschillende wijken, met betogers die de door Beijing gesteunde regering opriepen om in te gaan op de eisen van een protestbeweging die niet terugweek.' Wederom smeet de politie met traangas, agenten pakten 82 mensen op.

Op 12 en 13 augustus blokkeerden honderden, soms duizenden actievoerders de vertrekhal van het vliegveld. Twee dagen lang was het vliegverkeer verregaand ontregeld, met honderden geschrapte vluchten. De politie vocht met demonstranten, sommige demonstranten reageerden hun woede af op iemand die ze aanzagen voor politie-infiltrant, in dit specifieke geval klaarblijkelijk ten onrechte. Het wantrouwen van betogers is geen onzin. Dat er zulke infiltranten worden ingezet, heeft de politie erkend. Dat de woede nu deze vorm aanneemt wordt natuurlijk door tegenstanders van de protesten benut om haar te criminaliseren. Actievoerders bleken zich van het gevaar bewust dat ze goodwill kwijt zouden raken. Op 14 augustus stonden demonstranten op het vliegveld met een bord waarin ze excuses maakten voor de overlast. Ook kondigden ze een dag van time-out voor bezinning aan. Op zondag 18 augustus vond de zoveelste giga-demonstratie plaats. Schattingen van de aantallen lopen op tot 1,7 miljoen deelnemers. Als de autoriteiten dachten dat de steun aan de protesten afnam vanwege de eerdere confrontaties, dan hadden ze het mis.

Het gaat de actievoerders bij dit alles om vrijheid en zeggenschap. Vrijheid tegenover een stadsbestuur dat – uit zichzelf, maar ook onder druk van de Chinese regering – die vrijheid op allerlei manieren inperkt, soms dus met grof politiegeweld. Zeggenschap over het bestuur, door de gehate Lam de laan uit te sturen. Zeggenschap door middel van vrije verkiezingen. Dat laatste was in 2014 de eis van omvangrijke 79 dagen durende sit-in-acties van de zegeheten Paraplu-beweging, zo genoemd vanwege de grote aantallen paraplu's die deelnemers droegen als bescherming. Politiegeweld maakte aan de protesten een einde, de eis werd niet ingewilligd. Of de huidige protestgolf het bestuur zal weten te verslaan is maar zeer de vraag. Achter het wankelende stadsbestuur van Hong Kong staat het landsbestuur van China. En dat is helaas helemaal geen wankel bestuur.[4]

Qatar, Kentucky, Mexico City

Laat ik afsluiten met nog enkele episodes van strijd die meer aandacht verdienen dan ze kregen. Zo staakten begin augustus migrant-arbeiders in Qatar. Daarmee protesteerden ze tegen onder meer het niet of te laat uitbetalen van lonen, beroerde omstandigheden op het werk en dergelijke. Dat klinkt misschien 'gewoontjes', maar in Qatar waar de arbeidsrepressie extreem is en staken niet is toegestaan, is zo'n staking opmerkelijk. Arbeidsmigranten worden geworven onder hele strenge voorwaarden in wat het 'Kafala-systeem' heet. Bewegingsvrijheid komt in dat plaatje nauwelijks voor. Dat ondanks de repressie enkele honderden mensen een staking op touw hebben weten te zetten, mogen we zien als buitengewoon goed nieuws. Daarmee is de strijd van die arbeiders natuurlijk allerminst gewonnen. Maar de strijd is in ieder geval begónnen.

In Kentucky, in de VS, blokkeren intussen ontslagen mijnwerkers een spoorlijn, en daarmee een trein vol steenkool. Daarmee reageerden die mijnwerkers op het nieuws dat ze niet alleen waren ontslagen, maar ook geen loon kregen waar ze nog recht op hadden. Het protest begint op 29 juli, de blokkade zelf de dag erop. Een honderdtal mijnwerkers doen mee. Een anarchistische groep is uit solidariteit naar de blokkade toegegaan en helpt mee. De solidariteit is groot. De symboliek trouwens ook. Het district waar dit allemaal gebeurt heet Harlan County. Daar woedden in de jaren dertig van de twintigste eeuw felle mijnstakingen. Daar ligt ook de herkomst van dat klassieke stakingslied: 'Which Side Are You On?'

In Mexico tenslotte begon een groep van vooral zeer boze vrouwen een vooralsnog kleine opstand tegen patriarchaat en politie. De aanleiding was de verkrachting van een 17-jarige vrouw door vier agenten in Mexico City, gevolgd door de verkrachting van een 15-jarig meisje door een agent. Op 16 augustus voerden vrouwen actie, waarbij ze onder meer ruiten ingooiden en brand stichtten in een politiebureau. Prachtige leuzen weerklonken: 'Varkens verkrachten niet, smerissen doen dat' en 'Onze vrienden beschermen ons, jullie niet!' Meer leuzen plus toelichting vind je in een tekst waarmee de strijd wordt toegelicht en die ondertekend is met: 'Féminas Brujas e Insurreccionalistas (F.B.I.). Die bevat meer mooie teksten, zoals: 'Als we op zekere dag niet terugkomen: ontsteek geen kaarsen, ontsteek barricades!' Een goed en nuttig advies, en niet alleen in Mexico City.

door Peter Storm, 22 augustus 2019

Noten

Vanwege de omvang van het notenapparaat is besloten dit niet af te drukken. Geïnteresseerden kunnen het opvragen bij de redactie.

Naar een nieuwe internationale solidariteit

Het IFA-congres in Ljubljana 2019

Van 24 tot 28 juli vond in Ljubljana het congres van de Internationale van Anarchistische Federaties (IAF/IFA) plaats. Dit congres werd door de Sloveense Anarchistische Federatie georganiseerd en vond plaats in sporthal Tabor, die de Sloveense partizanen voor deze gelegenheid beschikbaar hadden gesteld. De maaltijden werden verzorgd door de krakersgemeenschap van het voormalige fabriekscomplex Rog, een kunstenaarskolonie die zich ruim twee jaar tegen een ontruimingsdreiging heeft weten te handhaven. Toen Jose en ik de dag voor het begin van het congres aankwamen, werden we met het gezelschap anarchisten dat zich toen al in Ljubljana bevond uitgenodigd om daar te eten en kregen wij een rondleiding in het complex. Dat was een indrukwekkende ervaring.

> Rog is een *safer place* voor genderontplooiing

Van cultuur- naar antipolitiek

Het lijkt erop dat de Servische burgemeester van Ljubljana niet wil toelaten dat er naast Metelkova nog zo'n enorm bolwerk van vrije kunstuiting en gendervrije samenleving de brave goegemeente wakker schudt. Want in Metelkova is het anarchistische hoofdkwartier gevestigd, en het schilderachtige blok trekt met zijn zomerconcerten duizendtallen toehoorders, voornamelijk alternatieve toeristen. Moet er nu een tweede centrum, dat zich openlijk tot vrijplaats voor alle gendervormen propageert, alle immigranten verwelkomt en ondersteunt, de heersende normen en waarden met het katholieke gezin als haar hoeksteen ondermijnen? Dat zou een slecht voorbeeld zijn voor al die toeristen die Ljubljana jaarlijks verwacht. Hoe dan ook, Rog heeft al eens een keer barricaden tegen ontruiming opgeworpen en is bereid dit het komend najaar weer te doen. Duizenden buurtgenoten zullen worden gemobiliseerd om deze barricaden en het nieuwe erfgoed te ondersteunen. En de jeugd heeft met Rog een belangrijk sportcomplex voor indoor skating en boardsport, dat dan buiten de controle van de officiële sportdiscipline valt, maar wel tot verbroedering kan leiden. Rog is – meer nog dan het toeristische Metelkova – een *safer place* voor genderontplooiing.

Het is opmerkelijk dat juist cultuurstrijd in Slovenië de inzet is voor sociale bewegingen. Misschien omdat men daar weerbaarder is tegen het nationalisme dan in andere Oost-Europese landen als Hongarije, Polen of Tsjechië. Maar de kern van de anarchistische beweging voert langs deze weg ook een gelijkaardige strijd op de rest van de Balkan en in Griekenland, wat blijkt uit de manier waarop elders in dit blad de bedreiging van de bevolking van Exarcheia door de staat wordt beschreven. Opmerkelijk is in dit verband dat vanuit Saõ Paolo, Brazilië, een aanvoerder van de culturele bewe-

ging anarcho-punk is gestuurd. Het is de inheemse Johnny, die naast zijn inzet voor muziek ook een uitgebreide visie heeft over het verzet van de niet-witte meerderheid in de *favelas*, die door het nieuwe regime van Bolsonaro dreigt te worden uitgeroeid ten gunste van de witte 'Portugese' bevolking. Daarover zingt hij niet alleen met zijn punkband, maar weet hij ook te rapporteren. We zullen hem verderop het woord geven.

Een antwoord op de staat gezocht

Laten we nu de grote hallen van Tabor betreden en zien hoe het er daarin aan toeging. De organisatie van het congres besloot ditmaal niet met voorgekookte documenten te werken, maar te kijken in hoeverre vanuit meer geïmproviseerde discussies of brainstorm er nieuwe documenten zouden kunnen ontstaan. In deze context blijkt hoezeer diverse agendapunten (klassenstrijd, klimaat, gender, antifascisme en steun aan immigranten) met elkaar verweven waren en dat er juist daardoor perspectieven waren voor gemeenschappelijke internationale actie. Er zijn veel verhalen uitgewisseld, maar er is ook een beweging op gang gekomen waarin gezamenlijke standpunten werden gedeeld. Vooruitlopend op de agenda: het *no border*-standpunt dat in Nederland al voortdurend tot actie heeft geleid, wordt collectief gedeeld en er zijn nu meer gemeenschappelijke ervaringen uit heel Europa bekend.

De vergadering begon op 24 juli een uur te laat als gevolg van de op het allerlaatst aangevoerde vertaalverbindingen. De gebruikelijke kennismakings- en voorstellingsronden waarbij iedereen kennis kan maken met de verslagen van andere bewegingen moesten worden ingekort. Maar in pauzes en avondzittingen was er ruimte gecreëerd. Zo konden kameraden over hun eigen belevenissen en die van hun groepen een lezing geven en waar nodig tot solidariteit of steun oproepen. Dat leidde tot een uitvoerige verklaring van de gedelegeerde uit Wit-Rusland, waar zoals bekend alle oppositie en met name anarchisten wegens 'terrorisme' worden vervolgd. Maar ook de Brazilianen en een Japanner kwamen zo aan het woord. De Franse secretaris bracht ons het laatste nieuws over de gele hesjes. Blijven Franse kameraden nog samenwerken en vooral protesteren tegen het politiële vervolgingsbeleid, het Franse federatiecongres heeft niet tot een eenduidig antwoord geleid op de vraag of de gele hesjes anarchisten kunnen worden: vijftig procent zei ja, vijftig procent zei nee. Grotere bijval is er voor de 'zwarte hesjes' van honderden immigranten zonder papieren, die op 12 juli in Parijs het Panthéon hadden bezet… Er kwam ook een interventie uit de Oekraïne, waar de anarchistische beweging illegaal werd verklaard. De Turken van de DAF waren niet gekomen; zij kregen van de Turkse regering geen uitreisvisum.

Hoofdthema van het congres was: een antwoord zoeken op de vraag hoe het verzet te organiseren tegen de totalitaire samenleving onder gezag van de staat ter bescherming van de door de multinationals gedomineerde marktwerking. Het toenemende fascisme kwam steeds ter sprake. De versterking van de staat richt zich vooral op de wering van vreemdelingen ten gunste van nationale waarden. Daarbij wordt door verschillende delegaties, met name vanuit Engeland en Frankrijk, benadrukt dat ook politieke bestrijders van een racistische volksstaat met conservatieve waarden onder een leidersbeginsel onderdrukkende maatregelen nemen tegen vrijheid van organisatie en vrijheid van meningsuiting, versterking van de politie en versterking van het leger. Er ontwikkelt zich naast wat wij fascisme noemen een totalitair midden dat zich liberaal noemt en vrijheid en democratie zegt te verdedigen. Maar het hanteert dezelfde argumenten als rechts om burgerlijke vrijheden aan de bevolking te ontzeggen en volksgroepen het recht van bestaan te ontkennen. Daarbij gaat het niet alleen om het 'islamprobleem', maar ook om 'inburgering van de jeugd' door bijvoorbeeld de invoering van militaire dienstplicht als onderdeel van het onderwijs. Dat laatste is in Frankrijk op 27 juni als wetsvoorstel door Macron ingediend, en dat dreigt te worden aangenomen. In Italië voert Lega Nord gelijkaardige discussies met het parlement om meer 'burgers' te betrekken bij het weren van vreemdelingen.

Het gevolg van een en ander is dat er tussen de diverse agendapunten die er op de vergadering zijn ingevoerd – antifascisme, immigratie, antimilitarisme en zelfs het klimaatvraagstuk – een samenhang bestaat. Het begrip 'binnenlandse oorlog' dat op het vorige congres aan de orde is geweest, kwam weer terug. Een Engelse notitie over 'inclusieve veiligheid', in de agenda bedoeld als een punt voor vrije plaatsen voor genders en genderbescherming, dook door mijn toedoen op in een discussie over antimilitarisme. Inclusieve veiligheid, waarin iedereen gemeenschappelijk samenwerkt, krijgt men niet door toedoen van de staat. Voor de staat is veiligheid slechts gegarandeerd als alle inwoners zich onderwerpen aan een ideologische discipline met gehoorzaamheid aan het militaire gezag. Soldaten en politie gelden nu eenmaal als de technisch verantwoorde experts van de veiligheid. Veiligheid dus onder 'wetenschappelijke' dictatuur van de bestaande normen en waarden – wie niet gehoorzaamt is dus van nature een bedreiging van de veiligheid, en dient te worden buitengesloten. In de militaire wereld van de ex-sociaaldemocraat Macron tot de conservatieve Bolsonaro wordt de gehele genderwereld van LHBTI in al zijn wanordelijkheid als even onveilig gezien als de radicale islam en de vreemdeling. En daartegen wil de dictatuur die uit deze ontwikkeling voortvloeit even oorlogszuchtig en moorddadig optreden. Inclusieve veiligheid wordt dus het antwoord op de totalitaire maatschappij.

Er ontwikkelt zich naast wat wij fascisme noemen een totalitair midden

De situatie is des te gevaarlijker omdat totalitaire militaire instituties juist door politieke liberalen worden aangenomen. Deze strenge corrigerende lichamen kunnen langs parlementaire weg in handen van fascisten vallen. Gebeurt dat, dan hebben de 'democratische' liberalen op voorhand hun graf gegraven. Met name universiteiten, die door bezuinigingsmaatregelen en efficiëntieregels worden gestroomlijnd, kunnen dan de ideologische werktuigen voor fascisten worden. Exemplarisch zijn in dit geval die in Brazilië, waarover de sociaaldemocraat Lula staatsbestuur had ingevoerd en die nu te maken zullen krijgen met Bolsonaro, een voorstander van rooms-katholieke dogmatiek van honderd jaar geleden met alle vormen van kadaverdiscipline ter bestrijding van 'ongeloof' en 'bijgeloof' van weleer, die bereid is studenten die hun professoren tegenspreken strafrechtelijk te vervolgen.

Als antwoord op het fascisme heeft de IFA als congres van anarchisten, die als vaderland slechts de hele wereld erkennen, de solidariteit met de migratie als voornaamste verzetspunt aan-

genomen. Er is vooral op dit punt consensus. Vaak komt het onderwerp soms onverwacht naar voren in een totaal ander debat. Neem bijvoorbeeld klimaatverandering. Volgens Claire uit Engeland moeten we er nu al op voorbereid zijn dat inwoners van het verwoestijnende Afrika in Europa moeten worden opgevangen in plaats van tegengehouden. Het militaire verzet tegen de overtocht over de Middellandse Zee moet worden vervangen door geregeld en voor immigranten veilig transport, de grenzen moeten worden afgeschaft. Daarmee werd ook de klimaatdiscussie een zaak van antiracisme, want klimaatvluchtelingen zijn onze kameraden. Aan het eind van de derde dag, op vrijdag 26 juli, redigeerden de Italianen en Engelsen een oproep aan de IFA om een internationale bijeenkomst te houden over de migratie en daarover een permanent anarchistisch standpunt op te stellen. Het is te hopen dat na het congres veel secretariaten naar de website van het No Border Camp in Wassenaar zijn gaan kijken…

Van cultuur- naar klassenstrijd

Op donderdag werd een sessie gewijd aan klassenstrijd. Hierbij werd vooral vastgesteld dat naast het (anarcho-)syndicalisme in toenemende mate directe klassenstrijd wordt gevoerd door spontaan georganiseerde lokale massa's die niet uit een arbeidssituatie voortkomen. De sociale situatie is er ook naar: de directe dwang tot gehoorzaamheid vindt niet alleen op de werkplaats plaats, maar ook daarbuiten door toenemende belastingen en hogere kosten. Het liberale stelsel van flexwerk met de arbeider als 'zelfstandig ondernemer', feitelijk de oorzaak van precariteit, gaat ook gepaard met afgedwongen werk in onderwijsstelsels, zoals het Italiaanse stagesysteem. Op al deze zaken hebben de 'grote' autoritaire vakbonden geen antwoord. Dat zal ertoe leiden dat veel meer klassenstrijd zal worden gevoerd, ofwel als vorm van directe straatpolitiek, zoals door de 'hesjes', ofwel als wijkopstand. De Grieken, Engelsen en Portugezen zien ook de strijd tegen door het industriële stelsel veroorzaakte klimaatverandering als een vorm van klassenstrijd.

Het verhaal van Johnny

We maakten kennis met Johnny uit Saõ Paolo. Hij is een *indigeno* die in zijn vroege jeugd met zijn familie van het platteland naar de miljoenenstad heeft moeten verhuizen. Als gevolg van klimaatveranderingen en het feit dat slechts voor *latifúndio*'s watervoorziening wordt geregeld, kan het individuele kleine landbouwbedrijf niet meer tegen de concurrentie van het grootgrondbezit op. Nu moest de familie zich in de krottenwijken, de *favelas*, en door allerlei vormen van tijdelijk werk staande zien te houden. Dit is de levensstijl van veel Brazilianen, ook al is er in de afgelopen decennia op papier iets van een verzorgingsstaat doorgevoerd. Inderdaad is er een pensioenvoorziening, niet op basis van leeftijd, maar op basis van het aantal jaren dat men op controleerbare wijze dagelijkse arbeid heeft verricht. Onder Lula was dit 30 jaar. Bolsonaro heeft de pensioengerechtigde werktijd verhoogd tot 40 jaar, wat betekent dat bij ongeregeld werk en jaren van werkloosheid tal van mensen aan de onderkant dood zijn voordat zij pensioengerechtigd zijn.

In deze omstandigheden is er slechts leven op straat mogelijk als men weerbaar is en langs die weg in zijn kost voorziet. Dan kan drugshandel uitkomst bieden. Johnny geeft toe dat hij door de cocaïne is verleid, maar dat hij uiteindelijk gered is door zijn muziek, de punk. In 1982 vond in Brazilië het World Punk Festival plaats en daar – en niet door Johnny Rotten en zijn *Sex Pistols* – werd volgens Johnny de punk geboren. Zijn muziek ziet hij niet als een theatraal spektakel maar als propaganda van begrippen die in de *favelas* leven. Niet alleen luisteren de toehoorders naar een muziekstijl, maar ook herkennen zij zich volgens Johnny in een gemeenschappelijk verzet tegen de situaties in de sloppen. In 1986 formuleren de muziekgezelschappen het begrip anarcho-punk. Directe belangenstrijd en de doelstellingen van de arbeiders die zich daar willen organiseren zijn nu bewuste thema's geworden. Met het bewustzijn zich te moeten verdedigen tegen de tegenmuziek van skinheads en verheerlijkers van gewelddadige dictatuur. De spelers beschikken over messen, maar kunnen ook ongewapend de strijd in door de toepassing van capoeira, de eeuwenoude vechtsport van Brazilië. Vanaf 1990 propageert de Braziliaanse anarcho-punk bewust beginselen van wederzijdse bijstand en gedecentraliseerde federatieve organisatie, waarvan vrouwen, inheemsen en zwarte Brazilianen deel uitmaken en waardoor samenlevingen tot stand komen ongeacht gender. Tegelijkertijd ziet men elkaar als een globaal alternatief met dezelfde kracht als de opstand in Seattle. Vanaf 2000 is de leuze 'altijd voor het volk', dat wil zeggen: de collectieve, zichzelf organiserende gemeenschap van de *favelas* die met hun organisatie de revolutie en het verzet tegen de staat voorstaan. De band voert als titel *Revolto Popular* in de hoop dat de bevolking van zijn omgeving zichzelf daadwerkelijk in de situatie van een volksverzet en een volksopstand herkent en het antwoord weet te vinden op de onderdrukking die haar van Bolsonaro te wachten staat. Zij heeft niet op hem gestemd en ook niet op de politiek die haar arm maakt en onderdrukt. Deze mensen zijn zichzelf en weten een antwoord te geven.

's Avonds vergastte een 'cabaretcircus' uit Metelkova ons op een acrobatisch ballet tussen allerlei voorwerpen die ooit als huismeubilair hadden gediend, maar nu dienden voor dramatische evenwichtsoefeningen en als elektronisch muziekinstrument voor *noise*. Een tegenhanger van het Cirque du Soleil, niet met schitterende vertoningen, maar met absurdistische parodieën op circusacts zoals paardrijden.

Hoe verder?

De vergadering zou zondag besluiten waar het volgende congres zou worden georganiseerd. Daarvoor werd het eerst gedacht aan Italië, van waaruit dertig mensen naar Ljubljana waren gekomen. Zij luisterden het gebeuren bij met een eigen feestvertoon, want het blad *Umanità Nova* bestond op 27 juli precies honderd jaar. De avond na het congres, toen er na de openbare bijeenkomsten concerten zouden worden gegeven, vormden zij spontaan een zangkoor, dat tientallen anarchistische strijdliederen ten gehore bracht. Maar ook de Griekse federatie Anarchistische Politieke Actie, die tijdens deze conferentie als lid van de Internationale was toegetreden, stelde zich kandidaat. Verleden jaar had zij immers ervaring opgedaan met een intern festival in Athene voor honderden personen. Zij zou misschien in Thessaloniki als nieuwe plaats een congres kunnen organiseren. Nu er dus alternatieven zijn, zal er dit najaar in Marseille verder over gesproken worden.

door Jan Bervoets

kroniek
Migratiestrijd

Zaterdag 8 juni en vrijdag 5 juli – Flyeracties bij Jumbo distributiecentrum Beilen

Tijdens de Pinksterlanddagen en de Dolle Dwaze Domela Dagen (eveneens in Appelscha) organiseert de Vrije Bond-Werkgroep Arbeid flyeracties bij het Jumbo distributiecentrum (DC) in Beilen. De flyeracties zijn bedoeld om arbeidsmigranten die er werkzaam zijn (via uitzendbureau OTTO) te wijzen op hun rechten, te waken niet gebruikt te worden tegen andere medewerkers en hen te wijzen op zelforganisatie.

Vrijdag 14 juni – Ontruimingsvonnis Wij Zijn Hier Uilenstede

De rechter bepaalt dat de groep vluchtelingen van Wij Zijn Hier die in een pand aan de Uilenstede in Amstelveen verblijven moeten vertrekken. Op donderdag 8 augustus volgt een soortgelijk vonnis voor de groep van 135 vluchtelingen in een pand aan de Kuiperbergweg in Amsterdam. Een groot deel van Wij Zijn Hier komt hiermee op straat te staan, de gemeente geeft geen thuis en weigert in opvang te voorzien.

Woensdag 3 juli – Flyeractie tegen Thales bij stations Amsterdam en Leiden, en vrijdag 19 juli – Flyeracyie tegen Thales bij Den Haag CS

Stop The War On Migrants en AFA Den Haag voeren met spandoek en flyers actie bij de stations Amsterdam Centraal, Leiden Centraal en Den Haag CS om mensen te informeren over het bedrijf Thales en om op te roepen tot actie tijdens het No Border Camp in de eerste week van augustus. Later worden ook posters tegen Thales geplakt in Den Haag. Thales is verantwoordelijk voor het OV-chipkaartsysteem, maar verdient vooral ook bakken met geld met de militarisering van de Europese grenzen.

Donderdag 4 juli – Manifestatie 'Support Carola! Stop the criminalisation of rescue at sea!' in Amsterdam

Zo'n 150 mensen nemen deel aan een protest tegen de criminalisering van het redden van vluchtelingen op de Middellandse Zee. De manifestatie op het Spui in Amsterdam is bedoeld ter ondersteuning van Carola Rackete, de kapitein van het schip Sea-Watch 3, die werd gearresteerd door de Italiaanse autoriteiten en inmiddels weer in vrijheid is gesteld. Maar de vervolging van Rackete gaat door en het schip is voor onderzoek in beslag genomen.

Vrijdag 19 juli – Picket bij FNV en OTTO Workforce in Utrecht

De Vrije Bond-Werkgroep Arbeid houdt een picket bij het hoofdkantoor van FNV en bij een van de kantoren van OTTO Workforce in Utrecht, om aandacht te vragen voor de precaire situatie waarin arbeidsmigranten verkeren en uitgebuit worden. De FNV wordt opgeroepen meer aandacht te geven aan arbeidsmigranten. Na een korte tijd vindt een gesprek plaats met twee woordvoerders van FNV.

Woensdag 31 juli – Tekst 'No Border, No Nation' op havenhoofd geschilderd

'Enkele anarchisten' schilderen een 40 meter lange tekst 'No Border, No Nation' op de blokken van het noordelijk havenhoofd aan het strand van Scheveningen. De tekst is een protest tegen het moordende migratiebeleid en een oproep voor het naderende No Border Camp.

Donderdag 1 t/m zondag 4 augustus – No Border Camp in Wassenaar

Bij het gekraakte pand Ivicke in Wassenaar vindt het door het No Border Netwerk georganiseerde No Border Camp plaats. De in totaal ongeveer 300 deelnemers, uit diverse landen, volgen workshops, voeren discussies, krijgen een cultureel programma voorgeschoteld en gaan op actiepad.

– donderdag: Stop the War on Migrants deelt bij het hoofdkantoor van het Nederlandse Rode Kruis in Den Haag flyers uit tegen de samenwerking van het internationale Rode Kruis met wapenfabrikant Airbus. Een woordvoerder laat weten dat deze samenwerking opnieuw bekeken gaat worden.

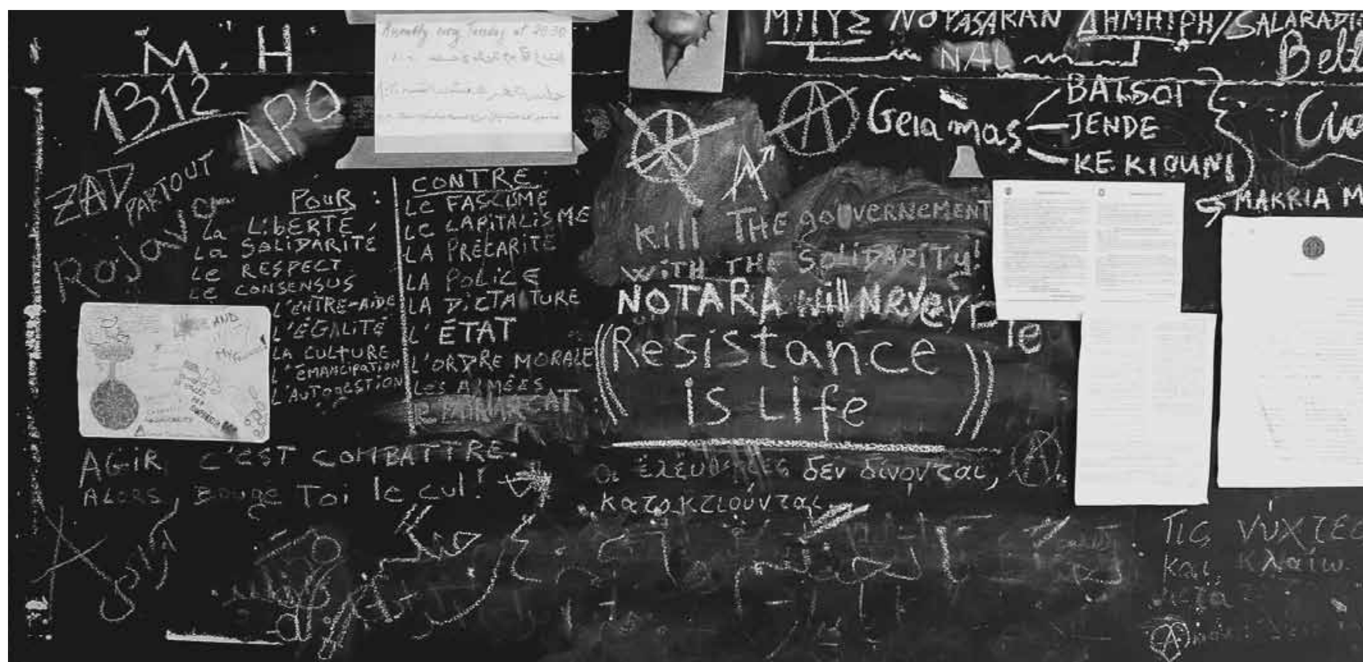
– vrijdag: De Vrije Bond-Werkgroep Arbeid flyert bij de vestiging van uitzendbureau OTTO in Den Haag, tegen de uitbuiting van arbeidsmigranten.

– zaterdag: activisten vanuit het kamp verwijderen racistische anti-vluchtelingen-graffiti op een fietsbrug boven de N440.

– zaterdag: zo'n 45 mensen houden een solidariteitsdemonstratie bij het detentiecentrum op Rotterdam/The Hague Airport. Er is veel contact met vastzittende vluchtelingen.

– zondag: vanuit het kamp voeren ongeveer 80 mensen actie bij het terrein van de NAVO en TNO bij Den Haag, tegen de rol die deze organisaties spelen bij het militariseren van de Europese grenzen. Voor de poort van de NAVO wordt gedemonstreerd, wordt het geluid van de klok op de Waalsdorpervlakte ten gehore gebracht en wordt de lijst met de doden van Fort Europa voorgelezen. Een groep weet met spandoeken het dak van het NAVO-gebouw te bereiken, waar ze na enige tijd hardhandig verwijderd en aangehouden wordt. Eerder werd al een groep op het TNO-terrein ontdekt en aangehouden. In totaal zijn er 18 arrestanten, één blijft langer vastzitten wegens het 'belemmeren' van het afnemen van vingerafdrukken.

Ontwikkelingen in Griekenland

In Griekenland is er sinds 7 juli 2019 een nieuwe regering van de neoconservatieve partij 'Nieuwe Democratie'. Deze partij bestaat voornamelijk uit technocraten die met een absolute meerderheid regeren (160 van de 300 zetels). De eerste avond na de verkiezingen hebben de nieuwe premier en zijn regering meerdere ministeries ondergebracht onder het ministerie van 'burgerbescherming'. De ministeries die nu onder burgerbescherming vallen zijn de ministeries die gaan over politie, asielzaken, justitie, jeugdbescherming, gevangenis, sociale zaken. Het ministerie van burgerbescherming wordt geleid door Chrysochoidis. Dit stuk gaat in op de ontwikkelingen in Griekenland, met name de gevolgen voor anarchisten in Exarchia, Athene, en de migranten aldaar. Die gevolgen zijn, nu twee weken na de inauguratie, niet gering. De nieuwe regering wordt echter in de reguliere Nederlandse en Engelse media weinig tot niet bekritiseerd. Enkel wordt er geschreven over hoe vreemd het is dat 'de Grieken' gekozen hebben voor de partij die het land in crisis heeft gestort. Over het beleid en de repressie wordt niet gerept. *The Guardian* schreef zelfs dat de nieuwe regering lekker doorpakt en meteen de eerste avond meerdere broodnodige wetswijzigingen heeft doorgevoerd. De inhoud van deze wetten neigt echter eerder naar fascisme dan conservatisme.

'Forget everything you know, emprisonment and beatings are coming'

Voor de regeerperiode van Syriza was er in Athene een speciale politie-eenheid, genaamd Delta. Deze politie-eenheid is mij als volgt omschreven door de anarchisten aldaar: ze rijden op lichte crossmotoren en in plaats van een baton en schild hebben ze twee batons. Als ze eraan komen, hoor je ze al van verre. Ze halen hun batons langs de parkeerpaaltjes op de stoep als ware het muziekinstrumenten en roepen daarbij 'we komen eraan, we gaan jullie pakken'. Ik kan het me alleen maar voorstellen als een groep cowboys in wildwestfilms die vervuld van haat en moordlust op een groep mensen inrijdt om zoveel mogelijk schade aan te richten.

Delta is opgeheven, de agenten aan hun bureau gebonden, omdat er te veel rechtszaken liepen voor Syriza om hun bestaan nog te kunnen rechtvaardigen. Hun bijnaam is 'de moordenaars'. Meerdere mensen hebben zij in coma geslagen, waaronder een universiteitsdocente. Vier jaar hebben deze mensen verplicht achter hun bureau gezeten. Op de avond van 8 juli heeft de minister van burgerbescherming laten weten dat deze speciale eenheid opnieuw ingesteld zal worden onder een andere naam. Op deze manier, als de agenten van deze eenheid ergens voor aangeklaagd worden, kan hen niet verweten worden dat zij dit al meermaals hebben gedaan – nieuwe naam, nieuwe kansen. De belangrijkste reden hiervoor is dat de verkiezingsbelofte van de premier is dat Exarchia, een anarchistische wijk in Athene, leeggeveegd zal worden voor 20 juli. Deze politie-eenheid komt daar goed bij van pas. Daarnaast zal de eenheid uitgebreid worden met nog eens 1500 mensen (nu bestaat deze uit 1000 mensen). Doordat er in Griekenland een beleid is dat er een vooraf vastgesteld aantal overheidsambtenaren mag zijn – een maatregel opgelegd door het IMF en de EU – betekent deze uitbreiding van het politiekorps dat er minder docenten, doktoren, verpleegkundigen of andere hulpverleners kunnen zijn en ontslagen zullen moeten worden.

Zoals gezegd was een van de belangrijkste verkiezingsbeloftes van Nieuwe Democratie dat de anarchistische wijk Exarchia in Griekenland zo snel mogelijk ontruimd zou worden. Een belangrijke reden daarvoor is dat op het hoogtepunt van de vluchtelingencrisis in Exarchia veel leegstaande panden zijn gekraakt om de vluchtelingen op te vangen die de overheid niet opving. Bij het pand dat als eerste is gekraakt voor vluchtelingen, Notara 26, reden twee politieagenten op een motor langs op de avond van de verkiezingen. De agenten riepen naar de vluchtelingen die daar buiten stonden: *'Forget everything you know, emprisonment and beatings are coming'*. Vier jaar lang is de politie niet tot nauwelijks in Exarchia

geweest voor ontruimingen. Zelforganisatie is de norm. Een ziekenhuis waar doktoren vrijwillig diensten draaien zodat iedereen, ongeacht verzekering of papieren, medische zorg kan krijgen. Een permanente vergaderlocatie op de polytechnische universiteit om de hoek. Cafés, boekenwinkels, huizen, een zelfgemaakt park voor de buurt waar men samen het asfalt uit de straat heeft gehaald om bomen te planten. Exarchia is lange tijd inspiratie geweest voor anarchisten wereldwijd. En hoogstwaarschijnlijk zal dat het nog lange tijd blijven, al worden alle panden ontruimd en de wijk gegentrificeerd.

Onder anarchisten in Exarchia heerst een grote staat van paraatheid. Bij de minste lucht van politie in de wijk wordt iedereen op de hoogte gesteld en gevraagd te komen. Jarenlange vetes worden tijdelijk opzijgezet om samen te werken voor een belangrijker doel: Exarchia en de bescherming van de vluchtelingen. Naast de kraakpanden, zijn er ook de facto gekraakte delen van de polytechnische universiteit. Nadat het leger in 1973 onder de dictatuur de polytechnische universiteit is binnengevallen en tientallen mensen vermoordde, is er een universitair asiel ingesteld. Dit asiel houdt in dat de politie universitaire campussen niet mag betreden. Decennia lang is dit gebruikt om vergaderingen te houden op de universiteiten. Op de polytechnische universiteit is bijvoorbeeld een plek waar queer en trans mensen zich organiseren en is er een permanente vergaderlocatie voor anarchisten. Naast de dreiging van de politie en de regering om de kraakpanden in Exarchia te ontruimen, is een tweede wetswijziging mogelijk desastreuzer voor de beweging dan de ontruiming van panden ooit kan zijn: het opheffen van het universitair asiel.

> Een tweede wetswijziging is mogelijk desastreuzer: het opheffen van het universitair asiel

De opheffing hiervan zou betekenen dat de politie – ofwel met groot machtsvertoon, maar als de technocraten slim zijn met genuanceerd politieoptreden – de universiteiten kan ontdoen van de zelfgeorganiseerde locaties. Op die manier worden plekken om te vergaderen, te plannen en te organiseren nog schaarser. Het opheffen van het asiel is misschien de meest duidelijke stap in de richting van een autocratisch regime.

Vluchtelingen en migranten

Zoals gezegd wonen veel migranten in kraakpanden in Exarchia. Twee van die panden zijn reeds ontruimd – één is volgens de NGO's die daar de boel runden niet ontruimd maar vrijwillig verlaten, na politiebevel... Er woonden in dat pand ongeveer 1000 migranten waarvan een groot deel ongedocumenteerd. Dit is een zorgwekkende ontwikkeling, met name in combinatie met twee wetswijzigingen. Ten eerste zijn de kampen waar vluchtelingen wonen op de eilanden niet meer 'vrijheidsbeperkend' (zoals we dat in Nederland kennen van de gezinslocaties), maar gesloten. Waar net gearriveerde vluchtelingen nog de vrijheid hadden van het eiland, worden zij nu beperkt tot gesloten kampen. Kampen, overigens, die gebouwd zijn voor enkele honderden mensen en die nu al uitpuilen met duizenden mensen in tentenkampen eromheen. De kampen op het vasteland, die open waren, worden nu 'vrijheidsbeperkend', wat inhoudt dat men niet meer de gemeente kan verlaten. Alle migranten moeten met de nieuwe wetswijziging gehuisvest worden in een kamp. Alle mogelijkheid op het opbouwen van een enigszins normaal leven wordt daarmee in de grond getrapt.

Ten tweede is per direct voor iedereen het tijdelijk burgerservicenummer – het nummer dat men krijgt in afwachting van een asielprocedure – ingetrokken. Met dit tijdelijke BSN, zoals mensen in Nederland een V-nummer krijgen, had je bijvoorbeeld recht op zorg, een tijdelijk identiteitsbewijs, een bankrekening, etcetera. Steeds intensiever worden de controles op papieren, en iedereen zonder verblijfsvergunning moet naar een kamp. Burgerbescherming wordt dat genoemd. In de eerste week na de verkiezingen zijn bij een controle in een trein van Athene naar Thessaloniki rond de vijftig mensen gearresteerd omdat hun – tot voorkort geldige – reisdocument was ingetrokken.

Hoe ga je om met een overheid die overduidelijk een tiranniek systeem aan het opbouwen is? Waarbij de meeste ministeries vallen onder het ministerie van politie – ik bedoel, burgerbescherming. De combinatie van politie die, veel meer dan in Nederland, opereert als fascistische gangs in plaats van bureaucratische *befehl ist befehl*, en een technocratische regering die weet welke politieke middelen redelijk overkomen, is levensgevaarlijk. Internationale solidariteit, de ogen richten op wat er zich in Griekenland afspeelt is het minste dat we kunnen doen. Niet in het minst omdat het niet onwaarschijnlijk is dat deze ontwikkeling doorgetrokken wordt naar de rest van Europa en dus ook Nederland. Inspirerend is de vechtlust van anarchisten in Griekenland om ongeacht het gevaar, voorbereid met gasmaskers, helmen en stokken, zichzelf en hun omgeving te verdedigen.

door Lily

Geschreven vanuit Exarchia in samenwerking met anarchisten die hier wonen.

rubriek
Discussie

Kritiek op Holtermans ethisch anarchisme

In 'Anarchisme als veelvormig verzet in een actuele context', bedoeld als aanzet tot discussie over de actualiteit van het anarchisme, schrijft Thom Holterman dat hij 'hedendaags anarchisme' een onzinterm vindt. '... de "constanten" in het anarchisme zijn niet anders, wel noodzaken zij anarchisten na te denken over hoe op de veranderde context te reageren.'[1] Proudhon noemde zich in zijn geschrift 'Wat is eigendom?' als eerste bewust 'anarchist'. Ikzelf heb altijd moeite gehad om me anarchist te noemen en was gewend om radicaal-links te zijn. Het begrip anarchisme wordt vooral opgevat als bedreiging van de bestaande maatschappelijke orde door 'radicaal-links'. Bij het kennismaken met het politiek-theoretische project autonomie[2] was ik geïnspireerd geraakt door de uitleg over de historische cyclus van verzet tegen de opkomst van onder meer industriële productievormen. En vervolgens las ik over het eigentijdse verzet van vooral arbeidsmigranten in Italiaanse autofabrieken en de collectieve sociale strijd van huurders, vrouwen enzovoort en voelde me steeds meer radicaal betrokken bij antiautoritaire strijd. Er was geen sprake van alleen loonstrijd maar ook een sociale strijd: eigen media, huur weigeren, feminisme, gasmeters kantelen, kraken enzovoort.

Hij trok erop uit met een woonwagen om een vrij bestaan te leiden

Het lijkt me dat het volgende voorbeeld illustreert zoals anarchisme niet wordt bedoeld: '... het geval van een fabrieksarbeider uit Glasgow die tijdens de laatste wereldoorlog anarchist werd en zich ontwikkelde tot een briljant spreker in het openbaar. Op een gegeven moment ontdekte hij dat de fabriek niets voor hem was en hij trok erop uit met een woonwagen om een vrij bestaan te leiden, waarbij hij zijn brood verdiende met het maken van wasknijpers. Hij had de theorie toegepast op de praktijk was de conclusie van zijn kameraden. Sindsdien heeft in de anar-

chistische beweging niemand iets van hem gehoord.'[3] Als je dit leest bevindt het anarchisme zich volgens mij in een identiteitscrisis. Het kraken met allerlei gedoogconstructies voor woon/werkruimte pakt vaak soortgelijk uit. Subversieve links-radicale kunst- en kookinitiatieven, weggeef- en boekwinkels ontstaan nauwelijks meer. Het lijkt steeds meer op noodgedwongen samenwonen en -werken met het individu als leitmotiv, vergelijkbaar met veel communes in de jaren 70.

Is onafhankelijkheid van de kapitalistische markt mogelijk?

'Anarchisme als veelvormig verzet is onder meer te herkennen in antikapitalistisch zelfbestuur... een grotere onafhankelijkheid van de kapitalistische markt. Te denken is aan het opbouwen van parallelle circuits door het opwekken van initiatieven van dezelfde soort.'[4] Alle pogingen ten spijt. Ik citeer hier K.H. Roth: 'Ik geloof niet dat er onder de bestaande maatschappelijke verhoudingen, die niet alleen economisch, maar ook cultureel en politiek in een ongekend grote omvang door de kapitaalsverhoudingen worden gedomineerd een alternatief mogelijk is. Dat wil zeggen dat al dit soort initiatieven zich steeds weer moeten afvragen of ze met hun poging tot ontwikkeling van eigen alternatieven niet juist een ultieme bron van kapitaalsreproduktie vormen.'[5] Een weerbarstig voorbeeld is misschien wel de recente ontruiming van het ADM parallel met de opkomst van gedoogde 'vrijruimtes' waar krakers en kunstenaars tijdelijk hun werk kunnen installeren ten bate van een verdienmodel om het imago van een achterstandsbuurt op te krikken.

De frontale aanval op de subsistentie-overlevingseconomie

Het globale neoliberalisme herstructureert zich onophoudelijk door middel van een frontale aanval op de resterende subsistentie-overlevingseconomie. Het resultaat is dat sinds de Tweede Wereldoorlog de vlucht en migratie van arbeid nog nooit zo groot is geweest als nu, met meer dan 50 miljoen 'landverhuizers'. De wereldwijde kapitalistische verhoudingen met haar oorlogen en geweld bewerkstelligen onophoudelijk invloedssferen die ten koste van de natuur gaan om de jacht op goedkope grondstoffen en arbeidspotentieel mogelijk te maken. Met inmiddels als bekend voorbeeld de 'groene revolutie'[6], de leegloop van het platteland naar slums van metropolen en een nog grotere afhankelijkheid van loonarbeid. Vluchtelingen, arbeidsmigranten en inmiddels steeds meer jongeren worden wereldwijd gereguleerd in reservoirs van goedkoop arbeidspotentieel.

Wanhopig op de vlucht

Ik ga niet beweren dat, zoals Holterman schrijft, de 'constanten' van het anarchisme al ruim voor de Tweede Wereldoorlog zijn gelegd en dat er sindsdien niets wezenlijks is toegevoegd. Dan geef je te weinig credits aan de veranderde omstandigheden en de cycli van historisch en actueel verzet. De manier waarop bijvoorbeeld Indiase contractarbeiders naar Suriname kwamen, met het krijgen van een eigen stuk land als het belangrijkste lokmiddel, is nu drastisch veranderd.[7] Arbeidsmigranten zijn steeds meer gedwongen in cruciale sectoren te vinden waar de neoliberale realiteit het meest haar invloed heeft en flex werken-wonen inmiddels grotendeels de norm is (tuinbouw, huishoudelijk werk, horeca, bouw, distributiecentra enzovoort). Deze neoliberale realiteit geldt niet alleen voor de migranten, hij is ook terug te vinden in de toename van flex-contracten en zzp'ers, die nauwelijks hun hoofd boven water kunnen houden, en in het feit dat heel weinig mensen een vast arbeidscontract krijgen.

De minderheden zijn in de geschiedenis altijd de drijfkracht geweest

Is er een nieuw proletariaat? De huidige globale bewegingen van vlucht, migratie van arbeid, de solidariteit en hulpverlening dwingt ons over sociale strijd na te denken en de betekenis van kapitaals- en arbeidsverhoudingen te heroverwegen. Er is een interactie nodig in het uitwisselen en netwerken om tegenstellingen zoals racisme en seksisme bloot te leggen om ze aan te pakken en uiteindelijk te overwinnen[9] en dan zal de anarchistische subcultuur, anonimiteit, gebrek aan transparantie en de gebrekkige aanspreekbaarheid vanzelf ook bekritiseerd worden. Als kleinschalig initiatief voor tijdelijke opvang en onderdak voor ongedocumenteerden ontdekken we zo langzamerhand steeds meer dat er in de praktijk heel anders wordt nagedacht over arbeid, kapitaal, seksisme en racisme, dan we gewend zijn. Een links-radicale theorie kunnen we nauwelijks delen. We leren onze vooronderstellingen gezamenlijk bekritiseren en zien hoe arbeidsmigranten en ongedocumenteerden overleven in een netwerk van woon- en werkverbanden dat bij lange na niet ideaal is maar wel hard nodig om weerstand te bieden tegen alledaagse uitsluiting, discriminatie en racisme.

... watch out, work's a bad thing, he told me. You have to get up early, you have to listen to the boss all the time. If there's no work you don't eat, if there is work you have to work hard. Work is never good. Work seems good to you because it will let you to go out for pizza, go dancing, go to the movies. But when you have a family you won't be going out for pizza, you won't be going dancing. You'll have to feed your family and then you'll see how tough work is.

– Nanni Balestrini

door S.K.,
medewerker van bed-bad-brood friesland en volxkeuken Dageraad

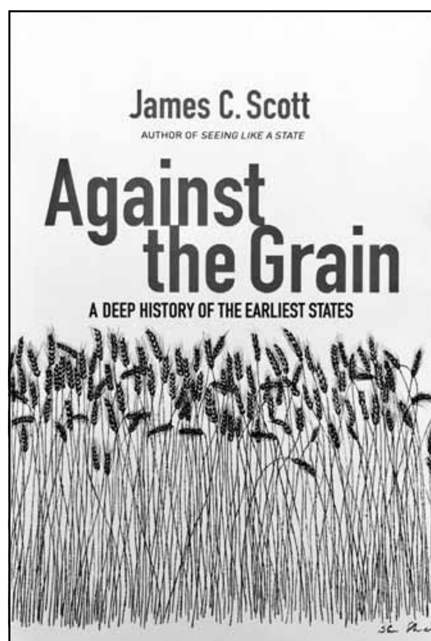

Noten

1 libertaireorde.wordpress.com
2 Frans van den Oudenrijn, *Hoofdlijnen van het politiek-theoretisch project van Toni Negri*, (Papieren Tijger: Breda 1992).
3 'Hedendaags anarchisme – een inleiding voor jongeren', op issuu.com/vrijebond.
4 libertaireorde.wordpress.com
5 Interview met Karl Heinz Roth, 'Een nieuw proletariaat?', *Konfrontatie*, mei 1994.
6 Dit is de overgang van kleinschalige naar industriële landbouw, waarbij aangepaste gewassen, meststoffen, pesticiden en moderne management- en financieringstechnieken hun intrede doen.
7 Anil Ramdas, Ik had me de wereld anders voorgesteld, (Querido: Amsterdam, 2017), 30.
8 Geronimo Marulanda/re:volt, 'Over het einde van een beweging en een organisatorische aanpak', op: globalinfo.nl.

rubriek
Boek bespreking

De staat: een instituut ontstaan uit roofzucht, in stand gehouden voor uitbuiting

Voor van de aanvaarding van de staat zijn er in de loop van vele eeuwen allerlei legitimerende verhalen ontwikkeld en opgediend. Ooit zouden 'we' (ja, wie?) bijvoorbeeld hebben afgesproken dat we 'ons' zouden onderwerpen aan de wil van een soeverein (sociale contractstheorie, Hobbes). Wel, van dat verhaal blijft geen spaan heel. Dat werd honderd jaar geleden al duidelijk gemaakt door een Duitse geleerde, Franz Oppenheimer (1864-1943) in zijn boek Der Staat *(1907). De staat is ontstaan als roofstaat en heeft zich via zijn dwangapparaat weten te handhaven. Zo'n honderd jaar later heeft de Amerikaanse antropoloog James C. Scott opnieuw studie verricht naar het ontstaan van de staat. Op grond van recent (afgelopen decennia) archeologisch, demografisch en prehistorisch onderzoek is het betoog van Oppenheimer steviger komen te staan. Scott publiceerde namelijk zijn bevindingen waaruit blijkt dat het ontstaan van de staat samenhangt met roofzucht. Dat speelde een primaire rol waarbij voor het vervolg, te weten het overleven van de staat, onderdrukking, oorlogvoering en diefstal op het programma stond. Het wordt door James Scott uit de doeken gedaan in zijn* Against the Grain. A Deep History of the Earliest States *(Yale University Press, 2017). Ik maak gebruik van de twee jaar later verschenen Franse vertaling getiteld* Homo Domesticus. Une Histoire profonde des premiers États, *ingeleid door de Franse prehistoricus Jean-Paul Demoule. Hieronder ga ik in op het boek.*

Overigens is er nog een plaag van een ander type: de belastingen in natura

Opzet van het boek

De antropoloog James C. Scott, docent aan de Yale University en al jaren (amateur) schapenhouder, houdt zich al decennia bezig met wat hij noemt de logica van de macht van de moderne staat. Dit zette hem aan een boek te schrijven onder de titel *Seeing Like a State* (1998) waarna tien jaar later een boek volgde over de praktijken van volken zonder staat in Zuidoost Azië, getiteld *The Art of not being governed* (2009). Weer tien jaar later valt met *Against the Grain* (2017) alles op zijn plaats. Zo blijkt van allerlei verhalen over de ontwikkeling van de mens en zijn 'natuurlijke' staat in relatie tot de oorsprong van politieke instituties niets te kloppen. Toch laat men tot op heden geloven dat er een evolutionistisch schema heeft gewerkt van jagers-verzamelaars, nomadenvolken en dan landbouwers. Ook de serie: primitieve hordes, dorpen en dan steden wordt als evolutionistisch gedacht. Dat schema was, blijkens Scott, Julius Cesar al dierbaar: eerst het gezin, dan de grote familie, vervolgens de stam, de volken en uiteindelijk de staat. Zo'n verhaal doet het als je de staat als het hoogste goed aan wil prijzen, dus hebben dit soort verhalen een (politiek-ideologische) legitimatiefunctie. Hoe heeft James Scott zijn betoog over de samenhang tussen dit soort verschijnselen en visies erop in elkaar gestoken?

Zijn boek bestaat uit zeven hoofdstukken, waaraan het instructieve voorwoord van de prehistoricus Jean-Paul Demoule en de uitgebreide inleiding van Scott zelf voorafgaan. Het eerste hoofdstuk heeft als titel 'Het domesticeren van het vuur, de planten, de dieren en… van onszelf'. Domesticeren verwijst naar verschillende activiteiten zoals onderwerpen, benutten, dienstbaar maken. Het zijn activiteiten die in de verre oudheid worden ondernomen en (ook) leiden tot het verblijven op een en dezelfde plek, het zich (semi-)permanent vestigen door mensen (sedentair leven). Dit wordt uitgewerkt in het tweede hoofdstuk 'Het complex van de *domus* en het herinrichten van de natuurlijke wereld'. We zitten dan in het stenen tijdperk (neolithicum; prehistorische tijd ongeveer 11.000 jaar voor onze jaartelling). De term *domus* verwijst naar de omgeving en de bewoning van de landbouwer. Het domesticeren richt zich steeds op een toegevoegd object (planten, dieren). Deze zienswijze verduistert volgens Scott de actieve rol van de doelen van het domesticeren. Zijn wij het die de hond hebben gedomesticeerd of heeft de hond ons gedomesticeerd, stelt hij

retorisch. In het derde hoofdstuk worden de zoönoses (overdraagbare ziektes en infecties van gewervelde dieren op mensen) behandeld die als perfecte epidemiologische storm optreden. Wat blijkt namelijk?

De ontwikkeling van de ruimte van de *domus* vormt een demografische druk: voor het agrarische werk zijn relatief veel mensen nodig. Dat levert een direct epidemiologisch effect op door concentratie, niet alleen van personen, maar ook van vee, van gewassen en de omvangrijke hoeveelheid parasieten die de omgeving van de *domus* aantrekt en zich ontwikkelt. Ziektes waarmee wij vertrouwd zijn (roodvonk, difterie en andere infecties) – zijn voor het eerst verschenen in de archaïsche staten. Overigens is er nog een plaag van een ander type: de belastingen in natura door de staat opgeëist in de vorm van graan, van handarbeid, van militaire dienstplicht. Dit leidt bij Scott tot de vraag hoe het de antieke staat gelukt is zich te vormen, in stand te houden en zijn bevolking te laten groeien? De beantwoording van die vragen komt in hoofdstuk vier aan de orde. Daarvoor gaat hij zijn graan-hypothese behandelen.

De titel van het vierde hoofdstuk loopt daarop al vooruit 'De agro-ecologie van de archaïsche staat'. De graan-hypothese leert dat alleen het voortbrengen van granen zich echt leent tot (a) concentratie van de productie, (b) vaststellen en opleggen van fiscale verplichtingen, (c) in beslagname (toe-eigening), (d) kadastrale registratie, (e) opslag en (f) verdeling. Deze kernelementen corresponderen met het feit dat alle 'agrarische' staten belang hadden bij de productie van graan*overschot* voor het voeden van het niet-productieve deel van de bevolking zoals daar zijn: ambtenaren, soldaten, priesters, aristocraten. Het is daar waar de staat zich kan ontwikkelen en zich meester kan maken van het geproduceerde overschot. Dit vond plaats in de laatste eeuwen van het vierde millennium voor onze jaartelling in Mesopotamië, het tijdperk en gebied waarop Scott zich voornamelijk richt.

Hij spreekt van 'staat' in de situatie als er sprake is van een soeverein, van een actief, gespecialiseerd ambtenarencorps, alsmede van een sociale hiërarchie en er een monumentaal centrum bestaat, als er muren zijn die een stad omsluiten en een schema van heffingen en inhoudingen (fiscaliteit) wordt gehanteerd. De staten ontwikkelden zich dan wel in ecologisch rijke gebieden, maar er moest aan nog een voorwaarde voldaan zijn. Er moet daar overwegend graan verbouwd worden, dat wil zeggen een product dat meetbaar is en in beslag is te nemen. Daar hangt onmiddellijk mee samen dat het om een overwegend sedentaire bevolking van landbouwers gaat, mensen dus die een permanente vestiging kennen. Zo zijn er zeker ook andere rijke ecologische gebieden te vinden, maar met een mobiele bevolking – wat weinig geschikt is voor de ontwikkeling van de staat vanwege hun ongrijpbaarheid en verspreiding van activiteiten.

Het is in de rijke gebieden met een honkvaste bevolking waar een serie kleine groepen priesters, militaire en lokale leiders zich aandienden om machtsstructuren uit te rollen en af te dwingen. Wat zij voor het eerst instelden, aldus Scott, lijkt sprekend op wat wij een staat zouden noemen, hoewel zij dat zonder twijfel niet in die termen zouden hebben gevat. Fundamenteel voor die staatsvorming is de link tussen staatsadministratie en het bestaan van schrift. Dat was zich in die periode op die plek (Mesopotamië) met het spijkerschrift aan het ontwikkelen, zo leren archeologisch onderzoek en de gevonden 'kleitafels'.

Een aantal elementen die aan de orde geweest zijn, gebruikt Scott in het vijfde hoofdstuk om de rol van de dwang bij het ontstaan van de staat nader uit te werken. De titel ervan luidt 'Controle over bevolkingen, dienstverlening en oorlog'. De rol van dwang is aanzienlijk geweest, in de eerste plaats bij het afdwingen van de machtsstructuur en vervolgens bij het halen van het kerndoel van de staat: het toe-eigenen van het afgeperste geproduceerde graanoverschot en dit ter beschikking stellen aan niet-producerende elites ('surplusaccumulatie'). Het is belangrijk dit laatste te onderkennen omdat de plaatselijk aanwezige agrarische bevolking slechts bezig was met het bevredigen van zijn fundamentele behoeftes. Meer doen dan dat vond ze gewoon niet nodig. Uit zichzelf was zij dus niet bezig met overschotproductie. Dat moest die bevolkingen worden afgedwongen (voor toe-eigening door elites). Dat afdwingen ging niet slechts via de omweg van de een of andere vorm van gedwongen arbeid (corvee, dienstverlening ter leniging van schulden, slavernij, inbeslagname van graan of andere producten, et cetera). Bovenop deze dwanguitoefening stapelde zich nog het volgende.

De eerste staten konden moeilijk aan voldoende bevolkingsleden komen vanwege onder meer de kwetsbaarheid op het vlak van de epidemiologie (besmettelijke ziekten waaraan veel mensen overleden). Het ontbrak dan ook vaak aan voldoende mensen ten behoeve van het verrichten van handarbeid (zoals voor constructie van muren en wegen, graven van kanalen). Om mensen te werven werden oorlogen door die staten niet zo zeer gevoerd ten behoeve van gebiedsuitbreiding, maar vooral voor het binnen halen van buit, zoals in de vorm van het maken van krijgsgevangenen. Die konden worden ingezet voor handarbeid (slavenwerk) dan wel worden verhandeld als slaven. De eerste staten hebben niet zo zeer de slavernij uitgevonden, maar deze wel wettelijk geregeld en georganiseerd als statelijke activiteit, geeft Scott aan.

Hier gaat dus het concept van de staat onderuit als gebaseerd op een 'sociaal contract', zoals als bijvoorbeeld door Hobbes en Locke verkondigd en met graagte tot in het heden doorgegeven op scholen en universiteiten. Het zal, gelet op wat Scott ons voorhoudt, heronderzocht moeten worden. Het zal niet eenvoudig zijn want het raakt precies de kern van de onweerstaanbare aantrekkingskracht van die theorie, omdat die berust op de burgerlijke vrede, de (bestaande) sociale orde en de persoonlijke veiligheid. En daar schort het heden nogal aan. Kortom, het legitimatieverhaal van het sociale contract gaat geheel onderuit.

Kortom, het legitimatieverhaal van het sociale contract gaat geheel onderuit

Het zesde hoofdstuk besteedt aandacht aan de breekbaarheid van de antieke staat en het in elkaar storten van het 'systeem'. Het liep er veelal op uit, dat confederale gemeenschappen uit elkaar vielen vanwege uiteenlopende oorzaken. Het zevende en tevens laatste hoofdstuk, getiteld 'De gouden eeuw van de barbaren', gaat in op het bestaan van het zogeheten barbarendom. Scott gebruikt de term 'barbaren' om aan te geven dat er in de tijd die zijn studie bestrijkt (de periode van de eerste staten, zo'n 4000 jaren voor onze jaartelling) grote bevolkingsgroepen waren die *niet* onder-

worpen waren aan de controle van de staat. Scott blijft de term 'barbaar' gebruiken met een vleugje ironie: het was goed om in die tijd barbaar te zijn – reden waarom hij ook spreekt over de 'gouden eeuw' van de barbaren. Want ondanks militaire overmacht van de staten, wisten zij zich vrij te houden van hun overheersing. Het gebied van de barbaren weerspiegelde op een bepaalde manier het tegenbeeld van het agro-ecologische regime van de archaïsche staat.

Het was een gebied voor de jacht, voor de teelt van allerlei groenten en fruit over een groot gebied verspreid en te oogsten gedurende een groot deel van het jaar, voor het binnenhalen van schaal- en schelpdieren. Het was een gebied van fysieke mobiliteit met een 'onleesbare' manier van produceren. Als het domein van de barbaren wordt gekarakteriseerd naar zijn diversiteit en complexiteit, dan is het domein van de staat, agro-economisch bekeken, simpel te noemen. De notie 'barbaar' is hier dus geen culturele categorie, zegt Scott, maar een politieke categorie. Ze markeerde de bevolkingen die (nog?) *niet* bestuurd werden door de staat. Hier is te spreken van 'volken zonder staat'*, waar wordt geleefd in wat Scott noemt 'zones mosaïques' (shatter zones) of 'zones sans souveraineté' – maar wel geordend in afwezigheid van de staat.

Veroveringsstaat

Het is ruim honderd jaar geleden dat de Duitse geleerde Franz Oppenheimer zijn boek getiteld *Der Staat* (1907) schreef. Oppenheimer werkte na zijn medische studie een aantal jaren als huisarts in de armste wijken van Berlijn. Wat hij daar aan medische ellende aantrof, zo overwoog hij, ging verder dan alleen maar tegenkomen van zieke individuen. Het bestaan van ziektes was meer het effect van het sociaaleconomische systeem dat in de maatschappij heerste. Om dat te doorgronden ging hij zich op de studie economie toeleggen (waarin hij promoveerde). Ook dat vond hij uiteindelijk niet voldoende antwoorden geven, waarop hij filosofie ging studeren; tegelijk ging hij zich met sociologie bezighouden (dat eigenlijk nog niet bestond). Zijn boek over de staat is dan ook niet een juridische maar een sociologisch-historische studie. Ik zal hier enkele van zijn bevindingen samenvatten. Het zijn bevindingen die nu door de onderzoeksresultaten van Scott ondersteund en bevestigd worden.

De staat is volgens Oppenheimer, gelet op zijn ontstaan, een maatschappelijke instelling die door een overwinnende mensengroep aan een overwonnen mensengroep is opgelegd en afgedwongen. Het doel van de staat is de heerschappij regelen van de eerste groep over de tweede en daarbij zeker te stellen dat er tegen binnenlandse opstanden en van buitenaf komende invallen kan worden opgetreden (beveiligingsmaatregelen). De heerschappij had geen ander doel dan de economische uitbuiting door de overwinnaars.

De heerschappij had geen ander doel dan de economische uitbuiting door de overwinnaars

Oppenheimer weet ook wel dat staatsfilosofen veelal uit gaan van de gedachte, dat de kern van de staat wordt uitgemaakt door het zijn van beschermingsinstituut. Daarvoor wordt dan opgegeven, dat het gaat om bewaken van de grens naar buiten en rechtsbescherming bieden naar binnen. Dit lijkt juist maar is onvolledig. Een belangrijke algemene karaktertrek wordt volgens Oppenheimer over het hoofd gezien: iedere staat is vooral (...) klassenstaat, dat wil zeggen een hiërarchie van boven- en ondergeschikte lagen of klassen met verschillende rechten beschikkend over verschillende inkomstenbronnen. Dit is bij Oppenheimer 'de primaire karaktertrek van de staat, waaruit alleen zijn ontstaan en zijn kern gekend kan worden'.

Dit betekent ook dat de *beschermingsfunctie* van de staat naar binnen en naar buiten, begrepen moet worden als secundair, als bijkomstig. Het betreft namelijk de door de bovenklasse op zich genomen plicht in het belang van de bescherming van *hun* heerschappij- en inkomstenrechten. Het effect zien wij in onze tijd terug: alles en iedereen die onder de bovenklasse zit kan verrekken (verdoemd tot precariaat) en het is precies het springende punt voor de opkomst van de beweging van Franse gele hesjes. Anno 2019 zijn we nog geen stap verder dan toen de eerste staten van zich lieten spreken. Kort door de bocht? Zie evenwel wat *Siné Mensuel* (nr. 86, mei 2019) in beeld brengt: 'Macron vindt een nieuwe vorm van democratie uit'. Met dank van de Gele Hesjes: 'Merci'.

De staat ontstaat dus niet in het belang van de beschermingsfunctie, maar hij ontstaat omgekeerd: de beschermingsfunctie is in het belang van de reeds ingestelde staat. Ook hier gaat de theorie van sociale contractsdenkers onderuit en rest alleen een legitimatietheorie van onderdrukking en uitbuiting. Oppenheimer formuleert dat zo: 'De staat heeft de *vorm* van heerschappij en de *inhoud* van economische uitbuiting van menselijke arbeidskracht'. Het is niet vreemd om bij hem dezelfde elementen van 'oorlogszuchtige roof' van de vroege staten aan te treffen als die Scott beschreef. Zelfs het belang van het graan verschijnt. Hij merkt daarbij nog op dat wat de agrarische bevolking niet nuttigde, in *bier* werd omgezet om niet alles te verliezen (bier als bewaarvorm van graan; hij heeft het dan over de Centraal-Afrikaanse boer). Ook de sedentaire boer komen we (natuurlijk) bij hem tegen over wie hij schrijft, dat deze 'bodembestendig' is en gewend is aan regelmatig werken. 'Hij blijft', schrijft Oppenheimer, 'en hij laat zich onderwerpen en betaalt belasting aan zijn overwinnaar: dat is het ontstaan van de landstaat in de Oude Wereld'. Ook de jagers-verzamelaars verschijnen bij hem die *staatloos* leven, gemeenlijk in 'praktische anarchie', zoals hij opmerkt. Scott heeft dit alles onderbouwd met de kennis die nu uit archeologisch en demografisch onderzoek tot ons is gekomen.

Ongelijkheid

Deze kennisverwerving zegt veel over het ontstaan van de staat. Het zal de Nederlandse juridische faculteiten, in het bij-

zonder de kennisgroep 'Staatsrecht', niet bereiken. Staatsrecht was al in stilstaand water veranderd toen ik rond 2000 als docent het juridisch onderwijs verliet. Van het vak staatsrecht was toen overgebleven wat nodig was om door te geven over hoe zo pijnloos mogelijk te overheersen en hoe zo bekwaam mogelijk uit te buiten. Dat er ongelijkheid bestond wisten we, maar hoe legitimeer je dat? Daarover is voldoende te vinden bij de 'klassieken'. Ik verwees al naar enkele van hen door Scott genoemd (Hobbes en Locke). Voor het tegenbeeld moest je het dus niet hebben van juristen. Voor het merendeel zijn die gevormd om te kunnen verschijnen als de bovenlaag van de onderwereld. Het tegenbeeld vind je vooral bij antropologen en prehistorici.

Naar aanleiding van het verschijnen van het boek van James Scott hield het Franse weekblad *Marianne* van 8-14 maart 2019 een vraaggesprek met de Amerikaanse antropoloog David Graeber en zijn collega de Engelse antropoloog David Wengrow. Samen publiceerden zij een Engelstalig artikel onder de titel 'Hoe de loop van de menselijke geschiedenis veranderen' (gepubliceerd op de site *Eurozine*). Waar komt toch die passie vandaan te zoeken naar de bron van beschaving, vroeg *Marianne* zich af? Het antwoord van de beide David's luidt: 'Graven naar de bronnen kan leiden tot het ontdekken van vergeten alternatieven. Zo is *ongelijkheid* géén ontoegankelijke fataliteit verbonden met ontwikkeling.' Een dergelijk reactie vonden we al bij Scott, die liet zien dat de ontwikkeling anders loopt dan altijd maar wordt verteld.

De ontwikkeling wordt ter legitimatie 'verkocht' als *lineair*, terwijl veel zaken betreffende de ontwikkeling door elkaar lopen. Zo hield men zich al vele eeuwen met landbouw bezig, toen de eerste staten agrarische bevolkingsgroepen aan zich onderwierpen. Ook is bekend dat de jagers-verzamelaars gereedschappen hadden ontwikkeld om land te bewerken, lang voordat staten hun machtsstructuur uitrolden. Het zijn zaken die in detail bij Scott aan de orde komen. Maar neoliberale meelopers, waarvan de Amerikaanse politicoloog Francis Fukuyama een bekende vertegenwoordiger is, blijven vasthouden aan de bekende legitimatieverhalen, die fout blijken te zijn. Graeber legt in *Marianne* uit hoe een en ander in elkaar steekt. Het foute verhaal is: (a) mensen zouden eerst in kleine egalitaire groepen geleefd hebben, (b) de uitvinding van de landbouw zou de eigendomskwestie hebben meegebracht en (c) daarmee onverbiddelijk *ongelijkheid* hebben geïntroduceerd.

Deze drie stellingen hebben ingrijpende politieke consequenties. Ze leiden tot de conclusie dat beschaving tegelijk ongelijkheid voort zal brengen en dat elke maatschappij bestaande uit grote groepen mensen behoefte zal hebben aan een aristocratie, een leider. De conclusie is: we zullen moeten berusten in ongelijkheid. Kortom, de drie stellingen leveren ingrediënten voor het legitimatieverhaal van de Fukuyama's. Echter geen van de drie stellingen correspondeert met de archeologische ontdekkingen. In de eerste plaats hebben mensen van toen naar organisatievormen geleefd die wisselden met de seizoenen (zomer/winter). Ten tweede, zoals nadrukkelijk door Scott behandeld, heeft de landbouw geen fundamentele politieke breuk gevormd. En in de derde plaats waren de eerste steden zeer egalitair ingericht.

Aan het eind van hun hierboven genoemde artikel 'Hoe de loop van de menselijke geschiedenis veranderen' schrijven Graeber en Wengrow: 'De puzzelstukjes zijn er allemaal om een heel andere wereldgeschiedenis te creëren. Voor het grootste deel zijn we gewoon te verblind door onze vooroordelen om de implicaties ervan te zien. Zo beweert bijna iedereen tegenwoordig dat participatieve democratie, of sociale gelijkheid, kan werken in een kleine gemeenschap of activistische groep. Het zou echter onmogelijk 'op te schalen' zijn naar een stad, een regio of een natiestaat. Maar het bewijs voor onze ogen, als we ervoor kiezen er naar te kijken, suggereert het tegendeel'. Ik kan niet voor Scott spreken, maar ik denk dat hij hiermee zou kunnen instemmen.

door Thom Holterman

Meer info

James C. Scott, *Homo Domesticus. Une histoire profonde des premiers États*, Éditions La Découverte, Paris, 2019.

Noot

* Zie over dit onderwerp: Thom Holterman, *Volken zonder staat, Antropologie en libertaire leerstukken*, Kelderuitgeverij, Utrecht, 2018.

Dit artikel verscheen op 12 mei 2019 op de website libertaireorde.wordpress.com.

De werkende klasse heeft anarchistische belangen

Het belang van klassenanalyse en klassenstrijd

Er bestaat veel verwarring rondom het begrip klasse. Dat is logisch gezien de lange geschiedenis van de term. En gezien de vele manieren waarop het wordt gebruikt. Dit is een poging wat aan die verwarring te doen. Directe inspiratie hiervoor was het goede artikel van Dhjana over klassisme en het tenenkrommende verhaal van Rudolf Rocker in de *Buiten de Orde* 2019#1. Het belang hierbij is groot: alleen met een bruikbaar begrip van klasse en klassenstrijd is zelfbevrijding op grote schaal mogelijk.

De werkende klasse bestaat uit mensen die voor hun levensonderhoud afhankelijk zijn van hun werk. Wij moeten werken voor ons geld. Daartegenover staat een klasse die bestaat uit mensen die daar niet afhankelijk van zijn. Zij hoeven niet te werken voor hun geld. Zij bezitten het een en ander dat hun het geld oplevert waarvan ze kunnen leven. Denk daarbij aan (aandelen in) bedrijven, waaruit zij (een deel van de) winst opstrijken. En of aan goederen, die over de jaren meer waard worden en of worden verhuurd aan anderen (bijvoorbeeld huizen).

> Weer worden we aan het werk gezweept, door de noodzaak geld te verdienen

Twee extremen, vele tinten grijs

Het is belangrijk om hierbij te begrijpen dat dit 'ideaaltypen' zijn. 'De werkende klasse' en 'de bezittende klasse' zijn twee extremen. Er zijn mensen die volledig werkende klasse te noemen zijn. Denk daarbij aan veel werkers in een derde wereldland. Als die hun baan kwijt raken, beginnen ze meteen dood te gaan van de honger. En er zijn mensen die volledig bezittende klasse te noemen zijn. Denk daarbij aan zo'n figuur die niets anders doet dan op een jacht ronddobberen bij plekken als St. Tropez. Die zelfs andere mensen heeft ingehuurd voor het slim investeren van zijn kapitaal. Verreweg de meeste mensen in onze omgeving zitten tussen deze twee

extremen in: ze zijn in meer of mindere mate werkende en of bezittende klasse.

De werkers in Nederland zijn niet zo afhankelijk van hun werk als de werkers in de derde wereld. Wij gaan niet meer dood van de honger als we ons werk verliezen. Dat heeft veel oorzaken. Zoals werkersstrijd, de vroegere angst voor de Sovjet-Unie (die toch heel sociaal léék), en af en toe wat christelijk mededogen in de context van een enorme ontwikkeling van de productie. We hebben (nog) regelingen zoals een WW, een ziektewet en een bijstand. We houden vaak wat over om opzij te zetten als spaargeld. En wat verzamelen we vaak toch een enorme hoop spullen! En al is zo'n huis grotendeels van de bank, een flink deel van ons kan zelfs wat extra geld en zekerheid uit het huizenbezit trekken. Wij Nederlandse werkers zijn, in verschillende mate, ook een beetje bezitters geworden.

Zijn het dan nog wel werkers? Ik zou zeggen van wel. Wij zijn nog steeds afhankelijk van het werk dat we doen om in ons levensonderhoud te voorzien. Ja, er zijn wat buffers qua sociale zekerheid. Gelukkig maar. En een goed aantal van ons kan het ook daarnaast vaak nog wel even uitzingen als we ons werk verliezen. Maar ook al vallen we niet op de grond van die hongerdood, uiteindelijk bereiken we toch een onhoudbare positie in dat 'sociale' vangnet. En dan worden we weer aan het werk gezweept, door de noodzaak daarmee geld te verdienen. Dat is toch een heel andere situatie dan die van de bezittende klasse.

In het dagelijkse bewustzijn van de werkende klasse zitten al de kiemen van de solidariteit die nodig is

De bezittende klasse leeft bovendien van het werk van de werkende klasse. Dat kan ook niet anders. Bijna alles wat je om je heen ziet – en niet natuur is – kost ontzettend veel werk, van dat jacht bij St. Tropez tot de snee brood voor je lunch. Dat geldt natuurlijk niet alleen maar voor productie: bussen rijden niet zonder buschauffeurs, kroegen functioneren niet zonder medewerkers, zonder vakkenvuller rot al dat eten weg in het magazijn, zonder zorgwerkers sterven mensen aan de meest onbenullige ziektes, enzovoort. Er zijn natuurlijk ook bezitters die werken. Denk aan de kroegbaas en de eigenaar van een buurtsuper. Maar ook die collega met een flinke erfenis. Zijn dat nou werkers of bezitters? Dat is een open vraag: als ze ophouden met werken, (in hoeverre) raken ze dan alles kwijt? Ofwel: zijn ze dan afhankelijk van hun eigen werk, of teren ze op dat van een ander?

Kortom, in (delen van) de bezittende klasse zitten werkers-elementen. Net zoals in (delen van) de werkende klasse er bezitters-elementen zijn. Met andere woorden, om het helemaal correct te zeggen: bijna niemand is alléén maar bezitter of alléén maar werker (in het westen althans). Mensen zijn in meer of mindere mate bezitter of werker. Dat doet verder niet af aan het bestaan van beide klassen. Zie het voor je als een schaal met helemaal links de kleur zwart: dat is het 'ideaaltype' van de werkende klasse. Helemaal rechts de kleur wit: het 'ideaaltype' van de bezittende klasse. Daar tussenin ontzettend veel tinten grijs. Toch kan je op een gegeven punt wel een lijn trekken: links daarvan is werkende klasse, rechts daarvan is bezittende klasse. Natuurlijk is het een grof onderscheid, we hebben het ook over miljarden mensen! Maar toch kan je zeggen: links de mensen die moeten werken voor hun geld, rechts de mensen die op hen parasiteren.

Wat schiet je hiermee op?

Het punt hiervan is dat de werkende klasse voordeel heeft bij het veranderen van de huidige situatie. Deels gaat het daarbij om het 'overnemen van de productiemiddelen', oftewel dat de situatie zo wordt dat mensen hun werkplekken gezamenlijk besturen. Het is namelijk via de werkplekken dat de bezittende klasse zich welvaart toe-eigent van de werkende klasse. Zo wordt de werker uitgebuit. Dat klinkt misschien wat abstract, maar bijna iedereen die werkt voor een baas weet het. In ieder geval in de private sector, waar het winstmotief duidelijk is.Vraag het maar eens: 'Krijg je meer of minder betaald dan je oplevert voor je baas?'

Voor zover er sprake is van levensbedreigende armoede is dit het centrale punt. Terwijl je je soms letterlijk dood werkt en daar nauwelijks wat aan overhoudt, wordt iemand anders daar rijk van. Rond dit punt zijn de werkersbewegingen dan ook sterk geworden. Met elk noodzakelijk middel hebben werkers gestreden, voor 'brood én rozen'. Omdat je niet alleen de middelen wil hebben om te óverleven maar ook om te léven. En het is nog steeds een belangrijk punt: het is in het platte materiële belang van de werkende klasse om in opstand te komen tegen de bezittende klasse. Op zijn minst om af te dwingen dat er meer welvaart bij de werkers blijft. Tegelijkertijd is dit materiële punt, vooral in West-Europa, door het succes van die werkersbewegingen ook sterk in belang verminderd. De neergang van die bewegingen heeft veel oorzaken, maar dit is er zeker één van. Als gevolg daalt het aandeel dat de werkende klasse heeft in de totale opbrengst welvaart die zij zelf produceert al bijna 40 jaar![1]

Maar er is nog een ander punt, dat vaak wordt vergeten. Leg het maar eens voor aan een (mede)-werker: 'Zou het niet beter zijn als we het samen voor het zeggen zouden hebben op ons werk?' Het enige morele bezwaar dat hier misschien op volgt is dan iets als 'ja, maar de baas doet ook belangrijk werk of werkt ook hard'. Prima, zeg je dan, dan mag ie blijven. Als collega. Verder komen er alleen maar praktische bezwaren: 'dat kan toch niet', 'dat gaat toch nooit werken', enzovoort. Gelukkig hebben we historische en hedendaagse voorbeelden die aantonen dat dat prima kan. Vooral over die laatste hebben we het veel te weinig: wist je dat er op dit moment mee dan elf miljoen werkers zijn, die hun bedrijven samen in handen hebben?[2] Daarmee is ook meteen het eerste probleem van de uitbuiting opgelost, want er zijn geen bazen en aandeelhouders meer voor wie je iets moet opleveren.

Dat de bezittende klasse het tegenovergestelde wil, is natuurlijk duidelijk. En dat is de basis voor de klassenstrijd. Die zien we al wanneer werkers betere arbeidsomstandigheden en hogere lonen willen afdwingen. Grof genomen wil de werker daarin zo veel mogelijk geld voor zo min en zo relaxt mogelijk werk, en de bezitter wil zoveel en zo hard mogelijk werk afdwingen voor zo min mogelijk geld. Het is opvallend hoeveel inzicht er onder werkers bestaat in de klassenstrijd, zelfs in een situatie waarin er vanuit de werkende klasse weinig wordt gestreden. Ik heb het hier over een basaal besef van het belang van solidariteit. Vraag een (mede-) werker maar eens, wanneer zij het over een probleem op het werk heeft: 'Wat als je je baas hierover aanspreekt?' Negen van de tien

keer zal het antwoord negatief zijn. 'Oké, wat als je samen met ál je collega's je baas hierover aanspreekt?' Hier zullen opnieuw alleen praktische bezwaren op komen: 'dat gaat toch nooit gebeuren', enzovoort. Maar dat het effect zou hebben, zeker met een dreigement van 'anders stoppen we allemaal met werken', dat weet iedereen.

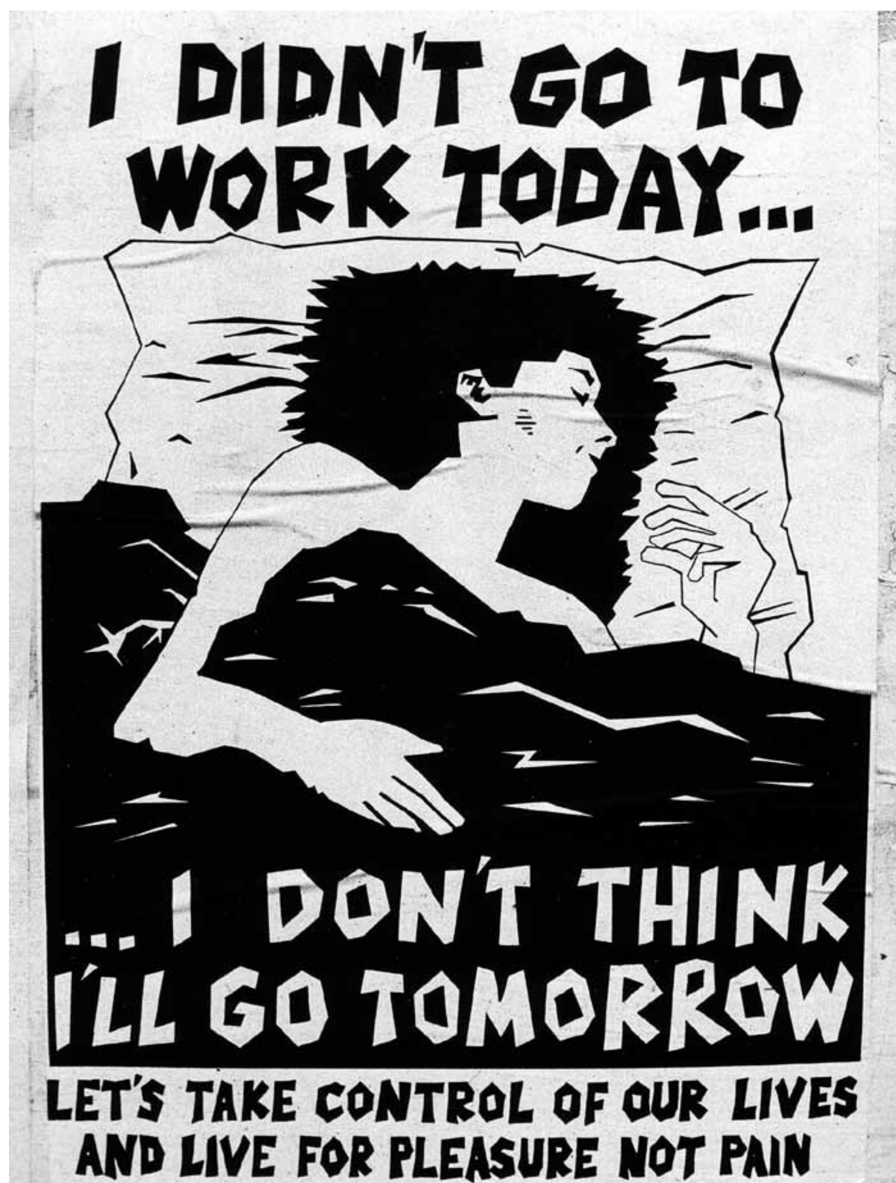
Met andere woorden, de zelfbevrijding van de werkende klasse houdt in ieder geval in dat we onze werkplekken en bedrijven samen in handen krijgen. En die dus samen besturen. En dus samen beslissen wat we met de opbrengst doen. En zo verder. Dat kan door de huidige bedrijven over te nemen, waarbij onze huidige bazen onze collega's kunnen worden. Of door samen nieuwe bedrijven op te richten. Zo wordt niemand uitgebuit en kan iedereen meebeslissen. Bovendien zitten in het dagelijkse bewustzijn van de werkende klasse al de kiemen van de solidariteit die nodig is om dat te bereiken. En dat in een strijd tegen een heerser (de baas). Dat klinkt toch allemaal behoorlijk anarchistisch, of niet?

En de kleinburgerij dan?

De kritische lezer kan gemerkt hebben dat ik op een belangrijk punt afwijk van gebruikelijke (marxistische) klasse-analyse. Bezitters van kleine bedrijfjes, die daar zelf ook in werken, worden meestal 'kleinburgerij' genoemd. Ik wil die term graag loslaten. De eerste reden daarvoor is historisch: in het marxisme werd er van uit gegaan dat de kleinburgerij een uitstervende categorie was, onder druk van het zich ontwikkelende kapitalisme. Zo'n 150 jaar later kunnen we wel zeggen dat dat onzin is. Al bestaan er allerlei tendensen tot ofwel het wegconcurreren van kleine bedrijfjes óf het groot worden van zo'n klein bedrijfje, ze worden ook continu weer opgericht en kunnen alsnog lang blijven bestaan als klein bedrijf. Bovendien neemt de staat regelmatig de rol op van bestrijder van monopolies tot zelfs voorvechter van 'het midden- en kleinbedrijf' via subsidies en belastingvoordelen. Het economisch leven zit dan ook vol met dit soort bedrijfjes, en kritieken op klasse-analyse verwijzen ook vaak naar ervaringen in deze hoek: 'mijn baas is een prima kerel, werkt ontzettend hard, en is heel goed in wat ie doet', 'richt dan je eigen bedrijf op als je niet voor een baas wilt werken', 'ondernemers nemen in tegenstelling tot werknemers risico en dragen een grote verantwoordelijkheid op hun schouders, daarvoor moeten ze beloond worden' enzovoorts.

Daarnaast worden met de term 'kleinburgerij' deze mensen in de hoek van de grote 'bourgeoisie' (hier: bezittende klasse) geschoven. Alsof ze kleine versietjes zijn van die gast die op z'n jacht voor St. Tropez ronddrijft terwijl het geld binnenstroomt. Niets is minder waar. Deze 'kleinburgers' werken zich ook echt vaak helemaal kapot, vaak voor vrij (en soms echt heel) weinig geld. Ze vallen dus net zo goed 'zelfstandige werkers' te noemen. Dat geldt natuurlijk al helemaal voor zelfstandigen zonder personeel (ZZP'ers). Die laatsten hebben regelmatig te maken met een zelfde soort uitbuiting als andere werkers ('krijg je meer of minder betaald dan je oplevert voor je opdrachtgever?'). Door voordelen van onder andere schaalvergroting en samenwerking hebben ook deze 'kleinburgers' voordeel bij het samen oprichten en besturen van een bedrijf.

Naarmate zelfstandigen meer bezitten en andere werkers inhuren ontstaat er natuurlijk een andere situatie. Een zelfstandige is dan al snel de baas, voor wie de werkers meer opleveren dan ze krijgen (al zie je daar bij hele kleine bedrijfjes ook wel eens uitzonderingen in!). En het samen runnen van het bedrijf kan door die persoon als een enorme bedreiging worden ervaren. Hoe minder de zelfstandige zelf toevoegt aan het bedrijf – en hoe meer die dus als bezitter teert op het werk van anderen – hoe bedreigender dat is. Want dan is het minder waarschijnlijk dat die dezelfde hoeveelheid welvaart kan blijven opstrijken, als het bedrijf gemeenschappelijk wordt. En als die helemaal niet nuttig is zal die mogelijk niet eens 'als collega' aanblijven! Het is wel eens gezegd dat de kleinburgerij hierdoor de klassenbasis vormde van de fascistische knokploeg. Hier staat tegenover dat hoe groter de relatieve waarde de zelfstandige toevoegt aan het bedrijf, hoe groter haar invloed en deel van de ge-

produceerde welvaart zal kunnen blijven. Én hoe meer belang zij heeft bij mede-werkers die net zo verantwoordelijk zijn voor het bedrijf als zij.

Met andere woorden: in de mate dat de kleinburger een werker is, zijn hun belangen hier in overeenstemming met andere werkers. In de mate dat de kleinburger een bezitter is, is het tegenovergestelde het geval. Het zou niet handig zijn om meer klassen uit te vinden om deze ingewikkeldheid te beschrijven. Dat leidt tot verdeling en het uit het oog verliezen van het grote plaatje. Net zoals met alle andere posities op de schaal 'werker – bezitter' is het gewoon (1) een open vraag waar iemand zich precies bevindt én waarom, en (2) wat dat betekent voor haar/zijn precieze belangen. Door het op deze manier te benaderen staan we open voor verschillen in belangen tussen westerse werkers en die in de derde wereld, tussen werkers-voor-een-baas en zelfstandige werkers, en nog vele andere groepen of 'klasse-fracties'. Maar dan zonder de belangrijke belangentegenstelling tussen de werkende en bezittende klasse uit het oog te verliezen. Er zijn vele klasse-fracties, maar er zijn maar twee klassen. Inzicht hierin helpt ons de wereld om ons heen te begrijpen, en biedt een aangrijpingspunt voor een beginnende massale zelfbevrijding. Wat wil je als anarchist nog meer?

Tot slot

Een begrip van klasse en klassenstrijd stelt ons in staat om aan te haken bij de belangen van de meerderheid van de bevolking: de werkende klasse. Het is in ons belang niet uitgebuit te worden. Het is in ons belang met elkaar zeggenschap te hebben over en verantwoordelijkheid te dragen voor ons eigen leven. Daar is je werk, een plek waar we die zeggenschap nu helemaal niet hebben, natuurlijk een ontzettend belangrijk onderdeel van. Deze belangen delen wij met de mensen om ons heen, in de mate dat zij (en wij) onderdeel zijn van de werkende klasse. Het zijn belangen die we alleen maar met elkaar kunnen bereiken, in solidariteit. En het zijn anarchistische belangen, want ze rijmen met het anarchistische ideaal. Dit is geen abstract academisch gelul óver werkers maar het verhaal ván werkers. Geloof je me niet? Vraag het ze zelf: (1) 'krijg je meer of minder betaald, dan je oplevert voor je baas?'; (2) 'zou het niet beter zijn, als we samen het voor ons zeggen zouden hebben op ons werk?';) (3) 'en wat als je met ál je collega's op je baas afstapt?' Dat is alles. Je kan er van alles op voortbouwen en kanttekeningen bij plaatsen, maar dit is de kern. Niets meer, niets minder.

Hoe minder de zelfstandige zelf toevoegt aan het bedrijf, hoe meer die dus als bezitter teert op het werk van anderen

Dat de werkende klasse anarchistische belangen heeft, betekent natuurlijk niet dat alle werkers deze belangen automatisch zien. Eén op één kun je daar je steentje in bijdragen, in gesprek met (mede-)werkers. Let wel: een gesprek gaat twee kanten op en mensen worden graag gehoord. Daarom is eens een vraag stellen ook beter dan alleen maar lange verhalen afsteken of af en toe 'iets radicaals' zeggen. Dit is natuurlijk ook een hoofdreden dat werkers die deze belangen wel inzien, zich moeten organiseren. Zo kunnen we de kennis daarover verspreiden en de rookgordijnen van de bezittende klasse te ontkrachten. Maar dan zijn we er natuurlijk nog lang niet. Want inzicht in deze belangen doet mensen er nog niet toe handelen. Je moet daarvoor in je omgeving concrete mogelijkheden hebben. En ook nog wat zelfvertrouwen en een dosis moed! Er zijn ook allerlei mechanismen die mensen van dit handelen weerhouden. Je komt ze al snel tegen, bij de praktische bezwaren waar werkers (vaak terecht!) mee komen.

Het inzicht in deze belangen verdwijnt ook al snel naar de achtergrond, als je er niet naar handelt. Want je bezig houden met luchtkastelen, wat schiet je daar nou mee op? Dit is de andere hoofdreden waarom we ons moeten organiseren. We moeten zowel de solidariteit tussen werkers organiseren als ons gemeenschappelijk bezit van de productiemiddelen. Een gehele geschiedenis aan zelf georganiseerde arbeidersstrijd, tot hedendaagse solidariteitsnetwerken en meer dan elf miljoen werkers gingen je al voor. Zo laten we niet alleen zien dat het kán, maar geven we mensen ook de mogelijkheid het te dóen. Zo krijgt men zelfvertrouwen, en alleen door het te doen kan je iets echt leren. Alleen zo kan het anarchisme ooit de werkende klasse achter zich krijgen. De meerderheid die nodig is voor daadwerkelijke, wereldwijde zelfbevrijding. Want alleen zo zal de werkende klasse ook echt wat aan het anarchisme hebben.

Ter afsluiting wil ik nog tegemoet komen aan een paar veelvoorkomende kritiekpunten en vragen: Kunnen werkers ook andere belangen hebben? Kunnen belangen van verschillende werkers botsen? Natuurlijk (zie bijvoorbeeld hieronder over afhankelijkheidsrelaties). Maar dat doet niets af aan hun gezamenlijke anarchistische belangen.

Is de strijd van de werkende klasse de enige strijd die er toe doet? Nee, natuurlijk niet. Maar zij is wel ontzettend belangrijk. Het is de werkende klasse die letterlijk de wereld máákt. En daardoor ook in alles anders kan máken dan zij nu is. Ook is de werkende klasse de meerderheid, en zit er kracht in aantallen. Bovendien heeft de strijd van de werkende klasse raakvlakken met de meeste (of zelfs alle) andere strijden. Alle verschillende identiteiten, seksuele voorkeuren, genders, biologische kenmerken enzovoort zijn ook te vinden in de werkende klasse en onderlinge verdeeldheid, conflict of onderdrukking op basis daarvan ondermijnt de zelfbevrijding van de werkende klasse. (Ook daarom is het belangrijk andere strijden niet te weg te zetten als onbelangrijk of contraproductief.) Strijd voor dierenrechten en het milieu staan misschien iets verder weg. Tegelijkertijd valt op dat bedrijven gerund door

werkers daarmee vaak een stuk beter omgaan dan het gemiddelde bedrijf. Wanneer uitbuiting en onderdrukking van mensen onderling minder wordt, lijkt de mens zich ook minder uitbuitend en onderdrukkend te verhouden met andere dieren en het milieu. (Je zou deze beredenering natuurlijk ook om kunnen draaien.)

Er zijn ook mensen die niet of minder (kunnen) werken maar ook geen bezitters zijn, hoe past dat in deze analyse? Deze mensen zijn onder de huidige omstandigheden afhankelijk van de overheid en of van hun sociale netwerk (meestal de familie). Daar moet eigenlijk een apart artikel over geschreven worden, ook omdat eigenlijk iedereen dat in meer of mindere mate wel is. Hoe meer mensen afhankelijk zijn van iets anders dan hun eigen werk of bezit, hoe meer ze ook in een andere groep vallen met weer haar eigen belangen. Die belangen vallen dan (in ieder geval) deels samen waarmee ze afhankelijk zijn. Als je afhankelijk bent van de overheid, is het niet in jouw belang om die omver te werpen zonder dat je een alternatief hebt. Als je afhankelijk bent van (een deel van) je sociale netwerk, kan je die zonder alternatief ook maar beter te vriend houden. Je kan je dankbaar of schuldig voelen en naar manieren zoeken om dankbaarheid te tonen of die schuld af te betalen. Tegelijkertijd ben je als afhankelijke snel machteloos ten opzichte waarvan je afhankelijk bent. Dat is zeker zo naar mate die afhankelijkheid eenzijdig is en als je afhankelijk bent van een gezichtsloze, bureaucratische machine. Het kan ook onmogelijk zijn de schuld af te betalen, waardoor je altijd in het krijt bij iemand blijft staan. Dat is allemaal vaak frustrerend en of beschamend waardoor er ook wrok kan ontstaan naar de partij waar je afhankelijk van bent. Een mooi (anarchistisch?) alternatief zal je dan ook zeker kunnen aanspreken.

Voor alle duidelijkheid: ik probeer mensen in deze afhankelijkheidsrelaties niet negatief weg te zetten. Ik zit nu zelf in de WW en ik had niet (legaal) in mijn huidige woonplaats kunnen wonen zonder hulp uit mijn sociale netwerk. Daarnaast zijn we op het moment vrijwel allemaal afhankelijk van de staat via dingen als (zware subsidie voor) infrastructuur, riolering, afvalverwerking, onderwijs, zorg, een wettelijk minimumloon, algemeen verbindend verklaren van CAO's, et cetera. Dat dit afgedwongen is door strijd enzovoort, doet daar verder niets aan af. En dat we allemaal in bepaalde mate afhankelijk zijn (of in ieder geval zijn geweest) van ons sociale netwerk, dat spreek voor zich.

Zijn werkers altijd goede mensen? Heeft de werkende klasse een 'historische taak'? Nee, het zijn gewoon mensen. Een paar anarchistische belangen maakt je nog geen anarchist. En een anarchist zijn maakt je natuurlijk ook niet perfect. Je kunt ook prima een fascist zijn die 'eigenlijk' beter af zou zijn als ie anarchist was (nou denk ik dat je van fascisme sowieso niet gelukkig wordt…). De onvermijdelijke teleurstelling van mensen (zoals Rudolf Rocker) die ooit hun hoop hebben gestopt in 'de arbeidersklasse' valt te begrijpen. Maar alleen als je eerst de fout hebt gemaakt van 'de arbeider' een soort abstract ideaal te maken, en dat te verwarren met de realiteit. Vaak zie je hierbij ook een soort verwarring tussen slogans en analyse. Bijvoorbeeld: 'De arbeidersklasse heeft geen vaderland!' was volgens mij nooit een serieuze analyse van een concrete situatie, maar een (niet heel succesvolle) leus om werkers van het nationalisme af te brengen. Net zoals 'je hebt niets te verliezen behalve je ketens' een oproep is tot actie, geen analytisch punt (want als je ernaar kunt luisteren kun je op z'n minst nog je leven verliezen).

Zijn bezitters altijd slechte mensen en kunnen zij niets doen voor de zelfbevrijding? Nee, ook dat zijn gewoon mensen. Het is alleen zo dat, zeker vanuit een plat materieel oogpunt, werkers als klasse er veel meer belang bij hebben dan bezitters als klasse. Maar gelukkig zijn de mensen ook nog veel meer dan hun klassepositie. Als witte cis-hetero-able-man kan ik nog steeds zo goed als ik kan antiracistisch, anti-homofoob, anti-transfoob, anti-seksistisch, antiableïst enzovoort (proberen te) zijn. Er zijn ook zeker aspecten te noemen waarin het ook voor de huidige bezitters beter wordt in een nieuw economisch systeem, op dezelfde manier dat het mij veel beter lijkt als we korte metten maken met al dat racisme, seksisme, et cetera. En bezitters kunnen hun bezit wel degelijk voor zelfbevrijding inzetten. Denk bijvoorbeeld aan financiering van door werkers gerunde bedrijven, zoeken naar praktische mogelijkheden om hun bedrijven gemeenschappelijk te maken en die uit te voeren of het beschikbaar stellen van gebouwen.

door Dylan

Noten

1 Menno Middeldorp, 'Arbeidsinkomensquote en ongelijkheid', *RaboResearch*, 14 mei 2018. Op economie.rabobank.com.

2 'Cooperatives and Employment – second global report', *International Cooperative alliance*, 25 september 2017. Op ica.coop.

The Radical Fringe

Queer haar voor mensen, niet voor winst

Op 29 december 2018 wendden de twee kappers van salon The Radical Fringe (fringe = franje, zelfkant, ponykapsel) zich tot de solidariteitskas van de Vrije Bond om steun voor een alternatieve manier van kappen. Zij hadden geen middelen om hun kapotte materiaal en werktuigen te vervangen. De Solkas ondersteunde dit initiatief en vroeg de indieners iets over zichzelf te schrijven.

Wie zijn wij?

The Radical Fringe is vier jaar geleden gestart. We begonnen in Amsterdam met bezoekafspraken bij de klant voordat we uiteindelijk een thuis vonden in sociaal centrum NieuwLand. De salon wordt gerund door twee nonbinaire wezens met scharen in hun handen, beide autodidacte kappers met enkele jaren praktijkervaring.

Waarom zijn wij er?

Het idee van een do it yourself-kapsalon is ontstaan door de zenuwen en de angst die we als queer en trans mensen ondervonden toen we de euvele moed hadden om naar commerciële haar- en schoonheidssalons te gaan. Het is ontstaan door de honderden lelijke kapsels die we als boeren met kiespijn hadden geaccepteerd en later als een reddeloze puinhoop op de vloer van onze badkamer hebben beweend. Het is een antwoord op de cisseksistische veronderstellingen over wat een 'mannelijke' of 'vrouwelijke' snit zou moeten zijn, ons onbegrip voor het technisch jargon waarmee we werden bestookt, op het overhaastige werk van kappers als gevolg van hun winstbejag – en omdat we ons de meeste kapsalons eenvoudigweg niet konden veroorloven.

Hoe werken wij?

Door de tijd en de steun van de mensen die steeds bleven terugkomen is de salon verworden tot een plek waar je ervaringen kunt delen terwijl je je nagels laat verzorgen, waar je make-upadviezen kunt uitwisselen, over gendertheorieën kunt babbelen, een rare vogel kunt zijn, zines kunt lezen en delen met anderen en natuurlijk je haardos kunt laten kappen, waarbij we je behoeften en wensen op de eerste plaats zetten. Op die manier werken we op basis van vrijwillige bijdrage, waarbij we zo veel mogelijk openstaan voor mensen van elke economische achtergrond. We vermijden opzettelijk technische taal bij het beschrijven van procedures. In plaats daarvan vertrouwen we op open, vriendelijke gesprekken met mensen die hun haar laten knippen, waarbij we je de tijd geven te vertellen hoe je eruit wilt zien, op een manier die voor jou werkt.

We zullen je nóóit zeggen dat wat je wilt fout is, maar in de plaats daarvan willen wij proberen het middel te zijn om jouw visie vorm te geven. Maar als we merken dat bij een deel van je visie ook hoort dat er haarstijlen of andere cultuurelementen worden toegepast die niet van jou of onszelf zijn, dan zullen we weigeren dat te doen – in dat geval is 'jouw visie' niet die van jezelf of van ons. Zo handelen zou contraproductief zijn voor dekolonisatieprocessen en -bewegingen en dat zou ons actief medeplichtig maken in de bevordering van witte overheersing. In deze situatie kunnen we je – als je daartoe bereid bent – helpen met het vinden van alternatieve ideeën om aan je behoeften te voldoen. Ook kunnen we je lectuur en bronnen aangeven over culturele toe-eigening en structureel racisme.

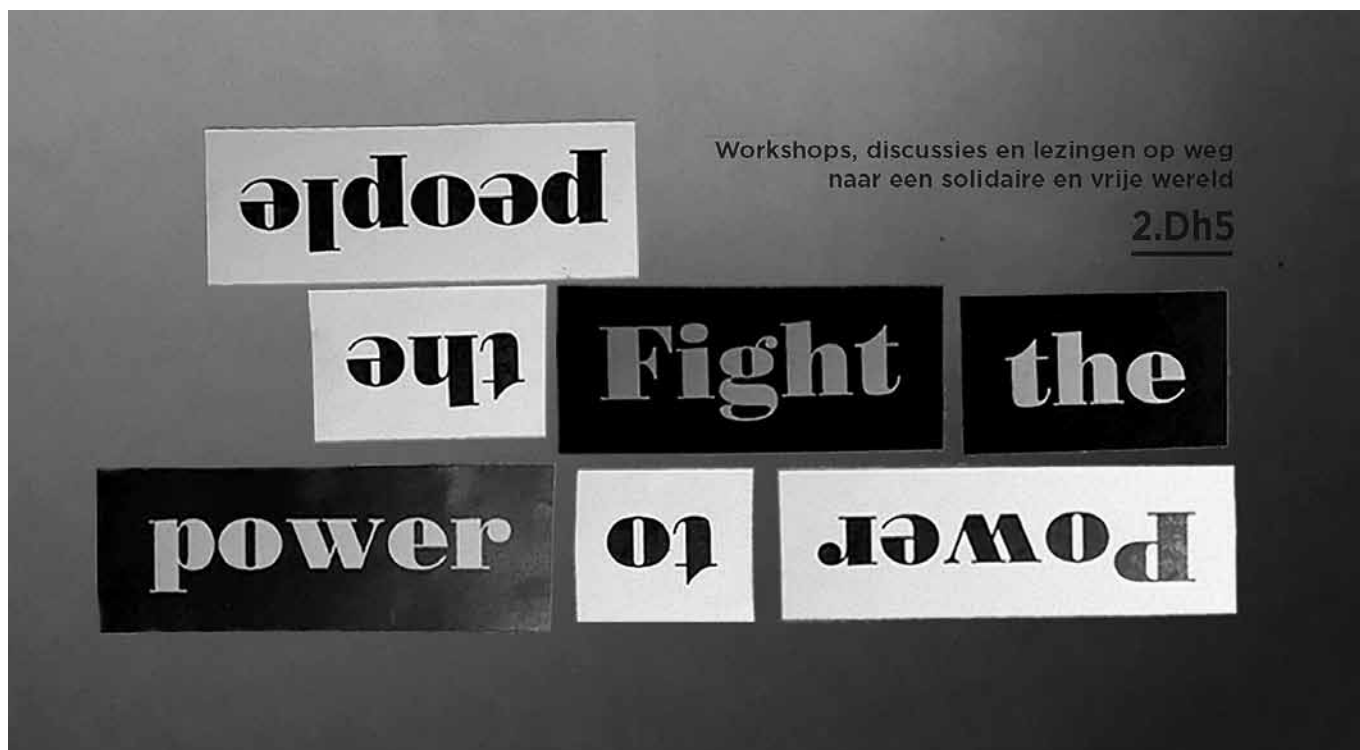
The Radical Fringe is er om een nieuwe visie te scheppen van wat haar en schoonheid kan betekenen; zij onderschrijft de immens grote rol die haar en schoonheid voor de mensen kan zijn in de zin van verkennen, uitdrukken van onze identiteit, ons optooien en genieten van ons lichaam – tegen een cultuur die ons alleen maar onveiligheid, concurrentie en zelfhaat bijbrengt.

Liefde en solidariteit,

de crew van The Radical Fringe

vertaling: Jan Bervoets

Wat ga je doen?
De salon is iedere zaterdag geopend van 14.00 tot 17.00 uur in NieuwLand, Pieter Nieuwlandstraat 93, Amsterdam. Op verzoek zijn afspraken thuis ook mogelijk. Voor een afspraak per email: theradicalfringe@hairdresser.net.

Oproep 2.Dh5 2020

Dystopia's

'We live in capitalism. Its power seems inescapable. So did the divine right of kings.' – Ursula K. Le Guin

Begin volgend jaar staat de komende editie van 2.Dh5, het festival voor wereldversleutelaars, in het teken van dystopia's. Om invulling te geven aan dit thema werken we in de aanloop naar het festival samen met de redactie van *Buiten de Orde*. Hiervoor zijn we op zoek naar ingezonden stukken. Deze zullen worden gepubliceerd in het thema van de volgende Buiten de Orde, en worden als kapstok gebruikt voor de inhoud van 2.Dh5. Hieronder volgt meer over invalshoek(en) die we voor dit thema in gedachten hebben, en praktische informatie over hoe iets hier aan bij te dragen.

'It has become easier to imagine the end of the world than the end of capitalism.' – Fredric Jameson

Tot op heden hebben we tijdens het festival niet serieus nagedacht over de 'elephant in the room': de toenemende ontwrichting in de maatschappij als gevolg van ecologische crises en technodystopia's, die zich bovendien in tijden van snelle verrechtsing voltrekt. We hebben dit in het verleden overwogen, maar telkens afgeblazen. Het thema is te zwaar, er valt weinig positiefs of inspirerends uit te halen, en de opgave lijkt te groot: ondanks toenemende druk van sociale bewegingen, blijkt deze niet groot genoeg geweest te zijn om (internationale) instituties te dwingen de ecologische crises aan te pakken. Ondertussen veranderen de economie en maatschapij in razend tempo als gevolg van technologische ontwikkelingen die in Orwell's stoutste dromen nog niet zouden verschijnen.

'Each generation must, out of relative obscurity, discover its mission, fulfill it, or betray it.' – Frantz Fanon

De realiteit blijft echter aan de deur kloppen. Wij zijn de generatie die de impact van deze existentiële crises zullen bepalen. Als we een toekomst willen waar vrijheid en solidariteit heersen, is nu meer dan ooit het moment om onze stempel op de geschiedenis te drukken, en hoop te bieden in hopeloze tijden.

'To be a pessimist means that you have agreed that human life is an academic matter' – James Baldwin

Het wordt dus hoog tijd dat we een stapje terug nemen en gezamenlijk nadenken over de gevolgen van deze kentering, en ons handelingsperspectief in deze toekomst. Om een aanzet te geven, hebben we een aantal vragen opgesteld die kunnen dienen als startpunt en/of inspiratiebron:

Open vragen

* Raymond Williams schreef: 'To be truly radical is to make hope possible, rather than despair convincing.' Het socialisme, communisme en anarchisme hebben altijd een sterke teleologische tendens gehad. Na de val van de muur, en 'the end of history' is deze veelal achtergelaten. 'Capitalist Realism' en 'There is no alternative' zijn hier voor in de plaats gekomen, zegt filosoof Mark Fisher. Wat is de rol van hoop in politieke strijd? Is het nodig en/of mogelijk om 'de toekomst' terug te eisen als project van radicaal links?

* Soms lijkt de toekomst verstikkend en overweldigend. ‘Als alles naar de klote gaat, wat heeft het dan nog voor zin om je te verzetten?’ Om ons heen zien we veel mensen hierdoor de hoop opgeven, zich terugtrekken, of juist te veel geven, en daardoor in een burn-out belanden. Hoe kunnen we als gemeenschap beter leren omgaan met existentiële crises?

* Als het niet mogelijk lijkt om te winnen, is de verleiding groot om dan maar de ‘moral high ground’ te nemen, ook als dat betekent dat we niet winnen. Je terugtrekken in je eigen scene en deze zo zuiver mogelijk proberen te krijgen is hier ook een voorbeeld van. Is zulk purisme het gevolg van een gebrek aan perspectief, of een overcompensatie daarvoor? Hoe kunnen we omgaan met morele ambiguïteit en vragen rondom doelen en middelen? ‘Fighting to win’ versus ‘fighting the good fight’.

* In tijden van snelle verrechtsing, waar parlementair links vooral achteraan hobbelt, dreigt radicaal-links in een isolement te komen, verder los te komen staan van de rest van de samenleving. Hoe gaan we hiermee om? Kiezen we voor meer ‘fluffy’ methoden om een, misschien ook wat afgezwakte, boodschap naar buiten te brengen en daarmee aansluiting te zoeken? Of roept deze situatie er juist toe op er de beuk in te gooien en met radicale boodschappen en/of methoden een alternatief levend te houden? Of moeten we gewoon redden wat er te redden valt?

* Extinction Rebellion heeft in de strijd tegen klimaatverandering de olifant in de kamer omarmd: ‘extinction’. Ondanks veel al dan niet terechte kritiek lijkt deze groep een snaar geraakt te hebben bij een breder publiek. Wat zegt dit over de beperkingen en mogelijkheden van organiseren rondom klimaat, en is het mogelijk om deze boodschap te versterken met klimaatrechtvaardigheid op de voorgrond?

* Wereldwijd worden steeds meer mensen gedwongen te vluchten. De gevolgen van klimaatverandering zullen dit in de toekomst alleen nog verder aanwakkeren, en in deze tijden de rechtse reactie hierop ook. Hoe kunnen we de anti-racistische en antifascistische strijd verbinden met de strijd voor klimaatrechtvaardigheid?

* Techno-dystopische series als Black Mirror komen dichterbij mogelijke toekomstbeelden van bedrijven als Amazon, Facebook en Google dan je zou willen. Aan de andere kant is de bevrijdende potentie van technologie nog nooit zo groot geweest, en lijkt een wereld zonder werk binnen handbereik. Hoe kunnen we de strijd tegen de surveillance-kapitalisten aangaan, en zijn alternatieven als Fearless Cities een mogelijk antwoord?

* De opkomst van het platform-kapitalisme van Google, Facebook, en Amazon tot Uber, Airbnb, en Deliveroo heeft veel veranderd voor arbeidsstrijd. De traditionele arbeider bestaat niet meer, en vakbonden zijn historisch verzwakt. Toch zijn er door dit economische model nieuwe zwakke punten. Wat zijn deze, en hoe kunnen we ons organiseren om hier op in te spelen?

* Er groeit een hele generatie op met sociale media, met alle negatieve gevolgen van dien. Als groep of collectief niet meedoen met deze trends betekent in toenemende mate toegeven aan sociale uitsluiting en politieke irrelevantie. Te veel meegaan in deze trend betekent al je waarden en principes verloochenen. Wat is de juiste balans tussen deze twee extremen?

* Zijn er lessen te leren van hoe er werd omgegaan met de ‘no future’ tijden in de jaren 70/80, toen de dreiging van nucleaire oorlog en kernrampen mensen bezighielden?

* Preppen met bunkers en wapens is een rechtse hobby van libertariërs en miljonairs. Is er zoiets als links preppen? Is het concept van veerkracht, ‘resilience’, hierbij nuttig? Hoe zou dit er anders uitzien als de rechtse variant?

Een bijdrage leveren?

‘Activism is my rent for living on the planet.’ – Alice Walker

Hebben deze vragen, of het thema als zodanig, je geprikkeld om iets te schrijven? Stuur je stuk, bij voorkeur niet langer dan drie pagina’s, dan naar de redactie van Buiten de Orde: redactie@buitendeorde.nl. De deadline voor ingezonden stukken is 25 oktober.

Heb je vragen of wil je op een andere manier bijdragen aan 2.Dh5, laat het ons dan weten via info@2dh5.nl.

Tot op het 2.Dh5 festival in 2020. De datum en locatie worden nog bekend gemaakt.

door de 2.Dh5 voorbereidingsgroep

No Border Camp 2019 – Wassenaar

Van 1 tot 4 augustus vond in Villa Ivicke in Wassenaar een No Border Camp plaats. Het kamp is goed bezocht, met een hoogtepunt van rond de 200 mensen op zaterdag. De eerste drie dagen stonden in het teken van workshops en lezingen, uitwisseling van ideeën en elkaar leren kennen.

Dit is zeer geslaagd. Zo waren er workshops over de revolutie in Soedan door ongedocumenteerde vluchtelingen van Wij Zijn Hier, de situatie van vrouwen in Iran door een Iraanse vluchtelinge, de actiekeuken Kesha Niya die actief is op de grens tussen Frankrijk en Italië, de rol van klimaatverandering en wapenhandel, de situatie in Venezuela, het bouwen van een solidariteitsnetwerk door Turkse en Koerdische politieke vluchtelingen en nog veel meer.

De bezoekers reageerden uitermate positief op de hoeveelheid workshops en de inhoud daarvan. Door hard werken is het gelukt om een divers aanbod qua programma neer te zetten, waarin internationale groepen, Nederlandse collectieven en vluchtelingen- en migrantengroepen hebben kunnen participeren.

Het was een bijzondere ervaring om een zo divers publiek op het terrein van villa Ivicke te zien. Door er met iedereen te kamperen was er een groot gevoel van verbondenheid en gezelligheid, waardoor in de avonden nog veel gepraat en gedeeld is. Een hele mooie bijdrage kwam van een aantal Ethiopische vrouwen, betrokken bij Wij Zijn Hier, die speciaal voor het kamp op zaterdag een traditionele koffieceremonie hebben gehouden. In het bijzonder willen we alle (ongedocumenteerde) migranten en vluchtelingen bedanken die aanwezig zijn geweest en een bijdrage hebben geleverd aan het kamp.

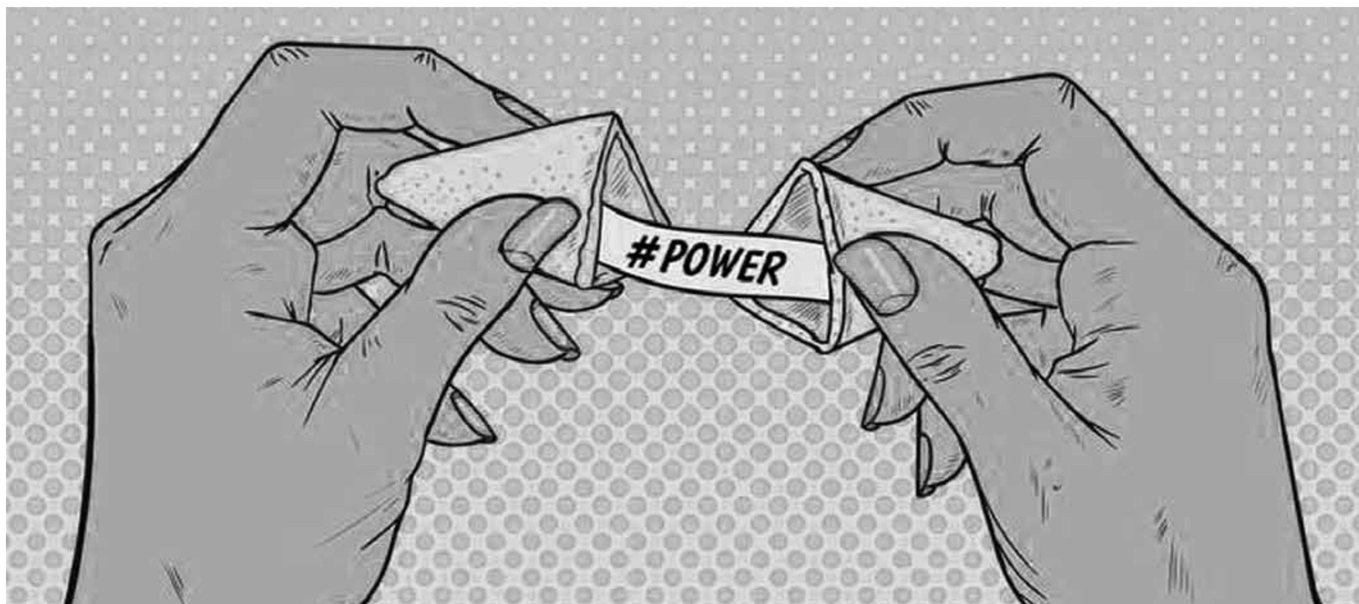
> Het was een bijzondere ervaring om een zo divers publiek op het terrein van villa Ivicke te zien

Naast workshops en een gevarieerd cultureel programma stond het kamp natuurlijk ook in het teken van actie. Een No Border Camp is per slot van rekening een actiekamp. Verschillende groepen organiseerden autonomie acties. Al voor het kamp überhaupt was begonnen hebben autonomen in Den Haag als aftrap van het kamp veertig meter aan graffiti gezet op het havenhoofd van Scheveningen: 'No Border, No Nation'. Op de eerste dag van het kamp flyerde Stop the War on Migrants bij het Rode Kruis Nederland in Den Haag om te protesteren tegen het samenwerkingsverband tussen het Rode Kruis en de Airbus Foundation. Dit protest heeft nota bene geleid tot een hernieuwd onderzoek van het Rode Kruis naar de geschiktheid van dit partnerschap vanwege de rol van Airbus in de wapenhandel en grensbewaking. Daarnaast heeft de Vrije Bond op 2 augustus een flyeractie gehouden bij uitzendbureau OTTO Workforce in Den Haag, tegen de uitbuiting van arbeidsmigranten. En op 3 augustus was er een geslaagde lawaaidemonstratie bij het Detentiecentrum Rotterdam/Den Haag, waar migranten worden vastgehouden in afwachting van deportatie. Nadien is een bezoeker van het kamp gebeld door een kennis die in het detentiecentrum zit met veel waardering voor de activisten die bij het detentiecentrum hun solidariteit kwamen tonen. Op de laatste dag, 4 augustus, was er een grootse slotactie op en rond het terrein van TNO en het NAVO communicatie- en informatieagentschap in Den Haag. Activisten zijn succesvol het terrein opgeklommen en hebben het dak betreden om daar spandoeken op te hangen met de teksten 'Geen mens is illegaal' en 'Migranten sterven door NAVO en TNO'. Eenzelfde spandoek is opgehangen aan de fietsbrug over de N44. Voor de poort van het NAVO-terrein werden de namen van omgekomen vluchtelingen voorgelezen.

Bij de eindactie zijn helaas arrestaties gevallen. Een aantal van de tenlasteleggingen zijn zeer buiten proportie en hebben betrekking op het 'belemmeren van ambtshandeling' wegens het hebben van lijm op de vingers waardoor geen vingerafdrukken afgenomen konden worden. Hiervoor hebben zes arrestanten een zeer hoge boete gekregen en heeft één arrestant twaalf dagen in detentie doorgebracht. Vanwege de onverwacht hoge boetes zal de voorbereidingsgroep van het No Border Camp binnenkort een campagne starten om de gedupeerden financieel te kunnen ondersteunen. Bijdragen hiervoor kunnen alvast overgemaakt worden naar NL75INGB0004253090 ten name van Ithaka, onder vermelding van 'Steun arrestanten NBC'.

Al met al was het een zeer geslaagd, positief kamp waarbij nieuwe connecties zijn gelegd en nieuwe strijdlust is verworven om het dodelijke migratiebeleid van Nederland en Europa aan de kaak te stellen. Aan iedereen die erbij was, namens de voorbereidingsgroep: bedankt en hopelijk tot gauw bij alle komende acties rondom dit onderwerp!

door de voorbereidingsgroep No Border Camp

‘Especifismo’
Specifiek anarchistische organisatie

In de zoektocht naar werkbare revolutionaire organisatiemodellen wordt in Zuid-Amerika al tientallen jaren gewerkt aan het ‘especifismo’ (grofweg te vertalen als ‘specificisme’), waarmee men wijst op de noodzaak van specifiek anarchistische organisatie.

Hoewel de ideeën van het especifismo an sich niet nieuw zijn, is de gerichte en gearticuleerde ontwikkeling van deze anarchistische methode dat wel. Daarbij moet gezegd worden dat ook dat niet helemaal klopt, gezien het feit dat het model al sinds de jaren zeventig in ontwikkeling is. Des te meer is het verwonderlijk dat er tot op heden in het Nederlandse taalgebied nauwelijks iets over deze georganiseerde anarchistische stroming geschreven is, laat staan dat basisteksten zijn vertaald. Met twee vertalingen hoop ik daar verandering in aan te brengen en het especifismo meer onder de aandacht te brengen.

‘Waarom dan nu?’ zou de lezer zich kunnen afvragen. Dat is eigenlijk vrij eenvoudig. De anarchistische praktijk heeft de afgelopen decennia de sociale revolutie in Noord-Europa niet dichterbij weten te brengen. Daarentegen heeft het kapitalisme zichzelf, na de crisis van 2008, met harde bezuinigingsmaatregelen, de afbraak van arbeidsvoorwaarden en het verharden van de grenzen, weten te stabiliseren om nog enige tijd langer met de plunderingen door te kunnen gaan. In zijn kielzog is bijna overal in Europa, in tegenstelling tot revolutionaire en internationalistische perspectieven, conservatisme en nationalisme sterk gegroeid.

Onze politiek is in die tijd veelal van reactieve aard geweest – dat wil zeggen, onze politiek heeft gereageerd op het initiatief van de tegenpartij(en). Feit is dat we met zo een politiek echter eigenlijk alleen maar hebben kunnen verliezen. In het beste geval zouden we namelijk, als we alle strijden zouden winnen, enkel de status quo behouden. Winnen doen we echter niet altijd, wat dus betekent dat we met zo een politiek op de lange termijn altijd stappen achteruit doen.

Om dat tij te keren moeten we in het offensief, om van daaruit de wereld op te eisen en het fundament te leggen voor een duurzame wereld waarin we in vrijheid en solidariteit met elkaar kunnen samenleven. De uitdagingen op de weg naar die wereld blijven zich daarbij opstapelen maar we hoeven daarbij niet bij nul te beginnen. Ik denk dat de concepten die door onze kameraden in Zuid-Amerika door middel van het especifismo zijn ontwikkeld ons op weg kunnen helpen. Deze bieden namelijk niet enkel een vage oproep ‘jezelf te organiseren’, maar ook daadwerkelijke modellen, ja zelfs met diagrammen, hoe dit aan te pakken.

De vertaalde teksten zijn de grove inleiding op het especifismo van Adam Weaver met daarnaast de tekst ‘Huerta Grande’ van de Federacion Anarquista Uruguaya. Deze laatste tekst heeft, in tegenstelling tot wat ik eerder stelde, een enigszins filosofisch karakter, maar geeft één van de belangrijke fundamenten van het especifismo weer – de relatie tussen theorie, praktijk en ideologie – welke als een rode draad door de organisatorische methode loopt.

Naast de twee vertalingen, een in deze en een in de volgende *Buiten de Orde*, zou ik graag ook willen wijzen op de sinds enige jaren voorhanden zijnde Engelse vertaling van een brochure van de Federaçao Anarquista do Rio de Janeiro genaamd *Social anarchism and organisation.* Hierin worden de concepten van het especifismo gedetailleerder uiteengezet. Hopelijk lukt het in de toekomst enkele onderdelen uit deze brochure te vertalen, om zo een nog completer beeld te bieden en het organisatorische concept, en deze verder toegankelijk te maken voor het Nederlandse taalgebied.

Dekoloniseren betekent het revolutionaire internationalisme serieus te nemen.

door Tommy Ryan

Especifismo

De anarchistische praktijk van het bouwen aan massabewegingen en revolutionaire organisatie

Dit artikel werd voor het eerst gepubliceerd in *The Northeastern Anarchist* #11, in het voorjaar van 2006, onder de titel 'Especifismo: The anarchist praxis of building popular movements and revolutionary organization'. Het was de eerste Engelstalige introductie over het concept van het 'especifismo'. Hoewel kort en beperkt van diepgang, is het de standaard introductie op dit onderwerp geworden welke inmiddels in verschillende talen is vertaald en nu zelfs door politieke organisaties in Latijns-Amerika wordt gebruikt. De tekst was gebaseerd op een eerdere vertaling en uitwisselingen met de Braziliaans-Amerikaanse anarchist Pedro Ribeiro. Intussen zijn er verschillende diepgaandere teksten naar het Engels vertaald die bijdragen aan een beter begrip van het concept van het especifismo, zoals de tekst 'Huerta Grande' van de Federación Anarchquista Uruguaya (FAU) uit 1972 en de uitgebreide brochure *Social Anarchism and Organization* van de Federação Anarcquista do Rio de Janeiro (FARJ).

Especifismo – een introductie

Wereldwijd is de betrokkenheid van anarchisten binnen massabewegingen in opkomst, evenals de ontwikkeling van specifiek anarchistische organisaties. Deze trend helpt het anarchisme om als dynamische politieke kracht binnen sociale bewegingen legitimiteit te herwinnen. Het especifismo is een concept dat werd ontwikkeld vanuit bijna vijftig jaar aan ervaringen van anarchisten in Zuid-Amerika, en krijgt inmiddels wereldwijd meer en meer erkenning. Hoewel veel anarchisten met de principes van het especifismo bekend zullen zijn, moet het especifismo echter gezien worden als een geheel nieuwe bijdrage aan de anarchistische theorie en praktijk.

De eerste organisatie die het concept van het especifismo verspreidde – toen nog meer een praktijk dan een ontwikkelde ideologie – was de Federación Anarquista Uruguaya (FAU). De FAU werd in 1956 opgericht door anarchistische militanten die het idee van een specifieke anarchistische organisatie aanhingen. Nadat de FAU de dictatuur in Uruguay had doorstaan, trad zij in het midden van de jaren 1980 in contact met andere

> Het especifismo baseert zich op een historische draad die internationaal door de anarchistische beweging loopt

Zuid-Amerikaanse anarchisten en wisselde ervaringen uit. Het werk van de FAU ondersteunde onder andere het oprichten van de Federação Anarquista Gaúcha (FAG), de Federação Anarquista Cabocla (FACA) en de Federação Anarquista do Rio de Janeiro (FARJ) in Brazilië en de organisatie Auca (vertaling Rebel) in Argentinië.

De centrale concepten van het especifismo worden verderop in dit artikel nog verder uitgelegd, maar in het kort zouden zij kunnen worden samengevat in de drie opeenvolgende punten:

1. De noodzaak voor een specifiek anarchistische organisatie, gebaseerd op een eenheid van idee en praktijk;

2. Het gebruik van de specifiek anarchistische organisatie om theoretische analyse te ontwikkelen en een strategische, politieke en organiserende praktijk;

3. Actieve betrokkenheid binnen sociale bewegingen en het bouwen hieraan. Een concept dat wordt omschreven als een proces van 'sociale injectie'.

Een kort historisch perspectief

Hoewel in eerste instantie alleen ten tonele verschenen in Zuid-Amerika, baseren de concepten binnen het especifismo zich op een historische draad die internationaal door de anarchistische beweging loopt. De meest bekende hiervan is de platformistische stroming, welke begon met de publicatie van *Organisatorisch Platform van de Libertaire Communisten* (hierna: het *Platform*, red.). Dit document werd in 1926 geschreven door voormalig boerenpartizanenleider Nestor Makhno, Ida Mett en andere militanten van de Dielo Truda-groep (vertaling Arbeidersbelang), die zich groepeerde rond de krant met dezelfde naam.[1] Na de Russische Revolutie bevond de Dielo Truda-groep zich in ballingschap in Parijs, waar deze kritiek had op de anarchistische beweging vanwege het gebrek aan organisatie. Dit gebrek verhinderde een samenhangende reactie op de praktijken van de Bolsjewieken, die de arbeidersraden (Sovjets) omsmeedden tot instrumenten voor hun één-partij-regering. Het alternatief dat de Dielo Trouda-groep voorstelde was een 'Algemene Unie van Anarchisten' gebaseerd op het anarcho-communisme, welke tot doel zou hebben om theoretische en tactische eenheid te schaffen en zich zou richten op de klassenstrijd en de vakbonden.

Especifisten wijzen in feite het idee van de synthesistische-organisatie af

Een ander vergelijkbaar idee is onder andere het 'organisatorisch dualisme', welk in historische documenten van de Italiaanse anarchistische beweging uit de jaren 1920 wordt genoemd. Anarchisten in Italië gebruikten deze term om te duiden op de betrokkenheid van anarchisten binnen zowel anarchistische politieke organisaties evenals binnen de arbeidersbeweging Federazione dei Comunisti Anarchici (FdCA). In Spanje stonden de 'Vrienden van Durruti' op tegen het langzaam terugdraaien van verworvenheden van de Spaanse Revolutie van 1936.[2] In *Naar een nieuwe revolutie* verwerkten zij een aantal ideeën van het Platform, waarbij ze kritiek uitten op het geleidelijke reformisme en samenwerking met de republikeinse regering door de CNT-FAI. Deze, zo argumenteerden de Vrienden van Durruti, droeg bij aan het verlies van de antifascistische en revolutionaire krachten. Invloedrijke organisaties in de Chinese anarchistische beweging van de jaren 1910, zoals het Wuzhengfu-Gongchan Zhuyi Tongshi Che (Genootschap van anarchistisch-communistische kameraden), bepleitten vergelijkbare ideeën.[3]

Hoewel al deze verschillende stromingen hun specifieke eigenschappen hebben, welke voortkomen uit de bewegingen en de locatie waar ze hun oorsprong vonden, loopt er een rode draad dwars door deze bewegingen, tijdperken en over alle continenten.

Especifismo uitgewerkt

De especifisten hebben drie speerpunten uitgewerkt in hun politiek, waarbij de eerste twee betrekking hebben op de graad van organisatie. Door het belang van een specifiek anarchistische organisatie, gebaseerd op een eenheid van ideeën en praktijk, wijzen de especifisten in feite het idee van de synthesistische-organisatie, waarbij verschillende anarchistische stromingen losjes verenigd zijn in een gemeenschappelijke structuur, af. Zij omschrijven deze vorm van organisatie als een: 'verwoede zoektocht naar de noodzakelijke eenheid van anarchisten tot het punt waarbij eenheid ten koste gaat van al het andere uit angst om stelling te moeten nemen, en waarbij ideeën en voorstellen soms onverenigbaar zijn. Het resultaat van zulke verbanden zijn libertaire collectieven waarbij de eenheid niet verder reikt dan het feit dat men zichzelf als anarchist identificeert'.[4]

Hoewel deze kritiek door de Zuid-Amerikaanse especifistas is ontwikkeld, hebben Noord-Amerikaanse anarchisten ook hun ervaringen met synthesistische organisaties opgedaan. Deze hadden eveneens vaak een gebrek aan samenhang door de vele, vaak tegenstrijdige politieke stromingen. Vaak komen de uitgangspunten van de groep neer op een vage politiek van de 'kleinste algemene deler', waarbij er weinig ruimte overblijft voor gemeenschappelijke actie of een ontwikkelde politieke discussie tussen kameraden.

Zonder een strategie die voorkomt uit gemeenschappelijke politieke overeenstemmingen, zijn revolutionaire politieke organisaties veroordeeld tot een reactieve politiek tegenover de continue manifestatie van onderdrukking en onrecht en een cyclus van vruchteloze acties die zich keer op keer herhalen en waarbij er weinig analyse of begrip is van hun consequenties.[5] Daarnaast bekritiseren de especifisten deze stromingen vanwege het feit dat zij gedreven worden door spontaniteit en individualisme, en niet leiden tot serieus, systematisch werk dat nodig voor het opbouwen van een revolutionaire beweging. De revolutionairen uit Latijns-Amerika stellen daarom dat organisaties waarbij een programma ontbreekt, 'welke enige discipline tussen militanten verwerpen, welke weigeren "zichzelf te definiëren", of zichzelf "aan te passen", [...] directe nakomelingen van het bourgeois liberalisme zijn. Zij reageren enkel op sterke stimuli, vinden elkaar alleen in strijd op piekmomenten [en] wijzen gestructureerd te werk gaan af – vooral op momenten van relatieve rust tussen verschillende strijden'.[6]

Binnen het especifismo ligt een bijzondere nadruk op de rol van de anarchistische organisatie. Deze is gebaseerd op een basis van gemeenschappelijke politieke opvattingen, welke ruimte bieden aan de ontwikkeling van een gemeenschappelijke strategie en reflectie op het organisatiewerk van de groep. Door middel van collectieve verantwoordelijkheid voor het plannen en functioneren van de organisatie, wordt er vertrouwen geschapen tussen de leden van de groepen, waardoor diepe discussies van niveau over het gedane werk mogelijk worden. Dit maakt het mogelijk dat de organisatie een collectieve analyse kan ontwikkelen, doelen voor de korte en de lange termijn kan stellen, en continu kan reflecteren op haar werk, en dit kan aanpassen gebaseerd op opgedane ervaringen en aan de omstandigheden.

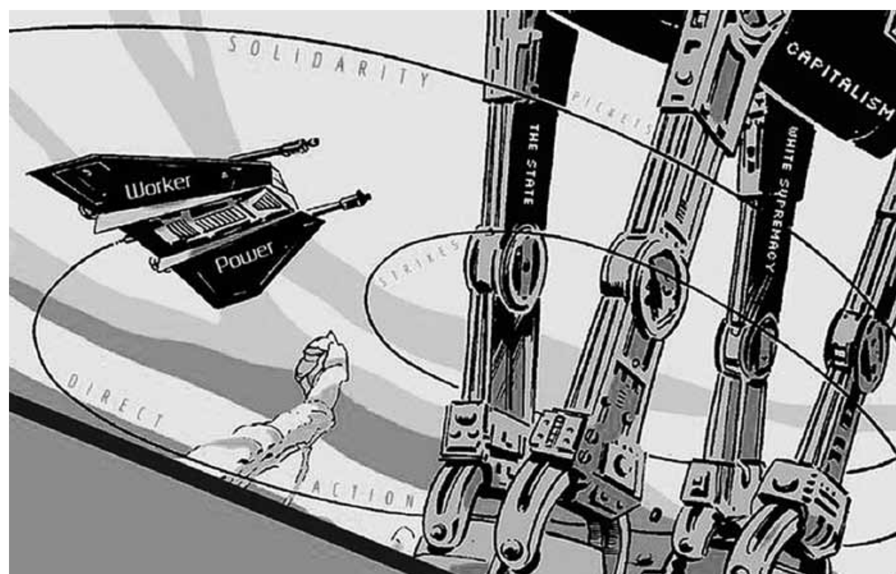
> Eén van de centrale punten binnen de praktijk van especifismo is het concept van sociale injectie

Revolutionaire organisaties zouden moeten pogen om vanuit deze principes, en op basis van hun ideologische uitgangspunten, een programma te ontwikkelen dat hun korte en middellange termijndoelen definieert die gezamenlijk werken in de richting van hun doelen voor de lange termijn: 'Het programma moet komen vanuit een grondige analyse van de samenleving en de samenhang tussen de krachten die daar onderdeel van zijn. Deze moet gebaseerd zijn op de ervaring in de strijd van de onderdrukten en op hun aspiraties. Zowel doelen als de taken die de revolutionaire organisatie volgt moeten zich hierop baseren om zo niet alleen het uiteindelijke einddoel te behalen, maar ook de middellange termijndoelen.'[7]

Het laatste punt, welk één van de centrale punten binnen de praktijk van especifismo is, is het concept van 'sociale injectie.' Dit komt voort uit de overtuiging dat de onderdrukten de meest revolutionaire sector in de samenleving zijn, en dat de zaden voor de toekomstige revolutionaire transformatie van de samenleving al te vinden zijn in deze klassen en sociale groepen. Sociale injectie betekend anarchistische betrokkenheid in de dagelijkse strijd van de onderdrukten en de werkende klassen. Het betekent niet het handelen binnen one-issue campagnes gebaseerd op de betrokkenheid door de te verwachten traditionele politieke activisten, maar eerder binnen bewegingen van mensen die ervoor strijden om hun eigen levensomstandigheden te verbeteren. Deze komen niet enkel samen vanuit primaire materiële noodzaak, maar ook vanwege een sociale en historische noodzaak om de aanvallen van de staat en kapitalisme af te weren. Dit heeft bijvoorbeeld betrekking op arbeidersbewegingen (de strijd van de leden ervan), migrantengemeenschappen die een legale status eisen, studenten uit de werkende klasse die vechten tegen bezuinigingsmaatregelen en het verzet van armen en werklozen tegen ontruimingen en het opheffen van sociale voorzieningen.

Door deze dagelijkse conflicten worden de onderdrukten een bewuste kracht. Deze klasse-op-zichzelf, of beter gezegd, klassen-op-zichzelf (gedefinieerd voorbij de klasse-reducerende visie van het stedelijke industriële proletariaat om zo alle onderdrukte groepen in de samenleving die een materieel belang hebben in de nieuwe samenleving mee in te begrijpen), worden gehard, getest en vinden hun oorsprong in deze dagelijkse strijd voor directe behoeften. Dat wil zeggen dat zij van sociale klassen en groepen die objectief gezien en door sociale relaties eenvoudigweg bestaan, zich ontwikkelen tot sociale krachten. Organisch bijeengekomen en vaak vanuit eigen zelfgeorganiseerde samenhang, worden zij bewuste spelers die hun eigen kracht en stem kennen en weten wie hun intrinsieke tegenstander is: elites die controle hebben over de machtsstructuren in de moderne sociale orde.

Voorbeelden van sociale injectie bij de Federação Anarquista Gaúcha (FAG) zijn het werk in de wijkcomités in de steden en sloppenwijken (genaamd Populaire Verzetscomités), het opbouwen van relaties met leden van de landloze landarbeidersbeweging Movimento Sem Terra (MST) en met afval- en recyclemateriaalverzamelaars. Door de hoge graad van tijdelijke en flexibele arbeid, gebrekkige werkuren en volledige werkeloosheid, overleeft een groot deel van de werkende klasse in Brazilië eerder van wederkerige arbeid en de informele economie dan van loonarbeid. Mensen werken bijvoorbeeld in de bouw, als straatverkoper of verzamelen afval en recyclebare materialen. Door meerjarige inspanning heeft de FAG een sterke relatie opgebouwd met de stedelijke afvalverzamelaars – genaamd catadores. Leden van de FAG hebben de catadores ondersteund met het opbouwen van een landelijke organisatie die hen rond hun gemeenschappelijke belangen probeert te verenigen en helpt geld op te halen om een collectieve recycle-onderneming op te zetten.[8] Binnen het especifismo is de opvatting over de relatie tussen ideeën en de massabeweging dat zij niet moeten worden opgelegd door middel van leiderschap, door een 'massa-lijn', of door intellectuelen. Anarchistische militanten moeten niet proberen om een beweging 'anarchistische' posities aan te laten nemen, maar zouden moeten proberen te zorgen dat deze bewegingen hun anarchistische drijfveren zien te behouden; dat wil zeggen, hun natuurlijke instelling om zelfgeorganiseerd te zijn en om militant te vechten voor hun eigen belangen. Dit gaat er vanuit dat sociale bewegingen hun eigen logica van revolutie ontwikkelen, en dat dit niet pas

gebeurt op het moment als de beweging zichzelf in het geheel als 'anarchist' identificeert. Dit gebeurt als deze zich als geheel (of in ieder geval als een overgrote meerderheid) bewust is van de eigen kracht en de mogelijkheid om deze in het dagelijkse leven uit te oefenen op een manier waarbij deze bewust de ideeën van het anarchisme aannemen. Een andere rol voor anarchistische militanten is, volgens de especifisten, om binnen sociale bewegingen de verschillende politieke stromingen te benoemen en om actief opportunistische voorhoedepolitiek en parlementarisme te bestrijden.

Especifismo in de context van Noord-Amerikaans en Westers anarchisme

Binnen de huidige stromingen van het georganiseerde en revolutionaire Noord-Amerikaans en westers anarchisme, zijn er meerdere aanwijzingen die duiden op een grote inspiratie en invloed van het *Platform* op de recente wereldwijde opleving van klassenstrijd-anarchisme. Velen zien het *Platform* als een historisch document dat de organisatorische fouten van het anarchisme binnen de wereldwijde revolutionaire bewegingen in voorgaande eeuwen aanspreekt, en plaatsen zichzelf en hun handelen binnen de 'platformistische traditie'. Dit wetende, is het zinvol naar de overeenkomsten en verschillen van het especifismo en het platformisme te kijken.

De schrijvers van het *Platform* waren veteranen van de Russische Revolutie. Ze leidden in Oekraïne de boeren guerrilla-oorlog tegen de West-Europese [contrarevolutionaire] legers en later tegen de Bolsjewieken. De boeren uit de Oekraïne hadden een geheel eigen geschiedenis ten opzichte van het Russische Rijk. De auteurs spraken vanuit een rijke ervaring en een historisch sleutelmoment voor hun tijd. Het document, dat tot doel had om de klassenstrijdanarchisten te verenigen, vond echter weinig weerklank. Daarnaast ontbreken een aantal opvallende onderdelen in de analyse en op het gebied van bepaalde vraagstukken die toen ter tijd voor revolutionairen speelden, zoals de onderdrukking van de vrouw en kolonialisme.[9]

Hoewel de meeste anarchistisch-communistische organisaties vandaag de dag claimen dat ze beïnvloed zijn door het *Platform*, kan het document achteraf vooral gezien worden als een scherp statement als reactie op het moeras waarin het anarchisme zich grotendeels bevond na de Russische Revolutie. Als een historisch project werden het voorstel en de primaire ideeën van het *Platform* grotendeels verworpen door de individualistische stromingen binnen de anarchistische beweging, werden zij verkeerd begrepen door taalbarrières zoals sommige stellen,[10] of bereikten nooit de groepen of elementen die zich potentieel positief rond het document zouden kunnen scharen. In 1927 organiseerde de Dielo Truda-groep een kleine internationale conferentie met aanhangers in Frankrijk, maar deze werd al snel verstoord door de politie.

In vergelijking daarmee, is de praktijk van het especifismo springlevend en ontwikkelt deze zich nog altijd. Daarmee is deze, bediscussieerbaar, een veel relevantere en hedendaagse theorie, die voortkomt uit vijftig jaar anarchistische organisatorische ervaring. Opgekomen uit de zuidelijkste punt van Latijns-Amerika heeft het concept inmiddels invloed over het gehele continent. Daarbij komen de ideeën van het especifismo niet voort uit één enkel oprichtingsdocument, maar zijn ze organisch voortgekomen uit de bewegingen uit het globale zuiden, welke de voorhoede vormen in de strijd tegen het internationale kapitalisme en een voorbeeld stellen voor bewegingen wereldwijd. De especifisten hebben een veel diepere basis voor anarchistische organisatie ontwikkeld dan de 'theoretische en tactische eenheid' waar het *Platform* voor oproept. Zij hebben een strategisch programma ontwikkeld gebaseerd op analyses die uiteindelijk dienen als leidraad voor het handelen van revolutionairen. Ze tonen ons een levend voorbeeld van revolutionaire organisatie gebaseerd op de noodzaak van een gemeenschappelijke analyse, gedeelde theorie en een sterke worteling in sociale bewegingen.

> Ze tonen ons een levend voorbeeld van revolutionaire organisatie

Ik denk dat er, niet alleen op wereldwijde schaal, maar specifiek ook voor klassenstrijd-anarchisten in Noord-Amerika en multi-etnische revolutionairen in de Verenigde Staten, veel inspiratie te vinden valt binnen de especifismo-traditie. Waar het *Platform* kan worden gelezen als een document dat de rol van anarchisten beperkt en concentreert rond de vakbonden, geeft het especifismo een levend voorbeeld waar we naar kunnen kijken en welke zinvolle lessen biedt voor onze taak om in het hier en nu een revolutionaire beweging op de bouwen. Dit alles wetende hoop ik dat dit artikel ons kan helpen om concreter te reflecteren op hoe we als beweging onze tradities formuleren en verder ontwikkelen.

door Adam Weaver

vertaling: Tommy Ryan

Meer info

De tekst is in het Engels na te lezen op blackrosefed.org onder de titel: 'Especifismo: The anarchist praxis of building popular movements and revolutionary organization'.

Noten

Vanwege de omvang van het notenapparaat is besloten dit niet af te drukken. Geïnteresseerden kunnen het opvragen bij de redactie.

VOORSPELBAAR GENOEG BRAK HET ZOMBIEVIRUS UIT DOORDAT EEN DUMPSTERDIVER D'R HANDEN NIET WASTE.

DANGER

HET WERD NIET GELIJK OPGEMERKT OMDAT ER DIE AVOND EEN FEESTJE WAS.

ZO KON HET VIRUS ZICH SNEL DOOR DE HELE SCENE VERSPREIDEN.

URGH

BUHH

HRGH...

MAAR HOEZO IS ER DAN NOG GEEN INTERNATIONALE RAMP VERKONDIGD?

AJA, HET VALT MEE...

DIE MENSEN KOMEN TOCH NOOIT BUITEN HUN BUBBEL

HRGL

WHH

WRGH

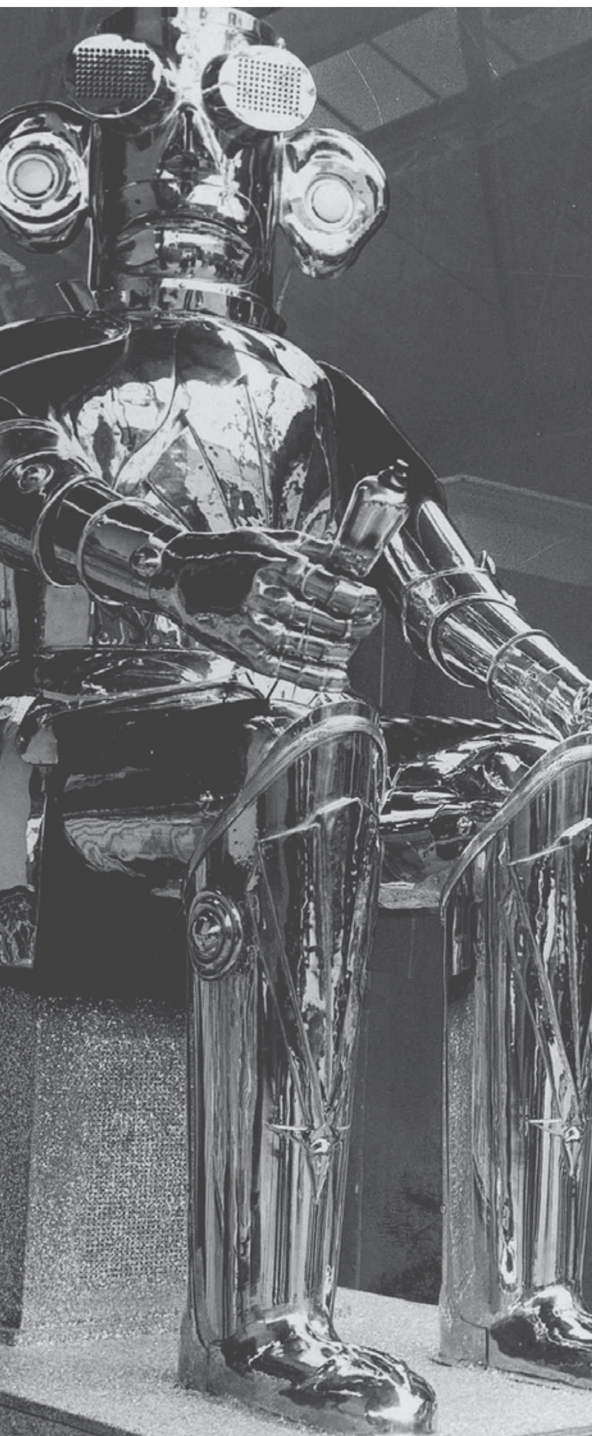
WRAA

HRLW

VOKü tonight

MAS HAB

thema: **Technologie**

Het thema van dit derde nummer van 2019 is 'technologie'. Ontwikkelingen op dit terrein volgen elkaar in steeds moordender tempo op, in zo goed als alle facetten van ons leven. De smartphone domineert het straatbeeld; sociale media, likes en volgers domineren sociaal contact. Mechanisering van arbeid is in post-industrieel West-Europa misschien niet meer zo'n heet hangijzer als voorheen, maar op veel andere plekken op de wereld speelt dit thema nog steeds een belangrijke rol, zoals blijkt uit het artikel van de Bulgaarse Anarchistische Federatie. Robotisering, camera surveillance, huisrobots... *1984* is volgens velen een reeds gepasseerd station. Bewust en onbewust leveren mensen veel privacy en vrijheid in, in ruil voor comfort en het 'erbij horen'.

En dat niet alleen. Facebook, Instagram en YouTube bestoken de gebruiker met reclames, het liefst gepersonaliseerd. En ze bepalen wat wel en niet online mag staan, zoals een artikel van Bits of Freedom illustreert. Een van de problemen waar je op stuit als je een gratis en reclamevrij alternatief wilt gebruiken is dat de grote spelers hun positie zo sterk verankerd hebben dat je bijna niet om z heen kunt, want 'iedereen gebruikt ze' (of gebruiken ze jou?!). Een platform dat hier een vuist tegen maakt is Disroot. Disroot biedt naast e-mail, chat, cloud en andere diensten ook verschillende alternatieve sociale media aan. In het thema een interview met de mensen die dit platform begonnen zijn. Daarnaast heeft Hadrian een mooi overzicht gemaakt van alternatieve gratis en open source softwareprogramma's voor allerlei doeleinden.

Ook schrijft Hadrian een artikel over de ontwikkeling van het internet en hoe mensen hun online autonomie zouden kunnen proberen terug te winnen. Een bijdrage van Buro Jansen over social media surveillance doet nog een flinke schep bovenop de stapel argumenten voorzichtig en bewust om te springen met je online activiteiten.

Het dialoogje van Mirka draait om vragen over techniek, uitvindingen en vooruitgang, het Fort van Sjakoo komt met boekentips die het thema op allerlei manieren belichten.

Iemand die al in de jaren veertig van de vorige eeuw publiceerde over de gevaren van technologische ontwikkelingen is de Fransman Jacques Ellul. De vraag die bij hem centraal staat is of de mens zich zou moeten aanpassen aan de techniek of dat het juist andersom is. In het thema is een interview met hem opgenomen waarin zijn ideeën helder naar voren komen, alsmede de actualiteit van zijn denken. De herontdekking van Ellul kan niet los gezien worden van de groeiende zorgen over het klimaat.

Peter Storm komt met een artikel over de technologische oplossingen die gezocht en ingezet worden voor klimaatgerelateerde problemen. Duidelijk betoogt hij dat de oplossing nooit een technologische kan zijn, maar gezocht moet worden in de versobering van onze levensstijl.

De Franse historicus Jarrige stelt de heersende opvatting van de geschiedenis als een rechte lijn van vooruitgang, gekoppeld aan die van wetenschap en techniek, ter discussie. Om weer greep op onze toekomst te krijgen moet het vooruitgangsgeloof kritisch beschouwd worden. De protesten tegen de automatische weefmachines en spoorwegen in de negentiende eeuw, tegen genetisch gemanipuleerde gewassen en kernenergie in de twintigste leert ons dat verzet altijd mogelijk is, ook vandaag de dag. Dus kom na het lezen van deze *Buiten de Orde* uit je luie stoel, raap op die zandkorrels en strooi ze in de machine!

de redactie

Disroot

Voor een vrij en solidair online bestaan

Vier jaar geleden zijn Muppeth en Antilopa hun project 'Disroot' begonnen. In het thema van dit nummer van Buiten de Orde *kon een gesprek met hen niet ontbreken.*

Wat is Disroot?
Disroot heeft zowel een praktische als een ideële kant. Praktisch gezien is het een platform dat diverse online diensten verleent, inclusief cloudopslag, e-mail, chatdiensten en sociale netwerken. Wat al deze verschillende diensten met elkaar gemeen hebben, is dat ze ons recht op privacy en onze keuzevrijheid respecteren. Alle diensten draaien op gratis en opensourcesoftware. Ze zijn daarnaast gedecentraliseerd, zodat iedereen ze zelf kan hosten en tegelijkertijd ook gefederaliseerd om te voorkomen dat mensen in een en hetzelfde 'ecosysteem' worden opgesloten.

Vanuit idealistisch perspectief zou je Disroot ook kunnen beschouwen als protest tegen de centralisatie en het monopolie van de grote tech-bedrijven. Door ons eigen platform op te richten en anderen te laten zien dat het mogelijk is dit te doen, ook op kleinere schaal, hopen we dat er een beweging van zelf hosten kan ontstaan en daarmee steeds meer autonome platformen, die op een federatieve manier met elkaar zijn verbonden.

Hoe is het project ontstaan?
Disroot is ontstaan vanuit onze persoonlijke behoefte onze leefgemeenschap op een vrije manier vorm te geven. Toen we ons het potentieel realiseerden dat we voor onszelf hadden gecreëerd besloten we dit met anderen te delen – in de eerste plaats binnen onze affiniteitsgroepen. Toen we merkten hoe moeilijk het is voor mensen, die geen deel uitmaken van een activistische groep of in dergelijke kringen verkeerden, om los te komen van de gemonopoliseerde wereld van technologie hebben we onszelf ten doel gesteld meer open en benaderbaar te worden voor iedereen die een radicale stap naar de online vrijheid wil zetten.

Hoeveel mensen maken deel uit van het project en hoe gaan jullie te werk?
Tot voor kort bestond ons team uit twee kernleden. Ongeveer twee maanden geleden is dit gegroeid naar zes. Dit is natuurlijk te gek! Daarbuiten zijn er heel veel mensen die helpen met vertalingen voor de website, het schrijven van handleidingen, het geven van feedback en ga zo maar door.

Wat zijn de grootste uitdagingen bij project zoals dit?
Een van de grootste uitdagingen is het vinden van evenwicht tussen Disroot en alle andere dingen in het leven. Het onderhouden van het platform is een dagtaak geworden en zorgt er vaak voor dat we vaak onze eigenlijke dagelijkse taken en ons werk verwaarlozen.

Ook hebben we voortdurend te maken met uitdagingen op het persoonlijke en sociale vlak. Omdat het online leven zo geconcentreerd is in grote, gesloten platforms, worden we vaak uitgesloten van communicatie en het organiseren van dingen. We worden op die manier gedwongen te kiezen tussen uitsluiting of het opgeven van onze idealen.

Waar staan jullie op dit moment?
Als platform blijft Disroot zich verder ontwikkelen. Het is moeilijk om te zeggen waar we nu precies staan, want iedere maand zijn er weer nieuwe uitdagingen en nieuwe ideeën. Wel weten we zeker dat we een belangrijke periode doormaken, met grote interne veranderingen, en dat we veel vertrouwen hebben in wat we doen en de weg die we zijn ingeslagen. Dit jaar richten we ons op het documenteren van de huidige set-up en op het maken van meer gebruikershandleidingen. Ook zijn we druk bezig met een grote interne schoonmaak en het verbeteren van allerlei processen, zodat we beter kunnen inschatten wat we nodig hebben aan hardware (omdat Disroot volledig draait op onze eigen hardware).

Hoe wordt Disroot gefinancierd?
In het begin betaalden we alles zelf: hardware, serverruimte, elek-

tra. Gelukkig krijgen we steeds meer donaties, waarmee steeds meer kosten gedekt kunnen worden.

Eén van jullie doelen is het mogelijk maken van een vrij, solidair en veilig netwerk. Wat zijn jullie grootste bezwaren tegen grote spelers als Google, Microsoft en Apple?

Grote spelers zijn gefocust op geld verdienen aan hun 'gebruikers'. De gegevens waarvan we deze bedrijven voorzien zijn veel kostbaarder dan we denken. Deze data worden verkocht aan adverteerders, staatsinstellingen en onderzoeksinstanties, die daarmee een profiel van onze samenleving maken en hopen te voorspellen wat we zouden willen (hebben) of doen. Deze informatie wordt gebruikt voor marketing, om de publieke opinie te manipuleren, et cetera.

Feit is dat het runnen van een bedrijf als Google een fortuin kost: alleen al in Nederland heeft dit bedrijf drie grote datacenters staan, duizenden mensen in dienst en meerdere sjieke kantoren, om maar eens wat kosten te noemen. Ieder weldenkend persoon zou zichzelf daarmee moeten afvragen hoe dit alles betaald wordt, terwijl het e-mail account gratis is. En dit geldt voor al deze grote bedrijven.

Een ander punt is dat de focus bij deze bedrijven ligt op winst, en niet op de mensen die de diensten van deze bedrijven gebruiken. Dat betekent doorgaans dat het belang van de aandeelhouders boven dat van de gebruikers gaat. Veel activisten zien het probleem hiervan wel als het gaat om andere terreinen van het leven – de voedselindustrie, de precaire arbeidsmarkt – maar niet als het gaat om hun leven online. Het zijn de tech-reuzen die vandaag de dag de meeste macht hebben. Een deze macht reikt veel verder dan die van bedrijven waartegen wel wordt geprotesteerd. Het gemak dat zij ons bieden maakt ons blind voor de enorme invloed die ze hebben.

Hebben jullie het gevoel dat dit soort issues een blinde vlek zijn in anarchistische en activistische kringen?

Het voelt altijd als klein verraad wanneer activistische groepen hun activiteiten op Facebook aankondigen of WhatsApp gebruiken om te communiceren. Deze platforms dwingen mensen gebruik te maken van hun diensten om betrokken te kunnen zijn – en brengen onze connecties en relaties in kaart. We begrijpen dat veel mensen Facebook gebruiken, omdat het een groter bereik heeft, maar deze situatie zal nooit veranderen als het onderwerp niet ter sprake wordt gebracht. Er zijn alternatieven, alternatieven met respect voor vrijheid en keuze, en het minste wat activistische gemeenschappen kunnen doen is die alternatieven gebruiken náást de grote spelers, en daar hun belangrijkste platform van maken, zodat die alternatieven kunnen groeien en nog beter kunnen worden.

Hoe beschermen jullie de privacy en data van jullie gebruikers?

We vragen mensen alleen om de hoogstnodige persoonlijke gegevens en bewaren zo min mogelijk data. De activiteiten en acties van onze gebruikers worden niet geregistreerd. En uberhaupt verkopen of analyseren we natuurlijk geen data. Verder is al onze hardware beveiligd door middel van versleuteling, voor het geval servers in beslag genomen of gestolen worden of er op een nadere manier mee gerommeld wordt. Voor alle details kan je onze privacyverklaring op de website lezen.

Mensen die zichzelf niet heel 'tecky' voelen hebben wellicht het idee dat ze speciale vaardigheden of kennis nodig hebben om een platform als Disroot te kunnen gebruiken. Wat zouden jullie tegen hen willen zeggen?

Disroot is echt gebruiksvriendelijk en we werken er voortdurend aan dit ook zo te houden. Het draait meer om *willen* dan om *kunnen*. Vandaag de dag is het gebruik van *web tools* gemeengoed geworden en werken ze vrij logisch. Details kunnen verschillen tussen diensten die hetzelfde aanbieden, maar de basis is vrijwel altijd hetzelfde, zoals bij e-mail of chat. Het is zoals een nieuwe rugzak – de rits zit misschien op een andere plek of de bandjes hebben een andere kleur, maar het is een rugzak en die werkt zoals iedere andere rugzak.

Kunnen jullie mensen een aantal tips geven om een begin te maken met het de-googlificeren van hun internetgebruik?

Het begint met bewustwording en de wil de huidige status quo te veranderen. Daarna is het vrij simpel:

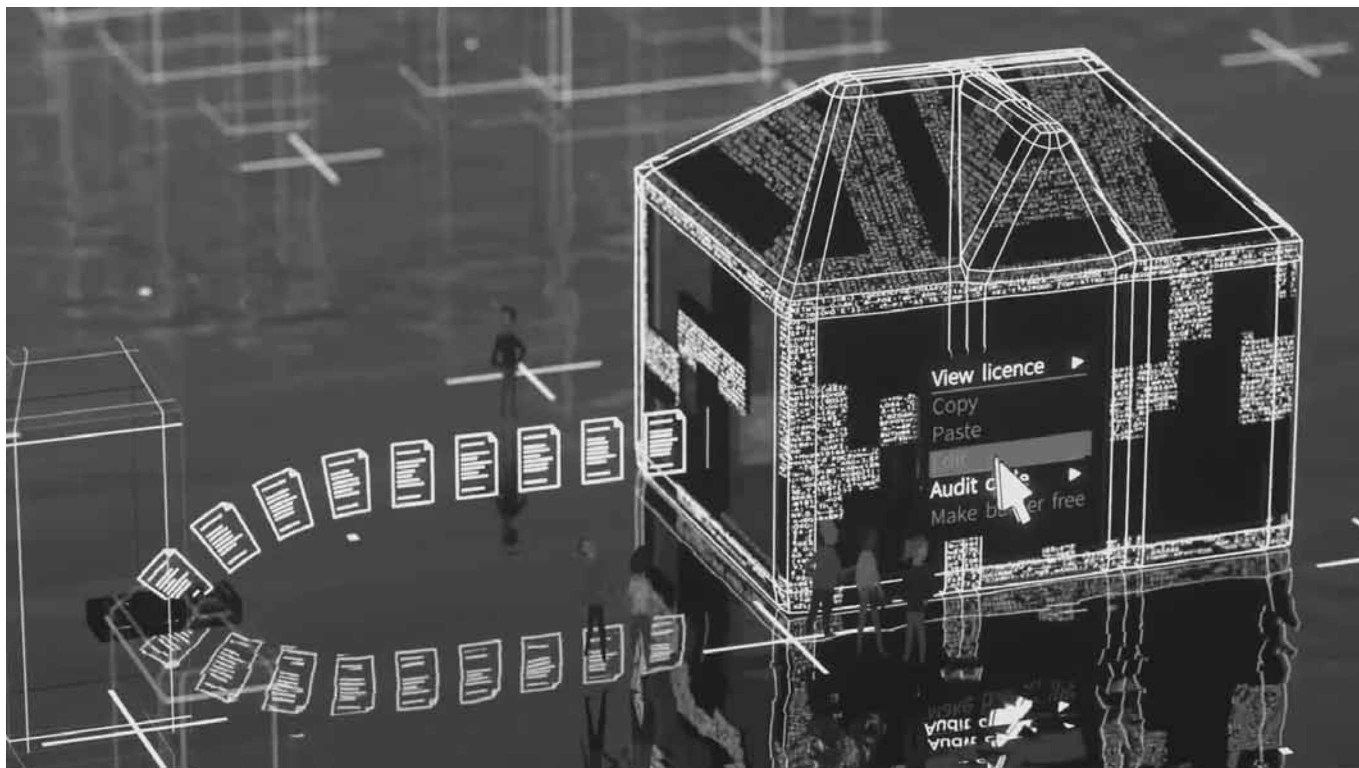
* Realiseer je hoeveel informatie je hebt gegeven aan een handvol bedrijven;
* Ga na hoeveel diensten je kan verwijderen zonder dat je deze hoeft te vervangen;
* Kies vervolgens per keer één van de diensten die je wel nodig hebt en zoek naar opensource/ethische alternatieven;
* Vervang deze diensten in je eigen tempo;
* Wees hierin net zo radicaal als in strijd voor dierenrechten, tegen uitbuiting van arbeid, voor migrantenrechten, tegen het opkomende fascisme. We leven in de 21e eeuw. De matrix heeft je al lang te pakken... :);
* Veranderen van e-mail account zal langer duren dan het vervangen van andere dingen. Vaak heb je wel een jaar overlap nodig om er zeker van te zijn dat iedereen op de hoogte is van je nieuwe mailadres;
* Als je niet weet hoe je een dienst moet vervangen of met welk alternatief, vraag het. Want een alternatief is er zo goed als zeker. Disroot heeft een vriendelijke community waaraan je alles kunt vragen zonder bezwaard of dom te voelen. Je kunt op verschillende manieren contact opnemen, via XMPP, Forum of IRL;
* Gratis diensten bestaan niet. Als het gratis is, dan ben jij het product;
* Diensten die door een gemeenschappelijk platform als Disroot worden gehost zullen niet altijd precies dezelfde mogelijkheden hebben als die van een groot tech-bedrijf. Soms zul je een andere benadering moeten kiezen en je gewoontes moeten veranderen. Het goede van opensourceprojecten is dat ze zich blijven ontwikkelen. Vaak kun je meedenken, suggesties voor verbetering aandragen en daar eventueel zelf aan meehelpen.

In ons gesprek hebben jullie al het een en ander verteld over waar jullie nu mee bezig zijn en over wat jullie zouden willen doen in de toekomst. Zijn er andere dingen waar jullie mee bezig zijn of willen gaan, die nog niet aan bod zijn gekomen?

In de toekomst willen we onder andere meer doen met versleuteling van de mailbox, en meer werk maken van gpg-versleuteling van berichten. Ook hopen we te helpen bij het opzetten van Disroot-achtige netwerken door het delen van onze *tools* en ervaringen.

door Maartje

Meer info
disroot.org

Het is tijd voor 'the cloud' om te verregenen

Het is inmiddels meer dan dertig jaar geleden dat de vroege vormen van browsers op het internet verschenen. Het internet zelf is inmiddels al hard op weg naar diens pensioen, al zorgen de grote vakcentrales in Nederland er wel voor dat dat nooit echt gaat gebeuren. Voor een groot deel van die tijd is onze (sub)cultuur zoekende geweest naar wat het internet voor ons kan betekenen. Ik herinner me nog vele traktaten over hoe het internet de vrijheid zou brengen. Sommige anarchisten zagen er de perfectie van hun ideaal in. Korte tijd was het internet ook een relatief vrije plek om van alles op te doen en delen; als je ten minste het privilege had om toegang te krijgen tot het internet. Zo kon je in den beginne zo'n twintig megabyte aan gratis webruimte op Geocities krijgen, en hier werd gretig gebruik van gemaakt. Voor mensen die iets op het internet wilden plaatsen was het erg makkelijk om dit te doen. Ik herinner me ook dat er een soort atmosfeer van amateurisme, doe-het-zelf, en quid pro quo heerste in die vroege jaren van het web.

Gratis webruimte is nog steeds niet moeilijk te verkrijgen, maar het web is fundamenteel anders geworden. Waar in de jaren negentig veel bedrijven het nut nog niet zo inzagen en slechts enkelen met de uiteinden van hun klauwtjes het water probeerden, wordt de web-ervaring – het gaat tegenwoordig altijd om de 'experience' – gecontroleerd door gigantische bedrijven. Waar mensen vroeger vaak zelf bezig waren met het bouwen van kleine, veelal lelijke websites om zichzelf te uiten, gebeurt dat nu geheel in de strak omlijnde kadertjes van Facebook. Mijn Gmail account is inmiddels zo'n dertien jaar oud. Nog drie jaar en Google heeft toegang tot intieme data van meer dan de helft van mijn leven, en hun oude motto – 'Don't be evil' – zijn ze al lang vergeten. Daar zijn ze te groot voor geworden.

> Waar mensen vroeger vaak zelf bezig waren met het bouwen gebeurt dat nu in strak omlijnde kadertjes

De laatste jaren zien we echter nog een zorgwekkende verschuiving ontstaan. Onze eerste computer thuis werd rond 1998 aangeschaft. Een peperduur apparaat dat alleen toegankelijk was door een pc-privé project op het werk van mijn vader, en nog eens extra duur omdat we er een hele reeks aan dure applicaties bij moesten kopen: Microsoft Windows 98, Microsoft Office 97, en dan natuurlijk nog een virusscanner. Wanneer je nu een computer koopt, zijn de kosten van Windows vaak verborgen, maar nog steeds betaalt je er ongeveer 50 euro voor.[1]

In 1998 kocht je de meeste programma's echter met het recht om deze in perpetuum te gebruiken. Je kreeg een paar floppy's of een cd waarmee je de software keer op keer weer kon installeren. De licentie bleef voor altijd geldig, het product wat je kocht was ook echt van jou. De laatste jaren zien we echter een complete verschuiving naar 'the cloud'. Je kan nog steeds een Office-licentie kopen, maar die verloopt na een jaar. Waar een Office 97-in-

stallatie met licentie nu nog werkt, stoppen de Office 365-applicaties na een jaar gewoon tot je weer een klap geld overmaakt.[2] Het is ook niet alleen Microsoft die overgestapt is op softwareabonnementen. Vrijwel elke software-bakker doet dit tegenwoordig. Adobe met hun Creative Cloud, FileMaker met hun databaseprogramma, Autodesk met hun AutoCAD-programma, Pieterse met hun kassasystemen, en ga zo maar door. Soms is het wel mogelijk om een 'oneindige licentie' te kopen, maar die zijn dan zo duur dat de meeste mensen wel voor een abonnement zullen kiezen.

Naast het kopen van abonnementen op licenties is er ook een tweede verschuiving naar de cloud gaande, waarbij steeds meer van onze data 'in the cloud' komt te staan en wordt verwerkt. Office 365 kun je bijvoorbeeld wel downloaden, maar steeds meer mensen gebruiken het in hun browser. Een deel van de berekeningen – en een computer maakt alleen maar berekeningen die vertaald worden naar iets dat wij begrijpen – wordt dan niet op onze eigen computer gedaan. De data wordt ook elders opgeslagen.

Dit heeft zeer zeker voordelen die niet te betwisten zijn. Het is vaak niet mogelijk op lokale applicaties om tegelijkertijd met verschillende mensen aan hetzelfde bestand te werken, met 'cloudapplicaties' kan dit meestal wel. Ook hoef je je niet druk te maken over het maken van een back-up, die bijna niemand nog maakt.

Je geeft echter ook controle weg. Waar je je data en berekeningen eerst volledig in eigen beheer had, wordt dit nu overgedragen aan verschillende bedrijven die zich stuk voor stuk gedragen zoals je mag verwachten van een goed kapitalistisch bedrijf. Er is geen enkele controle over wat zij met de data doen, maar de driehonderd jaar ervaring met het kapitalisme leert ons dat we een kapitalist in elk geval nooit moeten vertrouwen. De Free Software Foundation Europe heeft wat dat betreft een mooie leus: 'De cloud is gewoon een computer van iemand anders.'

Waar het wereldwijde web destijds voor veel mensen als voorbeeld van decentrale en vrije uitwisseling van informatie begon, is het inmiddels in het geheel gecoöpteerd door het kapitalisme. De natste dromen van de militaire bureaucraten, de originele bedenkers van het internet, zijn uitgekomen. Het internet is het meest effectieve surveillance- en controlemiddel in de wereld geworden. Het grote verschil tussen Orwells nachtmerrie en de werkelijke wereld is dat wij er veelal ook nog eens zelf voor kiezen. Er zijn echter wel degelijk alternatieven.

De kernprotocollen van het internet zijn namelijk gedocumenteerd en uitgewerkt in vrije software.[3] Al sinds de late jaren negentig draait vrijwel de gehele internationale infrastructuur op GNU/Linux, en geen enkele provider zal een infra-ingenieur aannemen die tien Windows-certificaten, maar geen GNU/Linux-kennis op zijn CV heeft staan. In Cuba begint het internet pas de laatste jaren beschikbaar te worden, en alleen voor een zeer kleine groep mensen. Toch waren er daar ook veel mensen met computers en computerspellen die graag met elkaar speelden. Nu heb je daar alleen een netwerk als het internet voor nodig. Dus hebben ze er zelf maar een gebouwd.[4] Hoewel deze netwerken voor en door gamers zijn opgezet, worden ze door een veel bredere groep gebruikt om informatie uit te wisselen. Omdat dit alles natuurlijk in een wettelijk grijs gebied plaatsvindt, is er wel een sterke vorm van zelfcensuur, maar het laat zien dat hobbyisten ook dit soort netwerken kunnen opzetten. De potentie die deze verzameling protocollen en software heeft om op zijn minst een faciliterende rol te kunnen spelen – iets waar anarchisten al heel lang van dromen – bestaat nog steeds. Hetzelfde geldt voor de cloud op het reguliere internet.

Er is geen enkele controle over wat kapitalisten met onze data doen

Op dit moment zijn er verschillende kleine cloud-providers die verschillende diensten leveren vanuit een links-anarchistisch perspectief. De meeste lezers van dit blad kennen riseup.net en noblogs.org wel. Deze providers bieden een vrij klein pakket aan van de meer klassieke clouddiensten zoals e-mail, VPN, bestandsdeling, en bloggen. Riseup heeft ook een 'scratch pad' waar gezamenlijk aan een tekstbestand kan worden gewerkt, maar qua mogelijkheden biedt deze tekstverwerker niet veel meer dan een geavanceerd kladblok. Voor de GNU/Linux-gebruikers is er 'nano'. Sinds enkele maanden hoor ik ook steeds vaker de naam disroot.org vallen. Ook deze oprichters zeggen geïnspireerd te zijn door mooie waarden als federatie, vrijheid, en decentralisatie. Wat betreft hun aanbod lijken ze veel meer op een moderne cloud-provider, inclusief cloud-opslag en zelfs een soort Excel- of LibreOffice Calc-kloon. Deze applicaties kunnen minder dan Office en LibreOffice, maar de meeste mensen gebruiken de meer uitgebreide functionaliteiten daarvan toch niet.

Het gebruik van software van groepen die zeggen links-anarchistisch te zijn lost echter nog steeds het probleem niet op dat wij eigenlijk niet weten wat ze doen met onze data. Disroot.org is gevestigd in Amsterdam, dus daar kunnen de meesten van ons nog wel eens een keer contact mee zoeken om ze te leren kennen. Voor riseup.net en noblogs.org is dit stukken moeilijker.

Er zijn echter best wel wat mensen in onze kringen met een wat uitgebreidere kennis van computersystemen en infrastructuur dan de gemiddelde gebruiker. Ik denk dat het tijd wordt dat deze mensen elkaar gaan ontmoeten en groepjes gaan starten. Met welk doel? Als ik wat suggesties mag doen: kameraadschap, uitwisseling van informatie, en het opzetten van clouddiensten. Kameraadschap omdat een groep zonder kameraadschap gedoemd is te falen. Uitwisseling van informatie tussen de leden van die groep en, als het mogelijk is, ook met anderen om ons heen.

Er zijn veel anarchisten die heel goed weten dat de software die ze gebruiken hun bespioneert, en eigenlijk ook wel veiliger zouden willen mailen, maar waarvoor de technische drempel te hoog is om het anders te doen. Het delen van technische kennis is noodzakelijk voor het bouwen van een vrije wereld. Het zoeken naar manieren om lokaal clouddiensten aan te bieden kan ook een belangrijk doel zijn. Samenwerken kan soms veel effectiever met een clouddienst. Sommige zaken, zoals bijvoorbeeld e-mail, kan op dit moment echter gewoon niet anders opgezet worden. Idealiter zou elke computerberekening die we doen worden gedaan door of onze eigen computer, of door de computers van mensen die we kennen. In plaats van de nevelige cloud zouden we dus op zoek moeten gaan naar kleine meren die met elkaar verbonden zijn door sloten, kanalen, en rivieren. Een internet waar iedere gebruiker met de persoon of groep die hir een dienst aanbiedt een drankje kan gaan doen, en dus een daadwerkelijke vertrouwensband kan opbouwen.

Een groot voordeel is dat veel software om dit te doen al beschikbaar is. Zojuist noemde ik al GNU/Linux, maar er wordt ook al gewerkt aan een online versie van LibreOffice. Er zijn nog wel gebieden waar een schaarste heerst aan vrije software, maar veel van die gaten worden steeds verder gedicht. De gemiddelde thuisgebruiker kan nu al een volledig vrij besturingssysteem met alleen maar vrije software gebruiken. De meeste cloud-providers gebruiken ook vrije software, al noemen ze dat dan open-source, om hun diensten aan te bieden. Het probleem zit dus niet in de technische mogelijkheden. We hoeven geen hele software-stack te ontwikkelen om LibreOffice Online aan te bieden, maar individuen moeten mogelijk wel de kennis vergaren. Dat laatste is echter een uitdaging die de meeste mensen die goed zijn met computers met veel plezier zullen aangaan. De grootste uitdaging vormt op dit moment het starten van zulke groepen, en dat met een expliciet politiek doel. Er zijn namelijk wel GNU/Linux-gebruikersgroepen die dit soort dingen zouden kunnen dragen, maar de meeste houden niet zo van politieke discussies - vergetende dat technologie altijd politiek is.

Technologie is altijd politiek

Zulke groepen opstarten begint natuurlijk het organiseren van een bijeenkomst van mensen in je regio die zowel hun interesse als hun zorgen over technologie en de maatschappij met elkaar gemeen hebben. Wanneer deze bijeenkomsten met enige regelmaat plaatsvinden is het mogelijk elkaar te leren kennen. Tijdens dat kennismakingsproces kan bijvoorbeeld besproken worden wat de zorgen zijn die mensen hebben, waar ze voor staan, en wat ze zouden willen doen om de technologische maatschappij beter te maken. Zelfs als de groep geen clouddiensten gaat aanbieden en alleen samenkomt om met elkaar een veilige politieke ruimte te bouwen om over technologie te praten en een beetje aan te klooien met technologie, denk ik dat dit al een grote vooruitgang is ten opzichte van de grote leemte die er momenteel bestaat in Nederland, waar er bij mijn weten, nog maar één zo'n groep is.

door Hadrian

Noten

1 Sommige computerfabrikanten geven je het geld terug als je hier kort na aankoop om vraagt en die troep niet gebruikt. Een beetje duckduckgo-en en je weet al snel welke bedrijven daar ontvankelijk voor zijn en wat je kunt verwachten.

2 Je kan Windows 98 SE en Office 97 downloaden van archive.org en installeren in een zogenaamde 'virtuele machine'. Als je nog een licentie hebt of kan vinden zal je zien dat het gewoon werkt.

3 Mensen kennen de term 'open-source'. De 'open-source' beweging kan echter het beste gezien worden als een rechtse afsplitsing van de 'free software movement.' Een van de grootste voorvechters van Open-Source, Eric S. Raymond, is een racistische rechts-libertarische vuurwapenfan. 'Open Source' is een ontwikkelmodel, 'Free Software' gaat expliciet over vrijheid van mensen om zelf de controle te hebben over hun computers en hun data.

4 Antonio García Martínez, 'Inside Cuba's D.I.Y. Internet Revolution, *Wired,* 26 juli 2017. Online op www.wired.com.

rubriek
Dialoogje

Techniek

Ik maak me er wel zorgen over.

Waarover?

Over de ontwikkelingen in de techniek.

Techniek, dat is op zich toch niks?

Niks? Ik vind het gevaarlijk. Er zijn tal van griezelige ontwikkelingen. Waar draait het op uit? Robots. Nanotechnologie.

Met een aardappelmesje kun je ook heel wat schade aanrichten.

Zo'n mesje, daar begint het mee. Handig natuurlijk, maar het moet niet in verkeerde handen komen.

Je hebt er niet eens een mesje voor nodig om flinke schade aan te richten. Met een stok kan het ook.

Doe nou éven serieus!

Zelfs een stok is niet nodig. Met je vuist kan het, met je nagels, je tanden.

Hé, is dat eigenlijk niet ook techniek? Technische uitvindingen gedaan door de evolutie.

Zie je nou wel. Er is dus niks tegen techniek, je kunt er goede én slechte dingen mee doen. Je kunt in iemands arm bijten, maar ook in een appel.

Dat geldt anders niet voor een atoombom. Of andere wapens. Sommige technische uitvindingen zijn er echt alleen om te doden.

Terwijl de uitvinder misschien gewoon kickte op het feit dat hij of zij een instrument uitvond dat het goed deed. Zoals al dat oorlogstuig in de technische tekeningen van Leonardo da Vinci, die verder toch heel vredelievend was. Vegetariër zelfs. En zoals Einstein met de atoombom.

Daar had hij spijt van later, maar toen was het te laat. Een atoombom uitvinden om die nooit te gebruiken, niet te maken zelfs. Dat is onzinnig natuurlijk.

Hem wel gebruiken is anders nog veel onzinniger.

Precies, en daarom moeten die processen gestopt worden. Er zijn allerlei kwalijke ontwikkelingen, die gaan maar door. Nanodeeltjes. Zonder dat nog duidelijk is wat voor schade die aan kunnen richten. Zoals ooit met asbest, maar dan nog veel ongrijpbaarder.

Maar wil je dan dat mensen ophouden met denken? Of dat het hun verboden wordt uitvindingen te doen, althans in bepaalde 'gevaarlijke' richtingen? Alles wat uitvindbaar is zal ooit uitgevonden worden.

En dan zal het dus ook ooit gebruikt worden.

Hoeft niet.

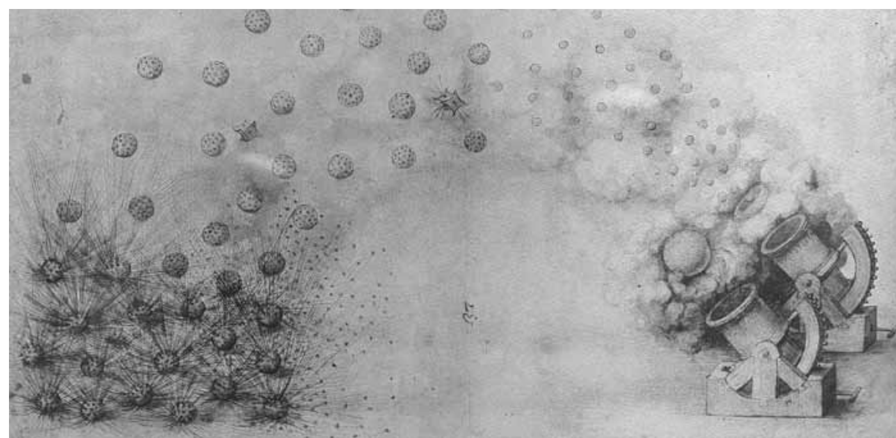
Hm, ik hoop dat je gelijk hebt.

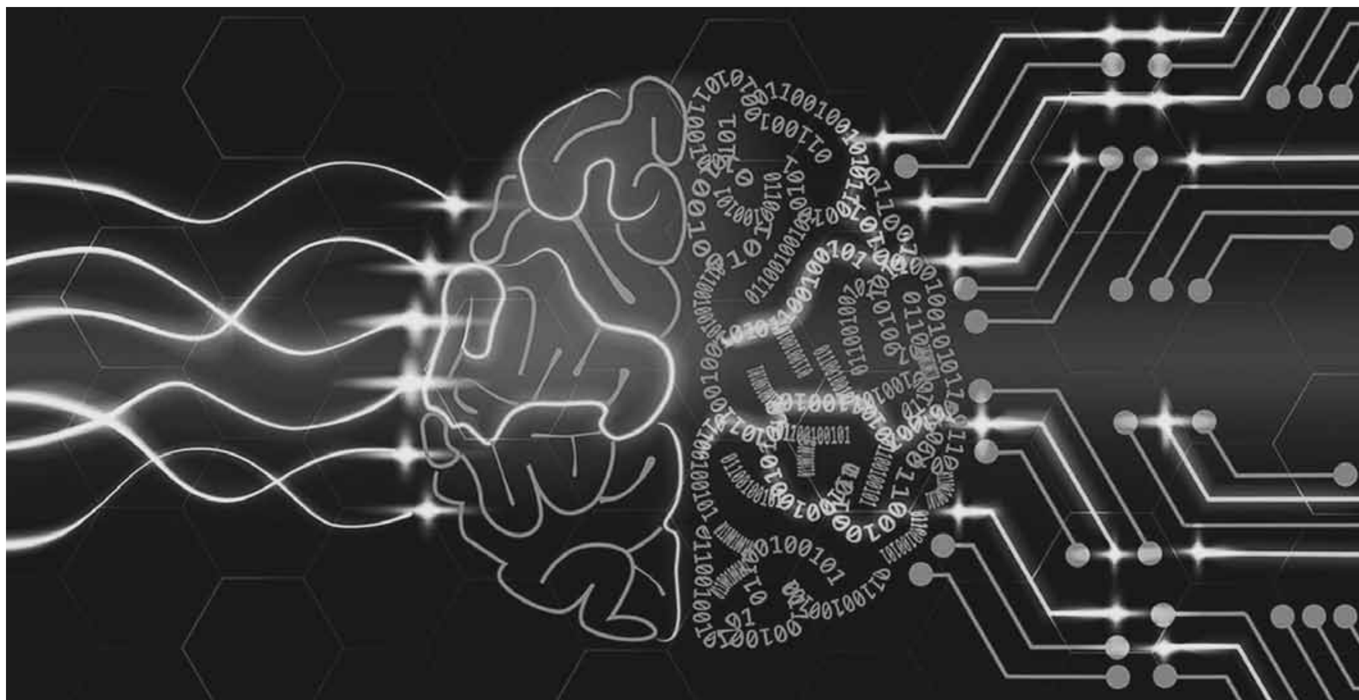
Natuurlijk hangt het af van de context. Binnen het kapitalisme is alles mogelijk. Om dat systeem te verdedigen wordt alles wat mooi is opgeofferd.

Goed, en hoe krijgen we dat dan weg?

Daar maak ik me wel zorgen over.

door Mirka

Social media surveillance

De in opdracht van politiediensten uitgevoerde social media surveillance staat op gespannen voet met de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering en betoging. Met de Wet op de Inlichtingen en Veiligheidsdiensten 2017 krijgen de inlichtingendiensten meer mogelijkheden om op grote schaal communicatie van burgers af te tappen. De meeste mensen zullen echter nauwelijks beseffen dat de Nederlandse politie al op grote schaal burgers op sociale media in de gaten houdt.

De overheid is weinig mededeelzaam over haar social media surveillance. Uit documenten die door Buro Jansen & Janssen in 2016 en 2017 via een beroep op de Wet Openbaarheid Bestuur (WOB) zijn verkregen blijkt echter dat de Nederlandse politie in toenemende mate aan social media surveillance doet en hierbij samenwerkt met de bedrijven Coosto (sinds 2012), OBI4wan en HowAboutYou (sinds 2013). Ook de Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid (NCTV) maakt sinds 2011 gebruik van de diensten van Coosto.

Monitoring

Alle verzamelde informatie wordt bewaard

Coosto, OBI4wan en HowAboutYou zijn Nederlandse social media monitoring bedrijven die tools aanbieden op het terrein van reputatiemanagement en webcare. Tot hun klantenkring behoren bedrijven en overheidsorganen die negatieve publiciteit willen tegengaan. Bovengenoemde bedrijven verzamelen data met zoekmachines die het internet afspeuren. Deze data komen in principe van open bronnen (informatie die door bedrijven en individuen op het internet wordt gedeeld).

Alle verzamelde informatie wordt bewaard, ook berichten die mensen zelf van hun social media account hebben verwijderd. De genoemde bedrijven hebben van deze online en social media data handelswaar gemaakt. Essentieel onderdeel van reputatiemanagement is de sentiment analyse: de data wordt voorzien van een label goed/positief, slecht/negatief en neutraal. Het gaat natuurlijk vooral om negatieve berichtgeving waar een producent snel op wil reageren.

Dat de Nederlandse politie interesse heeft in de diensten en tools van deze drie bedrijven is op zich niet verwonderlijk. Social media data zijn een belangrijke bron van OSINT (Open Source INTelligence), van oudsher een typisch ‘product’ van inlichtingendiensten, dat ook steeds belangrijker wordt binnen de politiediensten. Uit de WOB-documenten blijkt dat politiekorpsen al een aantal jaren experimenteren met social media surveillance en dat de politie sinds 2013 een meer gecentraliseerde aanpak ontwikkelt.

In een document uit 2013 spreekt de politie de ambitie uit om social media surveillance een vast onderdeel van het dagelijkse politiewerk te maken: ‘Door de informatieorganisatie in de eenheden wordt er dagelijks online een structurele monitor gedraaid’. Twee jaar later, in 2015, wordt het belang van OSINT veelvuldig benadrukt in een adviesrapport. De politie voert ondertussen dag en nacht online en social media surveillance uit, zo blijkt uit dit rapport.

Verkeerd sentiment

De politie gebruikt niet alleen de tools van de bedrijven maar ook de sentiment analyse en denkt dat dit een bijdrage kan leveren aan

het politiewerk. Aan de hand van de gelabelde berichten kunnen personen dus worden geprofileerd of van een risicoprofiel worden voorzien.

Bedrijven als Coosto en OBI4wan presenteren sentiment analyse doorgaans als een wetenschappelijke methode. Er bestaat echter geen wetenschappelijke onderbouwing van de kwaliteit, nauwkeurigheid en totstandkoming van de analyses. De effectiviteit van sentiment analyse is dan ook ongewis. Het is de vraag of het bijdraagt aan de effectiviteit van politiewerk, of aan het ongefundeerd verdacht maken van (groepen) mensen.

Het is verontrustend dat de politie geen kritische kanttekeningen plaatst bij de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van de sentiment analyse. In de via de WOB openbaar gemaakte beleidsdocumenten wordt hier met geen woord over gesproken.

Door gebruik te maken van commerciële diensten omzeilt de politie wettelijke beperkingen

Grondrechten

Social media surveillance staat op gespannen voet met de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering en betoging. Ze wordt ingezet om kritische burgers en protestgroepen in de gaten te houden. Uit de WOB-documenten blijkt dat het kan gaan om demonstraties, manifestaties, maar ook om voetbalwedstrijden of feesten van een motorclub.

De politie lijkt zich echter niet bezig te houden met de vraag hoe social media surveillance zich verhoudt tot de grondrechten van haar burgers. In de WOB-documenten ontbreken de juridische kaders hiervoor volledig. Veelzeggend is de passage in een intern beleidsdocument uit 2015 waarin wordt vermeld 'dat de juridische kaders voor de gebruikers van de tools nog moeten worden opgesteld'.

Social media surveillance staat ook op gespannen voet met de privacywetgeving. De politie mag niet ongelimiteerd persoonsgegevens verzamelen, verwerken en bewaren. Haar beleid ten aanzien van opslag en verwerking van persoonsgegevens is wettelijk geregeld en het aantal bewaartermijnen is gelimiteerd.

Door gebruik te maken van de commerciële diensten van Coosto, OBI4wan en HowAboutYou omzeilt de politie deze wettelijke beperkingen. De online en social media gegevens die deze bedrijven verzamelen zijn persoonsgegevens, hetgeen ook wordt bevestigd in hun privacyverklaringen. Geen van de bedrijven heeft het verwerken van persoonsgegevens echter gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP), of haar voorganger het College Bescherming Persoonsgegevens. De genoemde bedrijven worden al tien jaar niet gecontroleerd door de AP.

De surveillancetrein dendert voort

De Nederlandse politie doet de afgelopen jaren steeds meer aan social media surveillance. De AIVD en de MIVD hebben nooit bekend gemaakt of zij gebruik maken van social media surveillance. Wel verklaarde voormalig minister Blok (Wonen en Rijksdienst) in 2013 dat de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Defensie, die verantwoordelijk zijn voor respectievelijk de AIVD en MIVD, Coosto als leverancier hebben. Het is aannemelijk dat ook de inlichtingendiensten aan social media surveillance doen, maar de WOB-documenten bieden hierover geen uitsluitsel.

De trein van de social media surveillance dendert voort, ondanks het feit dat het middel op gespannen voet staat met de grondrechten en de bescherming van persoonsgegevens en de gehanteerde methode van sentimentanalyse discutabel is. De overheid, social media platforms en sociale monitoring bedrijven zijn niet transparant en leggen geen politieke of maatschappelijke verantwoording af over de wenselijkheid en risico's van social media surveillance. Dat is verontrustend.

door Buro Jansen

Noot en meer info

Dit artikel is in februari 2018 verschenen op de website van Buro Jansen & Janssen. Daar kun je nog veel meer lezen over social media surveillance. Ook *Observant* (nr. 70), het periodiek van Buro Jansen & Janssen, is geheel gewijd aan dit thema.

Illustratie door:
Dünya Atay | www.dunyaatay.com

rubriek
Sjakoo's boekentips

John P. Clark
Between Earth and Empire: from the Necrocene to the beloved Community
2019, PM Press, 233 pp.
ISBN: 9781692636481, €24,50

Jeffrey St. Clair, Joshua Frank
The Big Heat: Earth on the Brink
2018, Counterpunch, 377 pp.
ISBN:9781849353366, €20,95

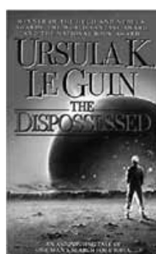

Otter Lieffe
Conserve and Control
2018, CreateSpace, 341 pp.
ISBN: 9781986464338, €24,50

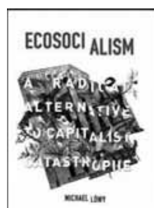
John Zerzan, John Moore, Derrick Jensen (interviews)
The Dark before the Dawn
2003, Re-Pressed, 19 pp.
ISBN: geen, €3,50

Ursula Le Guin
The Dispossessed
(oorspronkelijk: 1974),
HarperCollins Publishers, 387 pp.
ISBN: 9780061054884, €9,95

Michael Löwy
Ecosocialism: a Radical Alternative to Capitalist Catastrophe
2015, Haymarket Books, 144 pp.
ISBN: 9781608464715, €17,95

Ghassan Hage
Is Racism an environmental Threat?
2017, Polity Press, 133 pp.
ISBN: 9780745692272, €14,95

Uw boekenspeciaalzaak aan de rand van de Afgrond

Terwijl het Poolgebied en de Amazone afbranden en de zalmen niet meer tegen de stroom in zwemmen, maar dood op hun rug met de stroom meedrijven, kopt de *Telegraaf* uiteraard juichend over het heerlijke zomerweer en roken de barbecues er lustig op los. Toch begint een groter deel van de mensen inmiddels te zweten, en niet alleen van de hitte. De zenuwen beginnen op te spelen over de manier waarop de Ondergang zich zal aandienen.

Een wereld zonder grote in het wild levende dieren en zonder ijs op de Noordpool is volkomen reëel geworden en natuurlijk worden op dit moment ook al vele mensen direct getroffen. *The Big Heat: Earth on the Brink* van Jeffrey St. Clair en Joshua Frank geeft een vernietigend inzicht in de crisis en de oorzaken. Maar helaas, mijmer ik vanuit mijn comfortabele nieuwbouwwoning, zijn de tot nu toe direct getroffenen niet in de eerste plaats diegenen die de macht hebben of er in elk geval comfortabel bij zitten. Lees Ghassan Hage's *Is Racism an environmental Threat?* voor het broodnodige intersectionele perspectief. We mogen ook gerust vrezen dat de langste volhouders de superrijken zijn die zich binnen afzienbare tijd in heerlijk gekoelde bunkers verschanst hebben, met van het zweet druipende bewaking voor de poort. De laatste olie zal op gaan aan hun steeds harder tegen de klippen op ronkende airconditioning.

De laatste olie zal opgaan aan hun tegen de klippen op ronkende airconditioning

Kunnen we in deze omstandigheden nog iets anders doen dan de Techniek bij het schroot zetten en opnieuw beginnen? Waar is het misgegaan? Bij de recente Industriële Revoluties, op het eerste oog. Natuurlijk kunnen we ook terug naar het ontstaan van grootschalige, autoritair afgedwongen samenlevingsverbanden vanaf de landbouwrevoluties vanaf zo'n twaalfduizend jaar geleden. John Zerzan – die nog altijd nieuw werk uitbrengt voor wie het interesseert: *A People's History of Civilisation* is van 2019 – en andere primitivisten (zie bijvoorbeeld *The Dark Before the Dawn – Journey towards the Abyss*) trekken het probleem terug naar de uitvinding van de taal, het vuur en de voortschrijdende scheiding tussen de mens en haar natuurlijke omgeving.

Maar op het primitivisme bestaat veel kritiek, juist ook vanuit linkse en anarchistische hoek (zie bijvoorbeeld *John Zerzan and the Primitive Confusion*), voor een deel overeenkomstig met de kritiek op het romantische denken. Het verheerlijken van de 'primitieve' situatie kan leiden tot een conservatief zoeken naar de 'natuurtoestand', essentialistische (seksistische) ideeën over gender en zelfs tot survival of the fittest-achtige gedachten, om maar wat te noemen. Die verwijten kunnen overigens zeker niet zomaar bij Zerzan

neergelegd worden, die zich in diverse publicaties bijvoorbeeld juist tegen de arbeidsdeling tussen vrouwen en mannen richt.

Anarchisten zijn natuurlijk critici van de moderne samenleving, maar 'het' anarchisme als politieke stroming komt ook voor een groot deel uit het moderne denken voort. De houding van anarchisten tegenover techniek en industrialisering is historisch zeer divers geweest. In tegenstelling tot het liberalisme dat consistent bij de industriëlen op schoot heeft gezeten. En het marxisme dat in elk geval in haar bolsjewistische vorm evengoed de zogenaamde triomf van de mens over de natuur heeft aangejaagd. Dat dit niet voor alle marxisten geldt, blijkt bijvoorbeeld uit *Ecosocialism: A Radical Alternative to Capitalist Catastrophe* van Michael Löwy. Die Triomf moet natuurlijk verworpen worden, net als de dominantie van de mens over andere dieren en het op industriële schaal vernietigen van de wereld. Maar ook een voorvechter van ecologie als Murray Bookchin (*Post-Scarcity Anarchism*) geloofde in enige mate in de mogelijkheid van de technologie om tot een gelijkere wereld te komen.

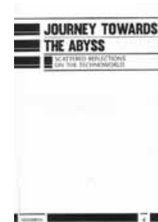
Ook in de anarchistische fictie wordt een divers beeld van technologie gegeven. Hoewel Ursula Le Guin in *The Dispossessed* een sobere utopie schetst – en bovendien één die met nuances en problemen komt die het boek als maatschappijkritiek des te interessanter maken – is het toch een utopie die mede op technologische vooruitgang steunt. Om nog niet te spreken over Iain M. Banks (*Look to Windward*) over een zeer verre toekomst waarin zowel exploitatie als repressie 'onnodig' zijn geworden door waanzinnige technologische ontwikkeling.

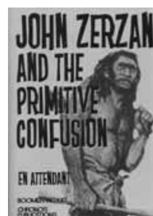
Zelfs in de technologische dystopieën van Otter Lieffe, *Margins and Murmurations: Transfeminism. Sex work. Time travel en Conserve and Control*, evenals in bijvoorbeeld de bekende cyberpunk sleutelroman *Neuromancer* van William Gibson, zijn de figuren die in enige mate een heroïsche rol spelen zelf vaak hackers en anderen die juist ook door middel van de technologie verzet of tenminste verstoring van de orde weten te organiseren.

Misschien is een debat voor of tegen Technologie als grondbeginsel ook niet het meest urgent. Duidelijk is immers dat er een paar miljard bomen geplant moeten, multinationals en de macht van eigenaars en politici om zeep geholpen, de totale productie dramatisch en onmiddellijk teruggeschroefd en een andere sociale en politieke cultuur ontwikkeld, versterk en uitgebouwd. Voor een blik op het snijvlak tussen wat er afgebroken moet en wat opgebouwd, gericht op voedsel maar met de wijde, intersectionele blik die we kennen van Vandana Shiva: lees *Seed Sovereignty, Food Security. Women in the Vanguard of the Fight against GMOs and Corporate Agriculture* (diverse auteurs, redactie door Shiva). Hoog tijd dus, nee over tijd, om *by any means necessary* een einde te maken aan de consumptiecultuur, menselijke arrogantie en het patriarchaat. Hints heb je al genoeg als je om je heen kijkt, ziet wat er wordt gedaan om oliepijpleidingen, slachthuizen en mijnbouw te blokkeren. Maar er kan zacht gezegd een tandje bij.

In *Between Earth and Empire: from the Necrocene to the Beloved Community* herinnert John P. Clark ons aan de noodzaak dit te doen vanuit gemeenschappen waarin zorg voor elkaar centraal staat. Om een leefbare toekomst te organiseren in plaats van plastic shit. Eén waarin nog plaats is voor tijgers, bijen, walvissen, kikkers, de toendra en het bos zelf. Misschien is zo'n route weg van de overconsumptie wel een stapsgewijs pad terug naar eventuele utopische mogelijkheden die de techniek te bieden heeft.

Anoniem
Journey towards the Abyss
2018, Hourriya Internationalist Anarchist Pamphlets, 107 pp.
ISBN: geen, €2,00

Alain C., Marielle
John Zerzan and the Primitive Confusion
2000, Chronos Publications, 19 pp.
ISBN: geen, €3,25

Iain M. Banks
Look to Windward
2000, Orbit, 357 pp.
ISBN: 1857239814 (alleen tweedehands verkrijgbaar)

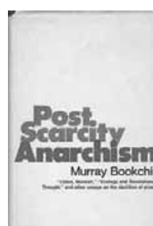

Otter Lieffe
Margins and Murmurations: Transfeminism. Sex Work. Time Travel
2017, Active Distribution, 337 pp.
ISBN: 978190909798984, €15,65

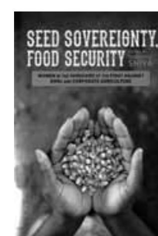
William Gibson
Neuromancer
1984, Ace, 271 pp.
ISBN: 9780441569595,
alleen tweedehands verkrijgbaar

Murray Bookchin
Post-Scarcity Anarchism
2004, AK Press, 310 pp.
ISBN: 9781904859062, €18,95

Vandana Shiva (red.)
Seed Sovereignty, Food Security
Women in the Vanguard of the Fight against GMOs and Corporate Agriculture
2016, North Atlantic Books, 392 pp.
ISBN: 9781623170288, €23,95

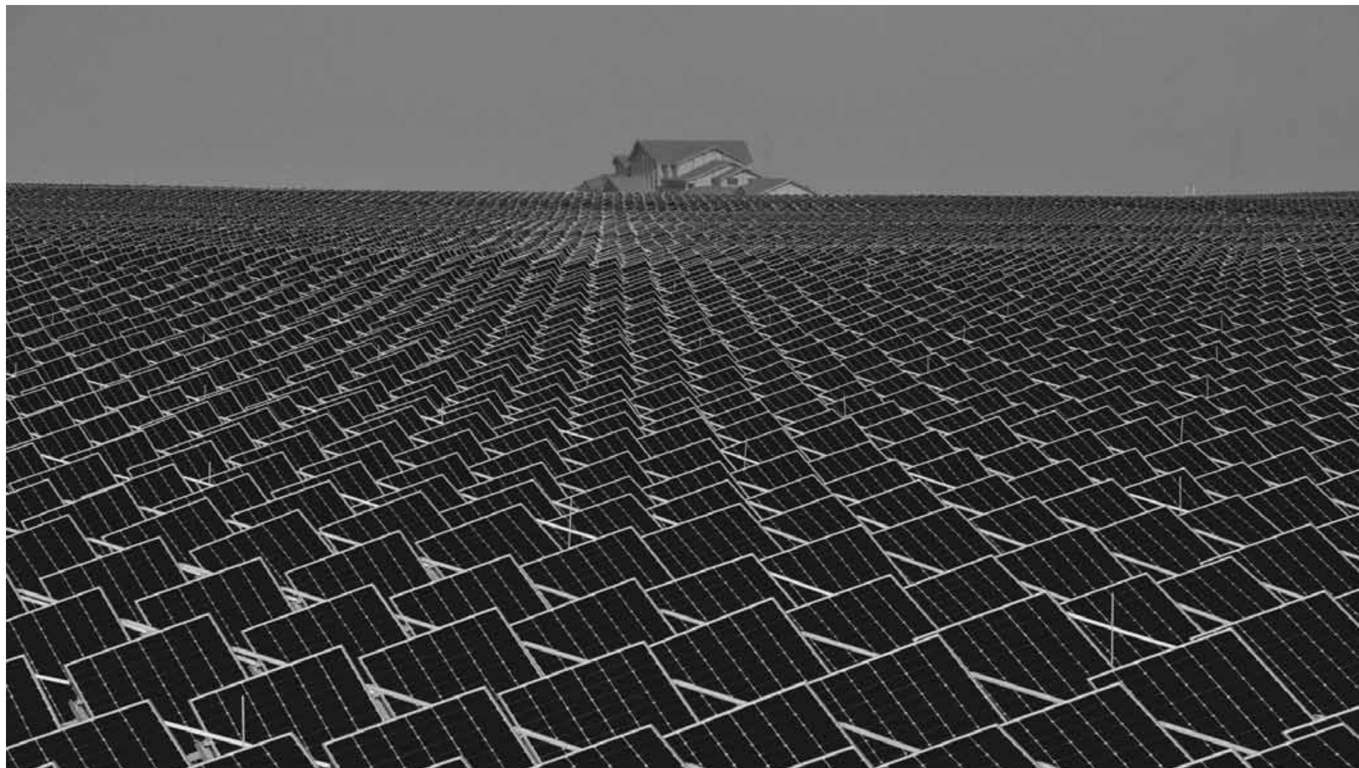

Katja Schwaller
Technopolis: Urbane Kämpfe in der San Francisco Bay Area
2019, Assoziation A, 225 pp.
ISBN: 9783862414710, €20,95

John Zerzan
A People's History of Civilisation
2019, Feral House, 311 pp.
ISBN: 9781627310598, €14,95

Technieken en beleidsplannen

Hoe we de klimaatramp niet tegenhouden

De klimaatcatastrofe gaat niet afgewend of zelfs maar serieus ingeperkt worden met technische foefjes. De catastrofe gaat ook niet afgewend of zelfs maar binnen de perken gehouden worden door een overkoepelend beleid waarin zulke technische foefjes centraal staan. Dat geldt ook als je dat overkoepelend beleid een Green New Deal noemt. Zowel die aanpak als geheel, als ook de technische onderdelen ervan zijn op zijn best inadequaat. Op zijn best, want het is ook nog mogelijk dat de hele aanpak averechts werkt. Technische oplossingen op basis van de huidige maatschappij zijn al te makkelijk een excuus om die maatschappij verder te laten zoals ze is, met alle fatale gevolgen van dien.

Eerst maar even afrekenen met die overkoepelende Green New Deal-methode. Het betreft hier een grootschalig overheidsprogramma, met alles erop en eraan. Deskundigen in onderzoekscentra die plannen maken. Ambtenaren op ministeries die de plannen omzetten in beleidsvoorstellen. Andere ambtenaren die van de voorstellen wetsontwerpen maken. Ministers die de wetsvoorstellen indienen, parlementsleden die zich over de wetsvoorstellen buigen, met behulp van ambtenaren die hun van advies dienen. De wetsvoorstellen worden bijgeschaafd, parlementsleden maken er wetten van. Ambtenaren gaan aan de slag om de wetten om te zetten in uitvoeringsbesluiten, in maatregelen, in beleid.

Dan gaan er overheidsdiensten aan het werk, contacten worden afgesloten met projectontwikkelaars, consultancy- en ingenieursbureaus, bouwmaatschappijen en wat dies meer zij. Uiteindelijk – maar dan zijn we twee, drie jaar verder – gaan er technici, bouwvakkers en weet ik wat aan de slag om woningen energiezuinig te maken, de energieopwekking van fossiel naar duurzamer om te bouwen, productie en vervoer van de fossiele brand- en grondstoffen los te koppelen. Een gigantische, bureaucratisch geplande en uitgevoerde ombouwoperatie in de economie en in de maatschappij. Er zijn andere redenen om deze gecentraliseerde, bureaucratische aanpak van de hand te wijzen. Maar dat hoef ik in een anarchistisch blad nauwelijks uit te leggen.

> Beton is een hoogst klimaatvijandig goedje

Eén doel zal ongetwijfeld worden behaald: werkgelegenheid bieden aan heel veel mensen. Maar het andere doel? Zeer, zeer twijfelachtig. Alleen al de voorbereiding – research, voorstellen maken, in wetten en beleid omzetten en dan implementeren – kost sloten energie: hoor je al die computers al pruttelen, zie je al die printers papier uitbraken? De energie die het kost, gebeurt op basis van de huidige energiemix, waarin fossiele brandstoffen nog een hoofdrol spelen. Je stookt dus eerst ladingen gas, olie en steenkool op, om beleid te maken waarmee gas, olie en steenkool worden vervangen. Zelfs als het uiteindelijk werkt – in de zin dat bijvoorbeeld fossiele energiebronnen door zonne- en windenergie worden vervangen – dan nog is het een energieverslindende en tijdrovende omweg. Die energie kunnen we ons niet veroorloven. We hebben de tijd niet voor dit soort bestuurlijke en bureaucratische omslachtigheid.

De zaak wordt nog veel ernstiger als we naar de onderdelen kijken. De transitie van fossiele brandstoffen naar schonere energiebron-

nen: daar zitten nogal wat haken en ogen aan. Die zie je niet als je puur en alleen naar de energievorm kijkt, alsof het allemaal een eenduidig technisch klusje is. Want ja, windmolens en zonnepanelen die eenmaal draaien, dan wel licht happen en verwerken, leveren inderdaad stroom zonder dat die met de uitstoot van broeikasgas gepaard gaat. Wat echter wél met uitstoot van broeikasgas gepaard gaat, is de productie van die windmolens en zonnepanelen. Dat gebeurt op steeds grotere schaal – en het gebeurt op basis van de huidige energiemix, met alweer die hoofdrol voor fossiele brandstoffen. Je stookt dus gas om later het stoken van gas terug te dringen. Maar dat is nog helemaal niet alles. Windmolens zijn deels betonnen constructies, al lijkt het veelal staal dat we bovengronds zien. De ondergrondse fundering die de turbine rechtop houdt is een grote, dikke plak beton. Beton is een hoogst klimaatvijandig goedje. Het is gemaakt van cement en de productie van cement is verantwoordelijk voor de uitstoot van acht procent van alle broeikasgassen wereldwijd.[1]

Je kunt zeggen: één keer beton gebruiken om een windmolen neer te zetten waar je tientallen jaren schone energie uit haalt, is dat een drama? Gezien de aantallen windmolens: ja, dat is een drama. En na enkele tientallen jaren moeten die windmolens – steeds meer windmolens – ook weer worden vervangen. Ook al is de uitstoot van broeikasgas vanwege dat beton veel minder dan het uitgespaarde broeikasgas vanwege de wind, dan nog is het een prijskaartje dat meegewogen dient te worden. Als de zaak klimatologisch al niet zo uit de hand was gelopen, was dit misschien een prijs die nog betaald kon worden. Gezien de noodsituatie waarin we inmiddels zitten, geldt: elke uitstoot van broeikasgas is uitstoot te veel. Een snelle uitbreiding van het windmolenpark is alleen al daarom een hoogst dubieus voornemen.

Het klimaat kan het niets schelen of er per energiecentrale minder CO_2 vrij komt

Voor zonne-energie geldt hetzelfde. Ook de apparatuur daarvoor moet worden geproduceerd, in steeds grotere hoeveelheden, veelal op de oude, in hoofdzaak fossiele energie- en grondstoffenbasis. Daar komt dan nog een vraag bij over ruimtebeslag. Ik zag tussen Tilburg en Den Bosch vanuit de trein al een, tja, hoe zal ik het noemen, 'zonne-akker'? Hoe dan ook, een veld vol zonnepanelen. Daarmee wek je dan schonere energie op. Maar je vervangt er ook akkerland of bosgebied mee. Willen we dit echt op grote schaal? Velden die zonnestralen in energie omzetten, maar in de plaats komen van velden die menselijke energie – voeding! – leveren, of die als opslag van CO_2 – bos! – dienen?

Met de hele technologische aanpak zijn twee problemen die steeds terugkeren. De eerste is een vorm van tunnelvisie. Je stelt een eenvoudig probleem: van vuile naar schone energie. Je bedenkt een methode en bijbehorende apparatuur waarmee je dat probleem op zichzelf oplost. Maar doordat het probleem in isolement wordt gezien, zien we de bijwerkingen van de oplossing makkelijk over het hoofd.

Dat is bij een beperkte inzet van zo'n nieuwe techniek niet meteen een ramp. Zolang je dezelfde hoeveelheid energie niet meer via steenkool, maar via wind opwekt, boek je vooruitgang. Per eenheid energie stoot de productie ervan minder broeikasgas uit, zelfs als je dat akelige beton meeneemt in de berekeningen. De ellende is dat de inzet van energiebronnen, ook van de nieuwe, niet bepaald als 'beperkt' opgevat dient te worden. Het uitgangspunt is nog steeds een groeiende energiebehoefte. Het idee is dus: genoeg windmolens en zonnepanelen, niet alleen om de huidige energievoorziening te vervangen, maar ook om de uitbreiding ervan bij te houden.

En daar zit een valkuil. Want het klimaat reageert niet op broeikasgas-uitstoot-per-energie-eenheid. Het klimaat kan het niets schelen of er per energiecentrale minder CO_2 vrij komt. Het klimaat reageert op totale hoeveelheden CO_2. Als er dus twee keer zo weinig CO_2 per energie-eenheid vrijkomt, maar er worden door groei twee keer zo veel energie-eenheden geproduceerd, dan blijft dezelfde klimaatcatastrofe gewoon gaande, met alle fatale gevolgen. Omzetting van vuile in schonere energiebronnen is dan ook pas echt zinvol als de totale hoeveelheid energiewinning niet meer stijgt. Pas dan daalt de CO_2-uitstoot die ermee gepaard gaat. Nog beter is het natuurlijk om smerige energiebronnen gewoon dicht te gooien zonder ze door iets schonere te vervangen. Maar dan dienen we dus het totale energieverbruik in te perken. Veel te veel discussie over het klimaat gaat uit van vervanging van energiebronnen, alsof de energiebehoefte zelf een onaantastbaar dogma is. Maar niet elke kolencentrale hoeft per definitie door windmolens te worden vervangen, of door wat voor energiebron dan ook.

Het gevaar van de nadruk die schonere energiewinning, schonere productie et cetera krijgt in alle Green New Deal-fantasieën, ligt precies daarin verscholen dat relatief schonere processen makkelijk de rem van de groei af halen. We hebben schonere, want elektrische auto's. Hoera, dan kan het autoverkeer blijven groeien! Waarmee de relatief schonere vervoersmethode alsnog tot absolute toename van broeikasgassen leidt. Nadruk op schonere technologieën leidt de aandacht af van het feit dat de dwangmatige, in het kapitalistische systeem besloten groei het effect van relatief schonere technische processen in absolute termen al snel weer onderuit haalt. Veel windmolens leveren veel druppels op een grote gloeiende plaat. Dat heeft enig effect. Maar zolang de economische groei de plaat steeds blijft verhitten, komt aan het gloeien van de plaat geen einde.

> Technische oplossingen zijn hooguit lapmiddelen die de kern van het probleem niet raken

Productie – in de breedste zin van het woord, dus inclusief vervoer, energiewinning, distributie, noem maar op – zal niet alleen schoner per eenheid dienen te worden. Die relatieve verschoning heeft pas zin als de productie op allerlei fronten ook doodgewoon ophoudt met groeien, en op allerlei punten krimpt of zelfs wordt stilgelegd. Technische oplossingen zijn hooguit lapmiddelen die de kern van het probleem niet raken. Technische oplossingen werken bovendien heel vaak als excuses om aan het dieper liggende probleem – die dwangmatige kapitalistische groei – zo min mogelijk te hoeven doen. Toch zal die dwangmatige economische groei er aan moeten, willen we kans op overleving houden. Precies daarom kan klimaatactivisme niet zonder antikapitalisme slagen.

Het gaat er niet om dat dwangmatige groei vervangen wordt door dwangmatige krimp. Wie zo redeneert, blijft nog steeds gevangen in dezelfde logica van de groeicijfers, maar dan in spiegelbeeld. Het gaat er om dat economische groei als norm wordt losgelaten, niet dat elke productietak per definitie jaarlijks drie procent krimpt. Akkerbouw kan blijven groeien, maar op een totaal andere manier waar de economische groeicijfermethodiek weinig zinnigs over zegt. Toch zijn er ook zeker hele bedrijfstakken die wel degelijk echt dienen te krimpen, of zelfs te verdwijnen. Vliegverkeer, cruiseschepen, het produceren van op dieren gebaseerd voedsel, het is allemaal van een dermate klimaat-destructief karakter dat het in het geheel dient te worden stopgezet. Wat vliegverkeer betreft met mogelijke uitzondering van vluchten voor medische- en noodhulp. Wie vandaag de dag inzet op 'schonere brandstof' voor vliegtuigen, voorziet de luchtvaartindustrie voornamelijk van weer een alibi om door te gaan met haar winstgevende en vooral destructieve activiteit.

Technische oplossingen in een op groei gebouwd systeem zijn dus niet bepaald afdoende om de klimaatramp te beperken. Maar er is nog een dieper probleem. Technische oplossingen zijn ingebed in een houding die zelf enorm bijdraagt aan de klimaatramp en de andere ecologische catastrofes die in volle gang zijn. Het is een houding die streeft naar totale beheersing van natuurprocessen, alsof mensen buiten en boven de natuur staan. Theodore Roszak formuleert en bekritiseert die houding als volgt: 'de flora, de fauna, het landschap, en in toenemende mate het klimaat van de aarde, liggen praktisch hulpeloos aan de voeten van de technologische mens, tragisch kwetsbaar voor zijn arrogantie. Zonder vragen te stellen, hebben zij ze overwonnen… tenminste tot de massieve ecologische gevolgen ons inhalen.'[2] Dat schreef hij een halve eeuw geleden. Zelfs het klimaat wordt expliciet genoemd. Mensen, we zijn aan het treuzelen.

Je ziet, de houding die Roszak hekelt manifesteert zich in groteske vorm bij bedrijven en instellingen en bijbehorende experts die de klimaatramp willen afweren met geo-engineering, door middel van gigantische projecten om het klimaat zelf te reguleren.[3] Zo is er het idee om spul, bijvoorbeeld zwaveldeeltjes, in de hogere lagen van de atmosfeer te brengen, zodat daar een laagje ontstaat dat de zonnestraling gedeeltelijk tegenhoudt. Een gigantische parasol! Minder zonnestraling, minder warmte die in de atmosfeer wordt vastgehouden, ook al blijft de hoeveelheid broeikasgas gewoon toenemen. Zo kan de huidige economie, met haar dwangmatige groei én met haar fossiele grond- en brandstoffengebruik, blijven draaien als de spreekwoordelijke tierelier, zonder dat we allemaal verschroeien, verdrogen of wegspoelen vanwege de klimaatopwarming. Die is dan namelijk stilgelegd.

Je moet er niet aan denken. Alleen al omdat aan alle andere gevolgen van de op fossiele brandstof draaiende kapitalistische groei niets wordt gedaan. De lucht wordt niet meer warmer, maar wel smeriger. De aarde wordt nog van verwoestende littekens voorzien in de vorm van pijpleidingen en mijnen. Het klimaat blijft stabiel, maar de destructie dendert door. Dat wil zeggen: als het concept werkt! Maar wat als de kunstmatige laag die als filter tegen de zonnestraling is aangebracht, net iets te effectief is? Dan komt er te weinig zonnestraling binnen, en koelt de boel af, misschien meer dan goed is voor het leven op aarde. En wat nu als de vorming van die filterlaag opeens stokt, door technisch falen ergens, door een vergissing in de instelling die ervoor verantwoordelijk is? Komt dan opeens de volle bak aan zonnestraling binnen? Gecombineerd met het effect van een atmosfeer die volgestouwd is met broeikasgas, is de klimaatellende dan niet meer te overzien. Voor wie denkt dat zulke vergissingen en zulk technisch falen niet voor

zullen komen, heb ik een paar woorden: Three Miles Island. Sellafield. Tsjernobyl. Fukushima.

Wat we hier zien is de illusie van de totale technische beheersing, waarbij we ons lot in de handen leggen van experts. Dat is tegelijk de illusie van absolute en welwillende macht. Heeft zoiets ooit gewerkt? Die Ring van Macht die Gollem ten gronde richtte, zouden we die veilig in handen van de Internationale der Experts, werkend in de geest van tovenaar Saruman, kunnen laten? Zelfs als het aan goede wil niet zou ontbreken, de risico's dat er iets verkeerd gaat zijn bij geo-engineering toch wel griezelig groot.

Welnu, iets van die geest der absolute beheersing zie ik veel te veel bij mensen die de voeten dichter bij de grond hebben maar wel de techniek veel te centraal stellen als oplossing. Je ziet het terugkeren bij het idee om machines te bouwen die CO_2 uit de lucht halen. Technisch blijkt dat te kunnen, maar ook dit kan al gauw als alibi werken: waarom de CO_2-uitstoot terugdringen als we het later nog uit de lucht kunnen plukken? En ook hier hangt een prijskaartje aan: het kost ladingen energie.[4] Méér energie gebruiken om de gevolgen te lijf te gaan van de teveel vervuilende energiewinning, het is op zijn minst een omslachtige omweg. Je jaagt achter je eigen staart aan. Het kost al zo veel moeite om de huidige energievoorziening schoner te krijgen. Extra energiegebruik maakt die moeite groter. Het is niet nodig. Want er is allang een stokoude methode om CO_2 uit de lucht te halen. Die methode wordt toegepast door bomen, en dat kost geen drol.

Het is dus typerend voor de hele technische aanpak van problemen: allemaal gericht op beheersing, op actief ingrijpen, op experts, ondernemers en bestuurders die per se iets willen *doen*. Precies in dat *doen*, in dat streven naar actieve beheersing, zit de grote en gevaarlijke illusie. Vooral waar het in de plaats komt van natuurlijke processen die het leven mogelijk maken. Voor zover menselijk ingrijpen – op groei en beheersing gericht – dat tenminste niet steeds onmogelijker maakt. Zelfs in de betere voorstellen zie je die technologische obsessie terug. Zo wordt er bijvoorbeeld terecht gewezen op het belang van bossen: die houden veel CO_2 vast. Ontbossing stoppen is dus zeer urgent, klimaatactivisme en het verdedigen van elk bos en elke boom horen bij elkaar. En ja, uitbreiding van bosgebieden helpt eveneens.

Het zou enorm helpen als mensen juist ophielden van alles en nog wat te doen

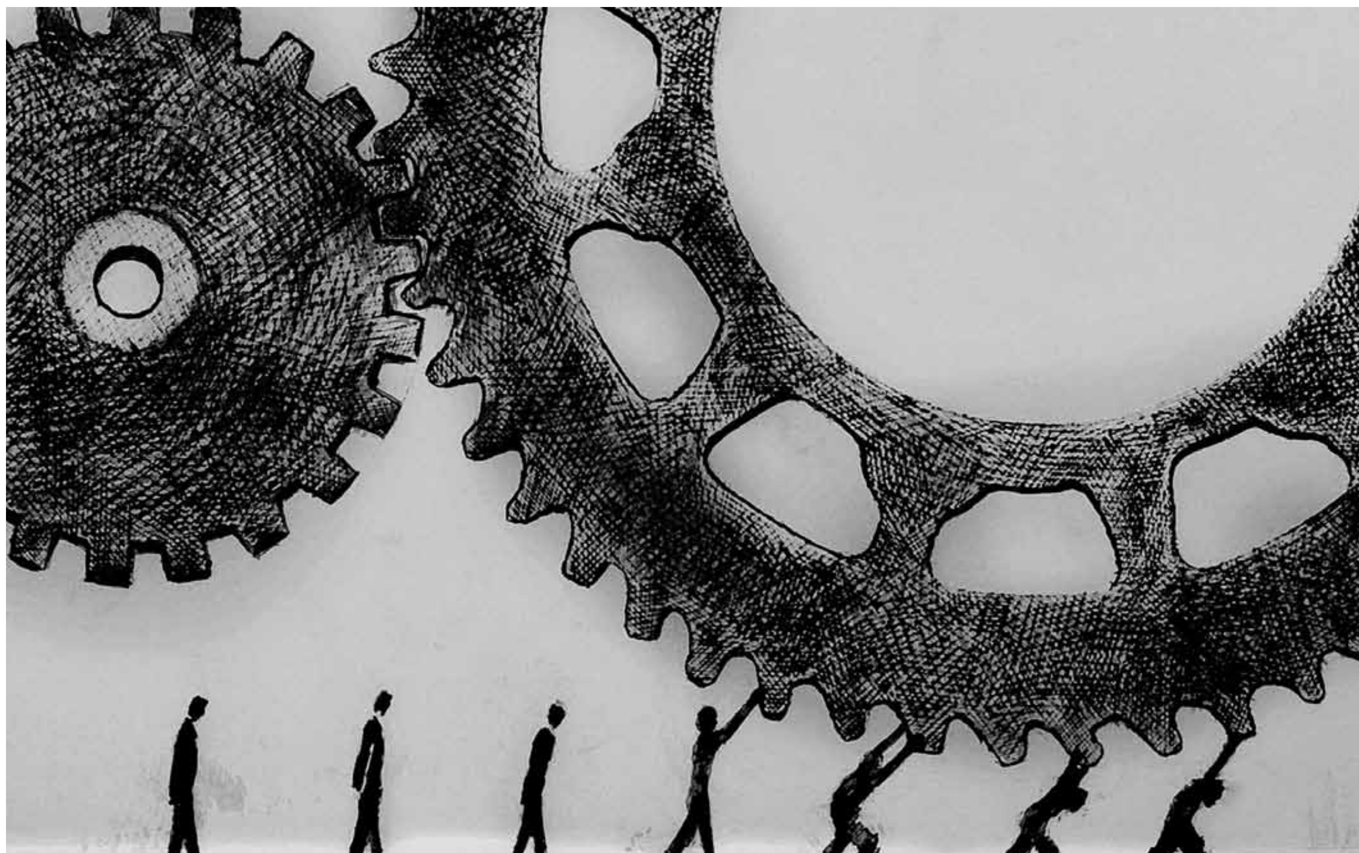
Maar het is typerend dat dit dan meteen geformuleerd wordt als 'herbebossing'. Het planten van enorme aantallen bomen en dus het besteden van – jawel – grote hoeveelheden energie. Maar in niet al te droog en warm klimaat – dat bestaat nog, laten we er zuinig op zijn! – is zoiets dus helemaal niet nodig. Stop de intensieve landbouw in de driehoek tussen Breda, Den Bosch en Tilburg, ontruim het gebied, laat de natuur haar gang gaan en over dertig jaar staat daar bos. Zonder dat je ook maar één boompje plant. In warme en droge klimaatzones ligt dat anders. Daar volstaat het niet om grond braak te laten liggen: die waait of spoelt dan weg. Maar op zeer veel plekken is het volstrekt niet nodig dat mensen iets gaan doen. Het zou enorm helpen als mensen juist ophielden van alles en nog wat te doen. De zelfredzaamheid van de natuur is namelijk opmerkelijk. Hou op met jagen, en de wolf keert terug. Hou op met landbouw en bewoning, en je krijgt bos. Gratis en voor niets.

De klimaatcatastrofe kan binnen draaglijke proporties gehouden worden, al zal zelfs in het gunstigste geval het erdoor teweeg gebrachte leed enorm en enorm oneerlijk verdeeld zijn. De oneerlijke verdeling van het leed dient sowieso doelwit van klimaatactie te zijn. We willen klimaatredding, maar vooral ook klimaatrechtvaardigheid. Maar de belangrijkste reddingsoperatie houdt niet in dat we van alles dienen te doen met technische middelen. De belangrijkste reddingsoperatie is: nalaten, afzien van activiteit en de niet-menselijke natuur ruimte geven om te doen wat nodig is. Mensen weten niet alles beter en technologische beheersing garandeert vooral rampen.

door Peter Storm

Noten

1 John Vidal, 'Concrete is tipping us into climate catastrophe. It's payback time', *The Guardian*, 25 februari 2019, op: theguardian.com.
2 Theodore Roszak, *De opkomst van een tegencultuur – Bespiegelingen over de technocratische maatschappij en haar jeugdige bestrijders* (Amsterdam 1971; origineel in het Engels, 1968,1969), 195.
3 Ik schrijf de alinea's hierover uit het hoofd op. Het mooie boek van Naomi Klein, *No Time: verander nu voordat het klimaat alles verandert* (Breda, 2014, origineel in het Engels, 2014), bevat een onthutsend hoofdstuk over deze materie, waar ik dit op baseer. Maar ik kreeg het boek niet meer te pakken om dingen even na te kijken voor het schrijven van dit artikel. Voor de zekerheid heb ik Wikipedia eventjes geraadpleegd.
4 Simon Evans, 'Direct CO_2 capture machines could use "a quarter of global energy" in 2100', 22 juli 2019, op: carbonbrief.org.

Als de robots ons ontslaan

In een steeds sneller tempo vervangen computers de banen van mensen, veel sneller dan dat er nieuwe banen worden gecreëerd. Wat moeten we dan?

Ons werk wordt slecht betaald, is onveilig en verschrikkelijk. We verdienen hoe langer hoe minder met ons werk, maar besteden steeds meer tijd met strijd tegen de bazen en de staat. Wie met deze ellende niet kan leven vertrekt naar het westen. Maar analyses laten zien dat het spoedig moeilijker zal worden om de eindjes aan elkaar te knopen.

Aristoteles was al bang dat de machinerie uiteindelijk de mens zou vervangen. Maar je hoeft geen genie uit de oudheid te zijn om door te krijgen dat de nieuwe technologie je werkloos zou achterlaten. Net zoals de luddieten dat eind negentiende eeuw begrepen en tijdens hun beruchte opstanden de machines vernietigden om hun banen in stand te houden. De industrialisatie veranderde de arbeidsmarkt. Eerst verving zij ambachtslieden door laag geschoolde arbeiders die de machines bedienden. Vanwege de behoefte de machines continue te laten draaien ontstond er de behoefte aan onderhoudspersoneel. In tegenstelling tot de ambachtslieden van vroeger creëren niet de huidige specialisten, maar de machines het eindproduct. Gedurende de laatste decennia heeft de immer groeiende rol van computers in het productieproces de arbeidsmarkt alweer veranderd. Studies laten zien dat dit heeft geleid tot banenverlies in vooral de middenklassen. Weergegeven in een grafiek heeft de vraag op de arbeidsmarkt de vorm van een U: veel banen voor de hoogste en laagste klassen, en maar weinig daartussenin.

Computers voeren tegenwoordig veel taken uit die in de fabrieken, het leger, de scholen en de kantoren de nodige precisie vereisen. Er is in de geschiedenis geen periode geweest waarin het aantal machines in verhouding tot het aantal menselijke arbeiders in staat is zoveel werk te verrichten. De tegenwoordige trend om grote hoeveelheden data te verzamelen – data die tot nu toe onbekend waren of niet konden worden geanalyseerd – heeft geleid tot nieuwe industrieën die op dit niveau helemaal niet meer zonder computers kunnen. Taken die tien jaar geleden nog werden beschouwd als werk dat niet door robots gedaan zou kunnen worden, zoals autorijden in stedelijke gebieden, worden nu met hele andere ogen bekeken. In de VS zijn al zelfrijdende auto's getest in de straten van Florida, Californië en Nevada.

Aan de universiteit van Oxford hebben onderzoekers berekend hoe de laatste trends in zelf trainende machines en mobiele robots de arbeidsmarkt zullen beïnvloeden. Zij voorspelden bij de computerisering van taken het ontstaan van drie bezwaren: gebrek aan 'kennis en management van het veld', 'creatieve intelligentie' en 'sociale intelligentie'.

In documenten van het ministerie van Arbeid in de VS staan 702 beroepen geadministreerd waarvan men de bezwaren kan kwantificeren. Met hulp van deskundigen in mechanisatie stelden zij vast dat zeventig van deze beroepen met de huidige technologie gemakkelijk kunnen worden geautomatiseerd. Daaruit voortkomende modellen kunnen met negentig procent zekerheid vaststellen of bepaalde beroepen volledig geautomatiseerd kunnen worden of niet.

Volgens de uitkomsten van de modellen is er een kans van 30 tot 70% dat 47% van deze beroepen, die momenteel 68 miljoen mensen werk verschaffen, met moderne technologieën volledig kunnen worden geautomatiseerd. En dit percentage van 47% zal alleen maar groeien, omdat van de drie bovengenoemde bezwaren het bezwaar 'kennis en management van het veld' het makkelijkst kan worden opgelost. Voornamelijk 'werknemers in de transport en de logistiek, en kantoorwerknemers bij de overheid en in het management van de productie' zullen hier de dupe van worden. Het dienstenbedrijf, waarin onlangs veel banen in de VS zijn gecreëerd, is ook gevoelig voor automatisering. Maar anders dan in de vorige eeuw toen vooral er vooral middenklasse-banen verloren gingen, zijn nu vooral de banen van de onderklasse het meest vatbaar voor automatisering en verdwijning. Er is geen reden om te aan te nemen dat de automatisering buiten de VS geen arbeidsplaatsen zal aantasten. De lonen in landen als China zijn ongetwijfeld lager, maar op de lange termijn zijn machines vergeleken met echte arbeiders toch goedkoper. Om werk te vinden moeten we eerst werk zoeken dat machines niet kunnen verrichten, of we moeten gedwongen worden om met machines te concurreren. We kunnen absoluut niet allemaal tandarts worden en ook niet 24 uur per dag goederen vervoeren.

In 1589 vond de priester William Lee de eerste naaimachine uit in de hoop dat het de arbeiders zou bevrijden van het naaien met de hand. Toen hij zocht naar een patent om over zijn uitvinding te kunnen beschikken, liet hij de naaimachine aan koningin Elisabeth I zien. De koningin maakte zich grote zorgen over de situatie: 'Bedenk wat je uitvinding mijn arme onderdanen zou kunnen aandoen! Ze zal hen zeker te gronde richten door hen van hun werk te beroven en in bedelaars te veranderen.' Ze weigerde hem het patent en William Lee werd gedwongen het koninkrijk te verlaten. Een half millennium later is in onze zogenaamde democratische maatschappij de situatie geworden zoals zij voorspelde. Robots verrichten steeds meer verschillende taken, maar in plaats van de werklast voor mensen te verlichten, maken zij mensen steeds meer overbodig. Waarom maakt iets dat bedoeld is om ons leven te verbeteren ons leven moeilijker en minder zeker?

Het eigendom over de productiemiddelen (grondstoffen, machines en tegenwoordig ook technologie en data) wordt geconcentreerd in de handen van weinigen. Andere mensen krijgen hierin een aandeel dat is gebaseerd op de waarde waartegen zij hun arbeid kunnen verkopen. De enkelen die hun arbeid niet kunnen verkopen moeten om te kunnen overleven maar vertrouwen op de goederen die zij krijgen van anderen die meer bezitten.

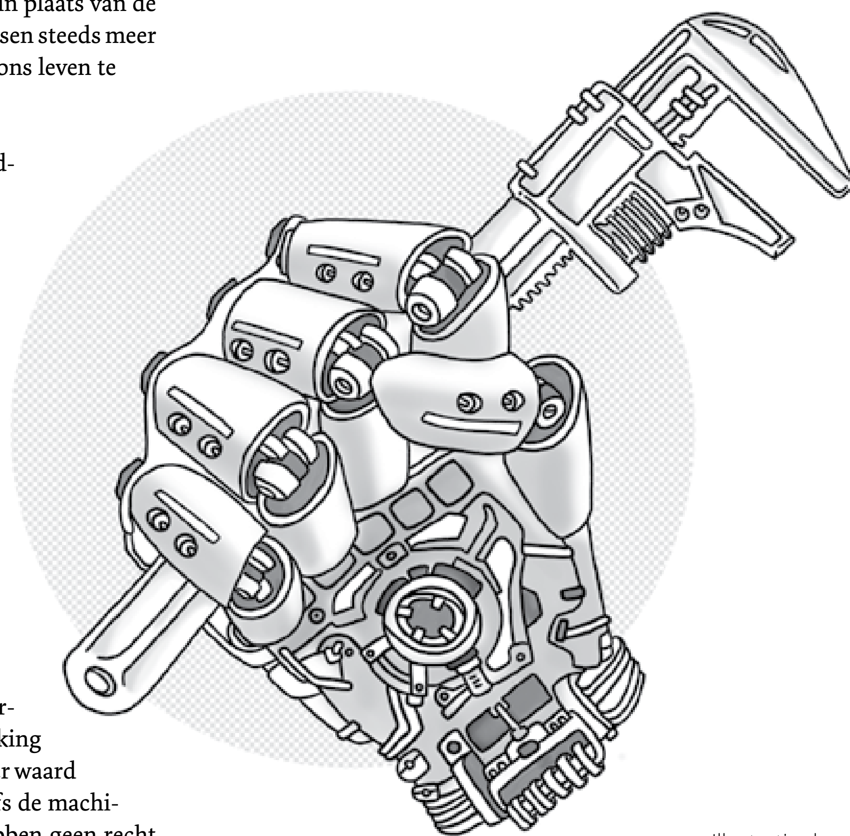
Nu er vandaag de dag nog maar weinigen zonder werk zitten, functioneren maatschappelijke verschijnselen als sociale verzekeringen, zorgvoorzieningen en pensioenfondsen als distributeur van overvloed, zodat niemand van de honger omkomt. Maar er komt een tijd dat een groot deel van ons (volgens het eerder genoemde rapport bijna de helft van de bevolking van de VS gedurende de komende decennia) minder waard zal zijn dan het voedsel dat we nodig hebben. Zelfs de machines zullen meer waarde produceren. Maar wij hebben geen recht op wat de machines produceren die ons vervangen hebben? Nee, tenzij we ervoor gewerkt hebben of op een andere onze arbeid hebben verkocht.

Wat zullen we dan doen? Zullen we de machines kapotmaken, zoals de luddieten dat deden? Zullen we de uitvinders wegjagen, zoals Elisabeth I? Houden we zoveel van ons werk dat we niet willen dat machines ons vervangen? Kom nou!

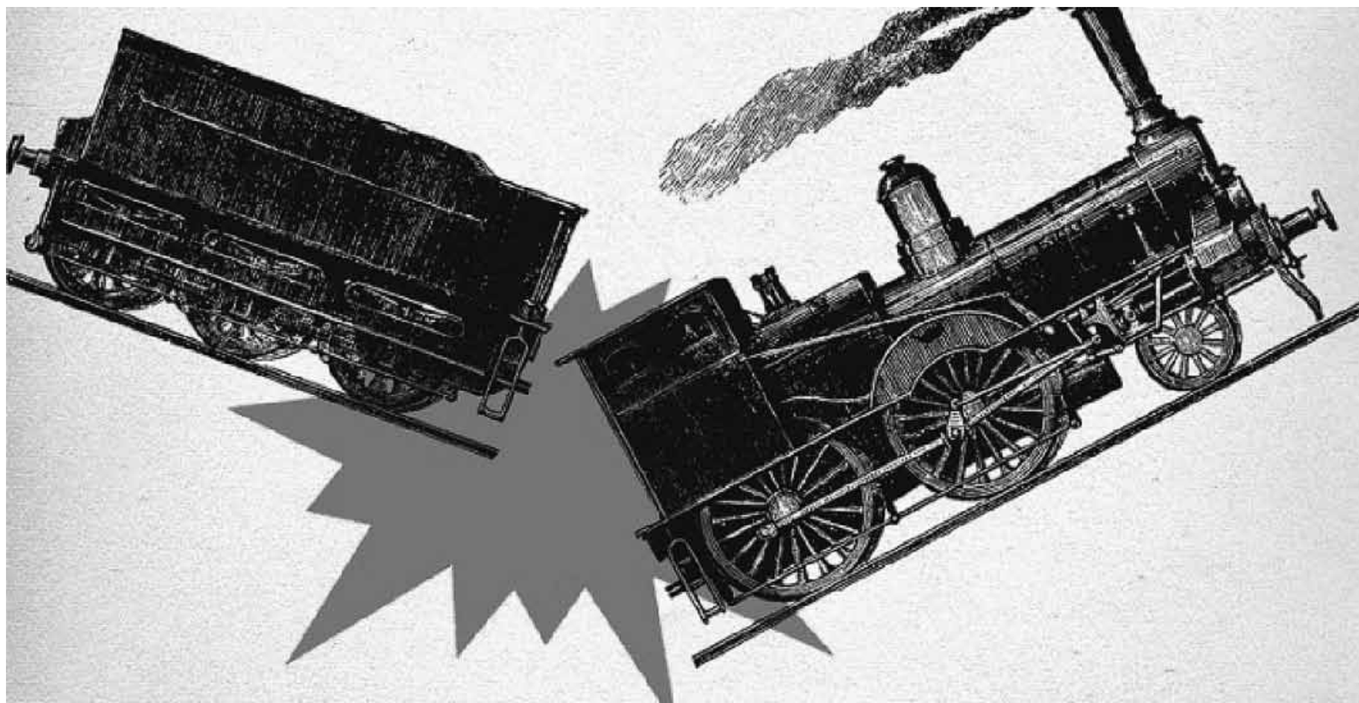
De vooruitgang van de techniek geeft ons de kans steeds minder te werken en tegelijkertijd meer te produceren. Maar in plaats daarvan worden we gedwongen ons op de 'arbeidsmarkt' te verkopen en onszelf te ruïneren. De enige juiste beslissing is daarom de markt af te schaffen, en daarmee ook het individuele eigendom over onze natuurlijke hulpbronnen, en daarnaast de techniek en de robots. Laten we op basis van menselijke behoeften, op basis van wat het volk nodig heeft de grondstoffen verdelen. Wij zijn waardvol, omdat we het volk zijn, niet omdat we werken. Alleen dan zullen wij van onze toekomst verzekerd zijn. Wij zullen de eentonigheid van het werk en de dagelijkse sleur met meer creativiteit te boven komen.

door de Bulgaarse Anarchistische Federatie

vertaling: Jan Bervoets

Illustratie door:
Dünya Atay | www.dunyaatay.com

De geschiedenis van de techniek is geen rimpelloze stroom

Interview met François Jarrige

De Franse historicus François Jarrige heeft verschillende werken gepubliceerd waarin de heersende opvatting van een geschiedenis van de vooruitgang, gekoppeld aan die van wetenschap en techniek, ter discussie gesteld wordt. Daaruit blijkt dat deze geschiedenis nooit een rimpelloze stroom geweest is maar gekenmerkt werd door veel protest: tegen automatische weefmachines en spoorwegen in de negentiende eeuw, tegen genetisch gemanipuleerde gewassen en kernenergie in de twintigste. Kritiek op het vooruitgangsgeloof is niet per definitie reactionair, maar noodzakelijk om weer greep op onze toekomst te kunnen krijgen.

Een vertoog over de promotie van robots roept de mythologie op. Van de Golem tot aan de manga's, van de automatische weefmachines tot aan sciencefiction zouden de robots niets méér betekenen dan een oude, quasi 'natuurlijke' menselijke droom. Zouden we er ons toch niet druk om moeten maken?

De manier om de technische ontwikkeling te rechtvaardigen en te naturaliseren door haar in te bedden in een lange reeks van ontdekkingen is zeer oud. Dat gaat op zijn minst terug tot het begin van het industriële tijdperk. Het hedendaagse technofiele discours wordt gekenmerkt door een paradox: het looft de technische revoluties en vernieuwingen maar, telkens als er bezwaren geopperd worden, zegt ze dat het gaat om oude trajecten waarbij elk protest zinloos is. De huidige technische omwentelingen worden stuk voor stuk voorgesteld als iets radicaal nieuws, óf als voortzettingen van oude ontdekkingen. Genetisch gemanipuleerde gewassen zouden enkel de voortzetting zijn van de antieke selectie door boeren, en nanotechnologie de verdieping van de materiaalwetenschap. Dat soort retoriek vinden we momenteel overal terug, bij de biotechnologie, bij de robotica, of bij de 'digitale' technologie, die wordt geroemd als breuk of radicale 'doorslag', en als het logische vervolg van de revoluties die de media sinds Gutenberg hebben gekend. Dit dubbele vertoog heeft duidelijk een socio-politieke functie. Enerzijds dient de nadruk op de nieuwheid ertoe de openbare opinie en de overheid te stimuleren hiervoor financiën vrij te maken. Anderzijds dient de klemtoon op de breuk ertoe tegenstanders de mond te snoeren omdat de ontwikkeling ingebed zou zijn in de natuurlijke loop van de geschiedenis. Maar de geschiedenis heeft geen welbepaald doel, er bestaat steeds een veelheid aan mogelijkheden en keuzen.

> De invoering van robots is van ideologische aard

De kwestie van de robots illustreert deze strategie volkomen. De robotica wordt ofwel voorgesteld als een radicale breuk ofwel als de voortzetting van de oude droom van de automaat. Het neologisme 'robot' duikt op aan het begin van de twintigste eeuw in de sciencefictionliteratuur op een moment waarop het taylorisme en de industriële automatisering doorgevoerd worden. Het is de Tsjech Karel Capek die het woord in 1920 uitvindt – vanuit een Slavische term die 'herendienst' of 'slavernij' betekent. In zijn toneelstuk R.U.R. komen machines met menselijke trekken voor, die in opstand komen en uiteindelijk de mensheid vernietigen. Vervolgens zijn het de beroemde romans van Isaac Asimov die het woord na

1945 populariseren. Zijn reeks over robots is gebaseerd op de versnelde modernisering in de periode van de Koude Oorlog. In de jaren 1970 – in een context van grote sociale conflicten, energiecrisis en het ontstaan van massawerkloosheid – zien we een heropleving van de industriële utopie die in de negentiende eeuw ontstaan was. De robotisering van de jaren zeventig kan geïnterpreteerd worden als de koppeling van het oude project van rationalisering van het industrieel kapitalisme aan de nieuwe taal van de sciencefiction.

Overigens schrijft Asimov in 1980 het voorwoord van het eerste essay dat in de VS aan de industriële robotica gewijd werd, geschreven door Joseph F. Engelberger, een van de 'vaders' van dit domein. De eerste waarachtig automatische robots worden in de VS gecommercialiseerd, vervolgens in de jaren 1970 in Japan en Europa. Ze dienen om te assembleren, te solderen, vast te klinken, en maken een grote productiviteitswinst mogelijk. De afgeleide woorden 'robotica' en 'robotisering' vinden vervolgens in de jaren 1980 een grote verbreiding als het woord de sfeer van de futuristische verbeelding verlaat om binnen te treden in de autofabrieken. De communicatiespecialisten gebruiken dan de term 'robotisering' in plaats van woorden als 'mechanisering' of 'automatisering', die als verouderd beschouwd worden, zelfs indien het gaat om hetzelfde onderzoek naar de productiviteit van mechanische apparaten.

Industriële robotica werd gedreven door een obsessie van surveillance en controle

Momenteel wordt de robotica een wijdverbreid fenomeen. In alle domeinen nemen de robotische beloften snel toe, met name in de landbouw of in de medische wereld, en kondigen ze ongekende omwentelingen aan. Tijdens het laatste landbouwsalon in Parijs werden er vele robots voorgesteld als antwoord op de milieuproblemen. Een robot om onkruid te wieden in de wijngaarden zou bijvoorbeeld het gebruik van chemische sproeistoffen moeten beperken. In plaats van tegenover de ecologische crisis méér arbeiders tewerk te stellen om de massawerkloosheid te reduceren, mikt men op de automatisering die nieuwe markten opent voor startups en industriële bedrijven.

De invoering van robots is dus duidelijk van ideologische aard. Heeft er zich ooit een strijd tegen de invoering van robots voorgedaan, waarmee de stelling van diens onvermijdelijkheid onderuit gehaald wordt?

De historicus en socioloog David Noble heeft zeer goed bestudeerd wat hij 'robotische waanzin' of de 'niet-automatische geschiedenis van de automatisering' noemt.* Hij heeft aangetoond hoezeer de industriële robotica, op een moment toen ze zich nog maar in een beginfase bevond, gedreven werd door de obsessie van surveillance en controle, door irrationale en enthousiaste impulsen die ver verwijderd waren van economische overwegingen, zoals dat meestal aangevoerd wordt om haar te rechtvaardigen. Verre van een logisch en onafwendbaar traject te vormen, is de automatisering het product van een politiek project en van strijd tussen concurrerende groepen en denkwerelden. De cultuur van ingenieurs en hun systematisch enthousiasme voor machines, ondanks hun lage rendabiliteit, stuwt hen ertoe de meest hightech trajecten te ontwikkelen, onafhankelijk van hun reële efficiëntie. In de jaren 1970 werd aldus de robotica bevorderd om posities op de wereldmarkt te veroveren, om de desindustrialisering af te remmen, om een arbeidskracht te onderwerpen die na de grote stakingen van 1968 als veel te woelig beschouwd werd. Ze gaat gepaard met een slimme promotionele mise-en-scène, zoals dat momenteel nog steeds het geval is. Ze wordt tevens ondersteund door instellingen als de Internationale Federatie van Robotica, die in 1987 opgericht werd om een robotica te promoten die ten dienste moest staan van 'het welzijn en de gezonde economische groei door het levensniveau van het land te verhogen'. Momenteel zijn er massa's sociologen van wie het werk erin bestaat de robots overal waar mogelijk te begeleiden, in scholen of in rusthuizen. Specialisten in 'maatschappelijke automatisering' spannen zich in om de bedrijven toegankelijker te maken voor die nieuwe wezens.

Indien er ongetwijfeld een zeer oud autonomiseringsproject bestaat, dan verhindert dat niet dat er tussen de golem van de Joodse mythologie, de weefautomaten van Vaucanson in de achttiende eeuw, en de huidige industriële robots de veranderingen in verregaande mate de overhand krijgen op de continuïteiten. Onder het ancien régime ging het er vooral om iets spectaculairs te produceren of om de macht van de heersers te bewijzen. Maar de wevers van Lyon protesteerden en maakten een einde aan de automatische beroepen van Vaucanson. Het was vanaf de negentiende eeuw dat de mechanische automaten de groei van de winst beoogden dankzij een continue productie die niet langer zou onderworpen zijn aan arbeiders van vlees en bloed. Momenteel wordt een golf van robotische automatisering ingebed in een ongekende context. Ze vindt namelijk plaats in sterke economische competitie die gekenmerkt wordt door een achteruitgang van sociale rechten en arbeidersorganisaties.

Er is overigens veel sociale strijd voorgekomen bij de invoering van nieuwe technieken, een strijd die dikwijls ondergesneeuwd is of verzwegen wordt. Zonder terug te willen gaan tot de arbeidersopstanden bij het begin van de negentiende eeuw die ageerden tegen de eerste industriële automaten, dienen we ons te herinneren dat er zich bijvoorbeeld tussen april en december 1908 een grote staking van de wevers van het Noord-Franse stadje Hazebrouck heeft voorgedaan, toen een industrieel van plan was nieuwe weefgetouwen uit Amerika te gaan gebruiken. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog kantten de arbeiders van Renault zich tegen de invoering van het taylorisme, en alhoewel deze strijd zelfs door de vakbonden als illegitiem beschouwd werd, klaagden vele arbeiders in de loop van de twintigste eeuw de nieuwe automatische werkmethodes aan die het ritme en de controle verhoogden. Deze arbeiders ageerden niet tegen de rede of de vooruitgang, deze absolute fetisjen, maar tegen de uitbuitingsverhoudingen die geïntegreerd waren in de machines zelf.

Voor sociologen voor wie de geschiedenis gemaakt wordt door uitvinders lijkt de menselijke geschiedenis samengevat te kunnen worden tot deze ontdekkingen. Komen daar niet verschillende geschiedsopvattingen met elkaar in botsing? Van wanneer dateert dit 'reductionisme'?

Men dient een onderscheid te maken tussen de geschiedenis van de geschiedkundigen die in verregaande mate het evolutionistische en lineaire verhaal van een ononderbroken vooruitgang op-

gegeven hebben, en de officiële geschiedschrijving die geïnstrumentaliseerd wordt om de huidige toestand te verrechtvaardigen. Beïnvloed door met name de lectuur van Walter Benjamin, leggen meer en meer werken veeleer de nadruk op de discontinuïteiten dan op de continuïteiten, op de manier waarop het evolutionisme in elk tijdperk door de overwinnaars geconstrueerd werd om de verhalen van de overwonnenen weg te moffelen, een socio-politieke orde te naturaliseren en de voorstelling van andere samenlevingsvormen te verhinderen. In het verlengde hiervan is de figuur van de heroïsche en demiurgische uitvinder opgedoken. Ze vond vooral uitbreiding in de negentiende eeuw om de industrialisering te begeleiden en het nieuwe model van individuele uitvindingen te verrechtvaardigen tegenover de oude vormen van collectieve uitvindingen die de maatschappijen uit het verleden kenmerkten. Vanaf James Watt, de uitvinder van de stoommachine die omstreeks 1830 in Groot-Brittannië een nationale held werd, tot aan Steve Jobs, de held van de hedendaagse digitale wereld, zien we een hele reeks mythologieën tot ontwikkeling komen.

Vele historici en filosofen bestuderen momenteel de regimes van historiciteit – dat wil zeggen van de maatschappelijke relaties tot de tijd – en tonen aan hoe elke maatschappij zijn voorstelling van de tijd heeft – die lineair of cyclisch kan zijn, progressief of achteruitlopend. Datgene wat men de vooruitgangsideologie noemt is een bepaalde tijdsopvatting die georiënteerd is op een einde. Ze duikt op in de loop van de moderne tijd, om in de negentiende eeuw de overhand te krijgen. Het vooruitgangsidee volgens welke de maatschappijen zich zouden oriënteren naar een verbetering van hun leefwijze en hun omstandigheden wordt meer en meer geassocieerd met de wereld van de techniek en de productie. In de negentiende eeuw zal de obsessie voor de vooruitgang de overhand krijgen – 'het belangrijkste idee van onze eeuw, het idee dat er typisch voor is,' schreef Proudhon in zijn *Carnets* van 1846 – zelfs indien de hedendaagse mens nooit de dupe werd van hetgeen hij beleefde. Want het enthousiasme voor de vooruitgang heeft altijd evenveel afkeer als hoop opgewekt, evenveel nostalgie als projectie op de toekomst, evenveel ontgoochelingen als hoop.

Vanaf de 'industriële revolutie' werd de toekomst van de maatschappij geïdentificeerd met zijn materiële productie en met zijn technische efficiëntie, die teruggebracht werd tot zijn productiviteit, dat wil zeggen zijn capaciteit om meer te produceren in minder tijd. Het was overigens in de eerste helft van de negentiende eeuw dat de 'techniek' zijn huidige betekenis van productieve machine verkreeg, terwijl het woord – dat voordien weinig gebruikt werd – in een veel bredere betekenis verwees naar een knowhow, de kunst een gedicht te onthouden of een doek te kunnen schilderen. Het aan de techniek gekoppelde vooruitgangsidee vinden we zowel bij de liberalen als bij de marxisten. De spoorweg of de windmolen zouden de ideologie of de moraal van de spoorweg of van de windmolen creëren (aldus Marx in *De ellende van de filosofie*). En de evolutie van de productiemiddelen zou op een haast natuurlijke wijze leiden naar de ineenstorting van het kapitalisme onder haar eigen contradicties.

De uitbuitingsverhoudingen waren in de machines zelf geïntegreerd

Komt dit technisch determinisme niet voort uit een archeologische afwijking waardoor de geschiedenis beschreven wordt vanuit de 'overblijfselen', vanuit de werktuigen of monumentale gebouwen? Dat roept de vraag op naar de legitimiteit van de orale geschiedenis tegenover de industriële erfgoederen.

Lange tijd is de techniek een zwarte doos voor historici geweest. De geschiedenis van de techniek werd aanvankelijk beoefend door ingenieurs die gefascineerd waren door hun studieobject, of door archeologen die aandacht hadden voor materiële sporen en die de evolutie van de mensheid reconstrueerden vertrekkende vanuit haar overblijfselen en technische objecten. Het is in deze context dat er een evolutionistische lectuur van de technische verandering opduikt, die mede door het marxistisch model van de historische evolutie van de productiekrachten in de arbeidersbeweging en de radicale stromingen ingeworteld werd.

Dat roept ongetwijfeld de vraag naar de orale geschiedenis op, maar deze biedt slechts een partiële hulp omdat ze enkel betrekking kan hebben op de meest recente periodes, die waarvan er nog getuigen bestaan. Maar de historicus is er niet toe veroordeeld het oude technisch determinisme te herhalen.

Meer en meer historici geven het evolutionistisch verhaal op om de materiële artefacten te verklaren vanuit maatschappelijke verhoudingen, conflicten en controverses. Men dient de complexiteit van de materiële culturen van het verleden te bestuderen, bijvoorbeeld de hardnekkigheid en de weerstand van oude werktuigen, de wijze waarop volkeren hun materiële omgeving zelf vorm gaven zonder alles te verwachten van een externe demiurg of van wetenschappelijke laboratoria. Zelfs na de uitvinding van de verbrandingsmotor zijn op de wereld miljoenen mensen dieren blijven

lectuur van de techniek te begrijpen en te ontwarren door haar in de geschiedenis te plaatsen en haar te verbinden met de maatschappelijke verhoudingen. Hij toont aan hoe de moderne techniek ingevoerd werd als autonome, onontkoombare kracht met haar eigen logica van zelfgenerering. Te denken dat de techniek en het technisch systeem wezenlijke historische actoren geworden zijn, hetgeen moeilijk kan ontkend worden, is iets heel anders dan de stelling dat de techniek zich onontkoombaar als een natuurlijk proces verder ontwikkelt. Ellul trachtte het fenomeen van de techniek te benaderen als historicus en als socioloog, door het bestuderen van haar verleden, haar groeiende autonomisering in de industriële maatschappij, gekoppeld aan de nieuwe actoren van de staats- of van de private technocratie. De studie van de techniek wordt voortdurend geplaatst voor de verkeerde keuze tussen determinisme en vrijheid van de actoren – beiden hebben uiteraard voor een deel gelijk. Maar tegenwoordig maken de reusachtige omvang en de complexiteit van de materiële infrastructuren elke tussenkomst in dit domein steeds moeilijker, hetgeen uiteraard niet wil zeggen dat men er geen aandacht aan moet schenken. De huidige strijd in Bure in de Franse Maasvallei tegen het project om kernafval ondergronds op te slaan is daar een voorbeeld van.

gebruiken als transportmiddel. Zelfs in het industriële Europa van de negentiende eeuw overheerste lange tijd het gebruik van hydraulische wielen en andere soepele motoren die geen steenkool gebruikten, terwijl deze periode geïdentificeerd wordt als de eeuw van de steenkool. Maar nogmaals: er bestaat een grote kloof tussen de geschreven geschiedenis en de historische gemeenplaatsen die overal door de media herhaald worden, tussen het politieke discours en de rapporten van experts.

Jacques Ellul, en wij die hem lezen, zijn ook van mening dat de loop van de geschiedenis méér bepaald wordt door de techniek dan door de politieke oppositie. Bevinden we ons in zeker opzicht opnieuw in dit technisch determinisme?

Het is de vraag over welk evolutionisme en over welk determinisme men het heeft. Het mes van het technisch determinisme snijdt aan twee kanten, zowel in het perspectief van de deterministische analyses waarin men Marx kan plaatsen als in het perspectief van Jacques Ellul. Elk op hun manier spoort ertoe aan de technische problemen, die maar al te dikwijls enkel aan de ingenieurs overgelaten worden, te politiseren. De standpunten van Ellul zijn veel subtieler dan de karikaturen die men er dikwijls van maakt. In zijn drie boeken over dit onderwerp – *La Technique ou l'enjeu du siècle* (1954), *Le système technicien* (1977) en *Le Bluff technologique* (1988) – spoort hij aan de maatschappelijke effecten van de techniek te onderzoeken, want hij was ervan overtuigd dat de techniek wel degelijk invloed op de maatschappij uitoefent. Maar hij stelde vast dat met het industriële tijdperk de techniek autonoom dreigde te worden, volgens een proces van zelfgroei. In het tijdperk van de kernenergie, in het digitale tijdperk, in een tijd waarin nieuwe technologieën en artificiële intelligentie aangekondigd worden, is het moeilijk hem ongelijk te geven.

We leven in een dicht netwerk van grote technische circuits, omringd door ontelbare artefacten. De techniek is momenteel een cruciale factor geworden in de opbouw van de toekomst en bepaalt onze levenswijze. Dát is het wat Ellul trachtte aan te tonen toen hij de techniek begon te bestuderen, terwijl de meeste intellectuelen van zijn tijd er vrijwel geen interesse voor hadden. Volgens Ellul diende men de wereld van de techniek te bestuderen om zich een idee te kunnen vormen van de huidige maatschappij, het veld der mogelijkheden, en de vrijheid. Ellul trachtte de deterministische

vertaling: Johny Lenaerts

Noot

* David Noble, *Le progrès sans le peuple. Ce que les nouvelles technologies font au travail*, Agone, 2016.

Bron

Hors-sol, nr. 5, juni 2018.

Meer info

François Jarrige is historicus en publiceerde onder meer *Technocritiques. Du refus des machines à la contestation des technosciences* (La Découverte, 2014), alsook (samen met Thomas Le Roux) *Une histoire des pollutions à l'âge industriel* (Le Seuil, 2017).

Women on Waves' YouTube-accounts zijn dit jaar al drie keer verwijderd

Wie heeft de touwtjes van jouw uitingsvrijheid in handen?

Steeds vaker zijn internetbedrijven heer en meester over wat we mogen zeggen en zien. Als gebruiker sta je machteloos.

Drie rode kaarten, drie verontschuldigingen

Eind januari krijgt Women on Waves het bericht dat ze YouTube's 'community guidelines' hebben geschonden en hun account daarom offline is gehaald. Ook het account van hun zusterorganisatie Women on Web wordt geschorst. Details blijven achterwege. Ze kunnen niet meer inloggen en hebben geen toegang tot hun video's. Ze tekenen bezwaar aan met behulp van het klachtenmechanisme van YouTube, maar zonder resultaat. Vervolgens verstuurt Women on Waves een persbericht de wereld in waarmee ze de schorsing onder de aandacht van de media willen brengen. Dit levert wel wat op: YouTube laat weten dat de schorsing onterecht was en de accounts worden gereactiveerd.

Een paar maanden later. Sinds de reactivering van hun account in januari, heeft Women on Waves geen nieuwe video's geüpload. Maar voilà: weer wordt hun account offline gehaald, om dezelfde reden. (Hetzelfde gebeurt ook weer met het account van Women on Web.) Van het een op het andere moment zijn de video's over veilige abortus, beschikbaar in tientallen talen, niet langer te vinden voor mensen die op zoek zijn naar betrouwbare medische informatie. De timing is op z'n zachtst gezegd opmerkelijk, namelijk dertig dagen voor het Ierse abortusreferendum.

> Dertig dagen voor het Ierse abortusreferendum haalt YouTube de video's van Women on Waves offline

De verdwijning van de accounts gaat niet onopgemerkt. Waar het in januari een persbericht was dat ertoe geleid lijkt te hebben dat de accounts werden gereactiveerd, is het deze keer een aantal tweets gericht aan YouTube en YouTube CEO Susan Wojcicki die ervoor lijken te zorgen dat YouTube in actie komt. Met precies hetzelfde resultaat. YouTube herziet de zaak en concludeert dat Women on Waves de community richtlijnen niet overschreden heeft. De accounts komen weer online.

Helaas is het een kleine maand later weer zover: op 15 juni wordt een video van Women on Web offline gehaald en vervolgens wordt hun hele account geschorst. Weer zijn het de community richtlijnen die niet nageleefd zouden zijn. Op 16 juni maakt Women on Web bezwaar – dit wordt op 18 juni afgewezen. Op 20 juni, nadat we contact hebben gehad met YouTube Nederland, staan de zaken er opeens anders voor: Women on Web ontvangt bericht dat hun account wordt gereactiveerd omdat hun content bij nader inzien niet in strijd is met de regels.

#sorrynotsorry

Vind je dit een vermoeiend verhaal? Wij ook. Samen met Women on Waves en Women on Web zochten we in mei contact met YouTube Nederland. We vroegen naar inzicht in hoe of waarom de accounts worden *geflagd* en hoe de beslissing wordt gemaakt om de accounts te reactiveren. Ons werd verteld dat dit interne informatie is die niet openbaar gemaakt kan worden. Bij doorvragen

kregen we het standaard, ontwijkende antwoord: YouTube haalt elke dag zoveel content offline, er gaat wel eens wat mis. Soit.

Gebruikers kunnen niet op YouTube vertrouwen

Natuurlijk is YouTube niet het open internet. Het bedrijf bepaalt zelf welke content is toegestaan. We hebben hier legio voorbeelden van gezien. Van het voortrekken van bepaalde content en accounts, tot het 'verbergen' van LGBTQ+-gerelateerde video's. En van het verplichten van advertenties bij sommige content, tot het juist uitschakelen van de advertentiemogelijkheid bij andere, 'ongewenste', content. Maar zoals we hebben gezien wil YouTube nog wel eens van mening veranderen over wat ongewenst is, dus hoe kunnen gebruikers hierop anticiperen? YouTube's missie is 'to give everyone a voice', maar het bedrijf aarzelt niet je die stem ook weer te ontnemen.

> YouTube aarzelt niet jou je stem te ontnemen

Deze wispelturigheid was niet zo'n probleem geweest als YouTube niet zoveel macht had. Maar zoals het er nu voor staat, is YouTube *de* website waar mensen naartoe gaan om videocontent te zoeken. Deze machtspositie wordt versterkt door het feit dat in veel landen YouTube en providers afspraken hebben gemaakt waardoor verkeer naar youtube.com 'gratis' is. En vergeet niet: in veel landen is het een stuk veiliger om youtube.com te bezoeken dan om womenonwaves.org te bezoeken. Met andere woorden, als je wilt dat je video's worden gevonden, dan heb je YouTube nodig.

YouTube zet gebruikers buitenspel

Het account en de video's van Women on Waves zijn in een half jaar tijd maar liefst drie keer geschorst en weer tot leven gewekt. Niet dankzij de klachtenprocedure van YouTube, maar omdat Women on Waves als gerespecteerde organisatie kan rekenen op een netwerk van journalisten en volgers die aandacht kunnen eisen voor de schorsing en YouTube kunnen dwingen tot actie. Dat dit de afgelopen drie keer heeft gewerkt is geen garantie voor de toekomst. Maar nog veel belangrijker: het is verre van een oplossing die *alle* YouTube-gebruikers beschermt. Zolang YouTube geen betekenisvol inzicht geeft in hun content moderatieproces, zullen gebruikers buitenspel blijven staan.

Mocht je nog geen vrienden hebben met veel volgers of toegang tot de pers: vind ze, want je gaat ze nodig hebben.

door Evelyn Austin

Meer info

Bits of Freedom is een beweging die opkomt voor internetvrijheid in Nederland. Ze richt zich op twee voor die vrijheid essentiële grondrechten (communicatievrijheid en privacy) en zet zich d.m.v. actie en advies in voor beter beleid bij overheden, instellingen en bedrijven. Ook biedt Bits of Freedom praktische handvatten bij het beschermen van je eigen online privacy en vrijheid. Zie bitsoffreedom.nl voor meer info.

Patrick Chastenet in gesprek met Jacques Ellul

Jacques Ellul (1912-1994) wordt gerekend tot de 'christenanarchisten'. Hij is voorts één van de eersten die wees op de gevaren van technologie in de moderne maatschappij en kan worden beschouwd als een van de voorlopers van de huidige degrowth-beweging. Als geëngageerde christen voor wie de bijbel hand in hand gaat met Het Kapitaal *van Marx, maar die zich evenzeer door de anarchist Bakoenin liet inspireren, wordt de maatschappij veeleer door de techniek bepaald dan door de economie of de politiek. Centraal staat bij hem de vraag: moet de mens zich aanpassen aan de techniek of zou niet veeleer de techniek in dienst moeten staan van de mens?*

Mede door de Franse econoom Serge Latouche wordt het werk van Ellul momenteel herontdekt. Het interview dat hier volgt is afkomstig uit een van de boeken die Latouche hieraan wijdde: Jacques Ellul. Contre le totalitarisme technicien *(Jacques Ellul tegen het technologisch totalitarisme)[1]. Dit interview met Ellul door Patrick Chastenet[2] werd vertaald door Johny Lenaerts en verscheen eerder op de website Libertaire Orde. Het komt weliswaar uit 1994, maar geeft een goed beeld van het gedachtegoed van Ellul, omdat vele belangrijke aspecten ervan worden aangesneden. Niet lang nadat het interview plaatsvond zou Ellul overlijden.*

Indien u de essentie van uw werken zou moeten samenvatten, wat zou u dan zeggen?

Ik zou zeggen dat ik getracht heb aan te tonen hoe de techniek zich op een onafhankelijke manier ontwikkelt, buiten elke menselijke controle om. In zijn prometheïsche droom meende de moderne mens de natuur te kunnen beheersen, hij heeft enkel maar een nog méér onderdrukkende artificiële omgeving gecreëerd. Hij dacht van de techniek gebruik te kunnen maken terwijl het zo is dat hijzelf door de techniek wordt gebruikt. De middelen worden verheven tot doel en de noodzaak tot een deugd.

Wij worden zodanig geconditioneerd dat we onmiddellijk alle technieken accepteren zonder ons vragen te stellen over hun eventuele schadelijkheid. Het meest verontrustende is niet de techniek op zich maar onze houding tegenover de techniek.

Welke bruggetjes kan men tussen uw kritiek van de technologische maatschappij en het ecologische gedachtegoed leggen?

Het is duidelijk dat ze dicht bij elkaar liggen. De ecologisten hebben een juiste en attente houding tegenover het natuurlijk milieu,

maar op doctrinair vlak lijken ze me dikwijls een kortzichtige en naïeve opvatting van de problemen te hebben. Ze fixeren zich op punctuele doelstellingen, zonder rekening te houden met alle consequenties van de technologie op de menselijke psyche. In de huidige tijd doet er zich een mutatie voor, waar de ecologisten geen oog voor hebben. Anderzijds betekent de technologie niet enkel de vernietiging van de natuur. Ze kan veel snellere veranderingen oproepen, maar men dient niet te vergeten dat hetgeen wij natuur noemen, in feite een product is van verschillende eeuwen van interventie van de mens in het natuurlijke milieu. Als we bijvoorbeeld een wandeling maken in het bos van Landes, hebben we de indruk ons te midden van de pure natuur te bevinden, terwijl het om een artificieel bos gaat. Het werd gecreëerd door de mens.

Beschouwt u de ecologisten als uw 'spirituele erfgenamen'?

Het is duidelijk dat mijn werken en die van Bernard Charbonneau in Frankrijk aan de basis liggen van een ecologisch gedachtegoed. Niettemin ben ik van mening dat het de ecologisten ontbreekt aan een globale analyse van het fenomeen van de technologie en van de technologische maatschappij. De fabrieken van Seveso bekritiseren is goed, maar men dient bereid te zijn er consequenties aan te verbinden voor de rest van de industriële productie.

Ze begrijpen niet dat het technisch systeem precies een 'systeem' is en dat men niet een geïsoleerd element kan bekritiseren zonder rekening te houden met het geheel. Men kan niet op een waarachtige manier de natuur beschermen zonder de structuur van de hedendaagse maatschappij ter discussie te stellen!

Het meest verontrustende is niet de techniek op zich maar onze houding tegenover de techniek

Men verwijt hen tegen de vooruitgang te zijn, men beschuldigt u van technofobie. Wat is uw antwoord aan degenen die het in beide gevallen – en in letterlijke betekenis – hebben over een 'reactionair' gedachtegoed?

Ik amuseer me er soms mee te antwoorden dat ik zo reactionair ben als een straalvliegtuig: hij is het die het snelste vliegt! Ik heb niet het minste verlangen om terug te keren naar het verleden. Maar sedert Taylor en zijn model van wetenschappelijke organisatie van de arbeid herhaalt men ons onophoudelijk dat de mens zich moet aanpassen aan de techniek, terwijl het omgekeerde zou moeten gebeuren.

Het gaat er enkel om een maatschappij herop te bouwen waarin de gewone mens in zijn werk en in zijn vrije tijd niet langer volledig onderworpen wordt aan de technologie. Dat is een moeilijke doelstelling, want we worden gedomineerd door een fenomeen waar we geen greep op hebben en dat ons niet de tijd gunt om een keuze te maken.

We zouden afstand kunnen nemen van negentig procent van de technieken die we gebruiken en van negentig procent van de medicijnen die we consumeren, maar de kracht van de propaganda bestaat er juist in om nutteloze voorwerpen tot noodzakelijke voorwerpen te transformeren. Onze behoeften werden kunstmatig door de reclame gecreeerd en nu bestaan ze op natuurlijke wijze.

U hebt er samen met Bernard Charbonneau voortdurend op gewezen dat de eerste stap zou moeten bestaan in een bewustwording. Is de politieke ecologie, met 15 % van de stemmen bij de laatste verkiezingen [1992], en een nog groter kapitaal aan sympathie, niet bezig haar gok te winnen?

Daar ben ik helemaal niet van overtuigd. Ik meen dat deze nieuwe krachtsverhouding op een misverstand berust. Heeft men voor de ecologie of tegen de traditionele partijen gestemd? Wat mij betreft, blijf ik trouw aan de oude anarcho-syndicalistische opvatting uit de beginperiode. De ecologie heeft er niets bij te winnen door zich tot politieke partij om te vormen en zich over te geven aan verkiezingsstrijd. De ecologische stroming zou zich als een tegenmacht moeten opstellen, en niet mee moeten doen met het politieke spel.

Ik droom nog steeds van een ideologisch gemotiveerde beweging die in een stabiele maatschappij in staat is zich door haar ledenaantal te verzetten tegen een staatsmacht. Het is niet vanuit een politiek systeem dat men de oriëntatie van onze industrieën en de greep van de technologie over onze maatschappij kan veranderen.

De politiek is niet in staat onze fundamentele problemen op te lossen. Een waarachtige bewustwording van de problemen impliceert een radicale verandering van het leven, het opgeven van voordelen, en, waarom zou ik het verdoezelen, een terugkeer naar een zekere soberheid. Ik ben er niet zeker van of het geheel van het ecologisch electoraat tot al die offers bereid is.

U herkent zich niettemin in het ecologisch programma van de Groenen: stopzetting van het nucleaire programma en zijn definitieve afbouw binnen tien jaar; terugdringing van de dominante positie van de auto ten voordele van gemeenschappelijk vervoer; kritiek van het productivisme; drastische verlaging van de arbeidsduur (de dertig-uren week tegen het begin van de 21ste eeuw) en de verdeling van de arbeidstijd om de werkloosheid terug te dringen.

Ik ondersteun de grote lijnen van dit programma des te gemakkelijker omdat ik reeds in de jaren 1930 samen met Bernard Charbonneau voor de massale vermindering en de verdeling van de arbeidstijd gepleit heb. Deze maatregel is absoluut mogelijk en onontbeerlijk. Een nieuwe herverdeling van de arbeid zal ongetwijfeld een verhoging van de productiekosten met zich meebrengen, maar dit zal gecompenseerd worden door de verlaging van de uitgaven van de werkloosheidsuitkering en van de sociale aanpak van de werkloosheid.

Om dit soort voorstellen te counteren beroept men zich op de internationale concurrentie. Maar waarom zouden we niet kunnen veronderstellen dat wanneer Frankrijk dergelijke maatregelen neemt, dit niet bij onze buurlanden gelijkaardige bewegingen zou oproepen? Wie durft te ontkennen dat het hier om een mondiaal probleem gaat? Kan men nog lang louter in termen van productiviteit denken? Onze leiders redeneren altijd vanuit ideeën die vijftig jaar oud zijn. Ze realiseren zich niet dat er een andere oriëntatie aan de economie zou kunnen gegeven worden, in de richting van nuttige maar niet-productieve activiteiten.

Om zijn eenzaamheid te dempen, heeft de moderne mens behoefte aan authentieke menselijke relaties, aan ludieke activiteiten, aan

persoonlijke contacten buiten de arbeidssfeer. We dienen uit de helse cyclus van consumptie-productie te stappen, zelfs indien dit onze dagelijkse gewoontes door elkaar zal schudden en ons levensniveau zal verlagen.

Wat is het standpunt van de christen tegenover de ecologie? Hoe het 'Onderwerp de natuur' uit Genesis te interpreteren?
Dat is meestal een verkeerde interpretatie in de vertaling. Dat is een bevel dat aan de mens gegeven is vóór de zondeval, vóór zijn breuk met God. Overigens wordt er net vóór dit bevel gezegd dat God de mens geschapen heeft naar Zijn evenbeeld. Men zou dus moeten zeggen: 'Bestuur, regel en onderwerp de natuur zoals God dat doet, dit wil zeggen met liefde'. De mens heeft als roeping de wereld in stand te houden en te bewerken, en niet hem leeg te zuigen. Toen de indianen van Noord-Amerika op bizons jaagden, wisten ze op tijd te stoppen, om de toekomst veilig te stellen. Maar tegenwoordig vergeten we de elementaire regel dat er geen sprake kan zijn van een oneindige ontwikkeling in een eindige wereld.

vertaling: Johny Lenaerts

Noten

1 Patrick Chastenet, 'Entretiens avec Jacques Ellul' (1994), in Serge Latouche, *Jacques Ellul contre le totalitarisme technicien* (Neuvy-en-Champagne: Editions le passager clandestin, 2013).

2 Patrick Chastenet, docent politicologie aan de Universiteit Bordeaux IV, was in de jaren 1970 een van de studenten van Jacques Ellul, en later zijn medewerker. Chastenet publiceerde vervolgens een tiental boeken over Ellul. Hij voert de directie over 'Cahiers Jacques-Ellul' en is voorzitter van de Internationale Vereniging Jacques Ellul (AIJE).

Word lid van de Vrije Bond!

Ontvang Buiten de Orde vier maal per jaar thuis!

Contributierichtlijnen per maand:

Inkomen 0 t/m 500:
2,- per maand

Inkomen 500 t/m bijstand:
4,- per maand

Inkomen bijstand t/m minumumloon:
6,- per maand

Inkomen hoger dan minimumloon:
8,- per maand
(Meer is ook welkom)

Geef je op via:
www.vrijebond.nl/word-lid

Of word abonnee van Buiten de Orde!

Een abonnement kost 15,- per jaar
(Meer is ook welkom)

Geef je op via:
www.vrijebond.org/buitendeorde/abonnement

Je contributie- of abonnementsgelden kun je overmaken op:

IBAN: NL80INGB0005495473
BIC/Swift: INGBNL2A
T.n.v. de Vrije Bond,
te Amsterdam

Werking Solidariteitskas

A) Elk lid van de Vrije Bond heeft bij stakingen, gedragen door de meerderheid van de werknemers, recht op een stakings-uitkering. In bijzondere situaties ook bij stakingen gedragen door een minderheid van de werknemers. Bij dit laatste gaat het om stakingen met een doelstelling die zeer verwant is aan de doelstelling van de Vrije Bond (VB). De uitkering bedraagt 75% van de vermindering aan inkomen, met een maximum van 50,- euro* per werkdag.

B) Financiële ondersteuning van acties van leden van de VB die werkloos zijn, met name wanneer de leden getroffen worden door sancties op hun uitkeringen. Bij dit laatste is het een voorwaarde dat het gaat om duidelijk aangekondigde collectieve of individuele actie. De doelstelling van de actie moet in de lijn van de doelstelling van de VB liggen. Het weigeren van werk valt hier ook onder, mits voldaan wordt aan eerder genoemde voorwaarde. De VB is namelijk tegen arbeidsplicht. De uitkering bedraagt 75% van de korting met een maximum van 50,- euro* per werkdag.

C) Het verstrekken van renteloze leningen voor het opstarten van bedrijven in zelfbeheer. Een bedrijf moet meer dan één werkende omvatten. Het uit te lenen bedrag is maximaal 1.000,- euro* en moet binnen drie jaar worden terugbetaald.

D) Het financieren van initiatieven/acties van (leden van) de VB die vallen binnen de doelstellingen van de VB.

E) Het financieren van initiatieven/acties waaraan, naast andere organisaties, (leden van) de VB deelneemt (nemen) en die vallen binnen de doelstellingen van de VB.

F) Het financieren van initiatieven/acties van organisaties waarvan leden van de VB lid zijn en die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal 500,- euro*.

G) Het ondersteunen van landelijke of regionale activiteiten welke georganiseerd worden door leden van de VB en een bijdrage kunnen leveren aan de groei en uitbouw van de organisatie.

H) Minimaal 5% van de gelden die jaarlijks binnenkomen worden gereserveerd voor bijdragen aan (activiteiten van) buitenlandse organisaties waarmee de VB zich inhoudelijk verbonden voelt.

* Deze bedragen worden eens per drie jaar op de Algemene Leden Vergadering bepaald. Aanvragen worden schriftelijk ingediend bij de solidariteitskascommissie.

Uitgangspunten Vrije Bond

1) De Vrije Bond gaat uit van en streeft naar een anarchistische samenleving waarin een mens zelf kan bepalen hoe het leven in te richten.

2) De Vrije Bond is een organisatie van anarchistische individuen en groepen gebaseerd op:
- de gelijkwaardigheid van alle mensen;
- de autonomie van het individu;
- zelfbestuur en zelfbeheer, vrije vereniging en federalisme;
- een goed milieu en een vitale natuur;
- de afschaffing van alle vormen van gezag: bijvoorbeeld op economisch, politiek, sociaal, religieus, cultureel of seksueel gebied;
- de opbouw van een vrije samenleving zonder klassen, staten, of grenzen, gebaseerd op anarchistische werkwijzen en wederzijdse hulp.

3) De totstandkoming van een vrije samenleving kan onmogelijk het werk van de Vrije Bond alleen zijn. Wij willen de anarchistische beweging uitbreiden, bekendheid geven aan onze ideeën en deze verwezenlijken. Directe actie in woord en daad is het belangrijkste middel van de Vrije Bond.

4) Aangezien onderdrukking, kapitalisme en uitbuiting wereldwijde fenomenen zijn is onze strijd een internationale strijd. De Vrije Bond verwerpt elke vorm van nationalisme en stelt hiertegenover een federalistische organisatie van de maatschappij. Naast het verenigen van anarchistische groepen en individuen in onze directe omgeving, onderhoudt de Vrije Bond ook contacten met anarchisten en anarchistische federaties wereldwijd.

5) De samenleving waar de Vrije Bond naar streeft zal een pluriforme samenleving zijn. Verscheidenheid in ideeën en strategieën door aangesloten groepen en individuen zijn inherent daaraan.

6) De Vrije Bond biedt geen blauwdruk voor een toekomstige samenleving. Alleen de praktijk kan dit uitwijzen. Wat de Vrije Bond wel biedt is een organisatiestructuur waar op anarchistische wijze mensen van allerlei schakeringen strijdbaar en solidair het debat kunnen aangaan, van elkaar leren en samenwerken.

7) De Vrije Bond initieert en ondersteunt activiteiten die de verwezenlijking van de uitgangspunten bevorderen.

Mannen

Een paar weken geleden ben ik begonnen aan een nieuwe roman waarin de Eerste Wereldoorlog — of Grote Oorlog, zoals deze oorlog in een aantal buitenlanden wordt genoemd — een prominente rol speelt. Ik weet niet hoe het bij collega-auteurs gaat, maar als ik zo'n besluit eenmaal genomen heb, betekent dat voor mij dat ik me vanaf dat moment helemaal onderdompel in teksten, kunst en cultuur uit/over die tijd. In alles wat ik doe of denk, praat (in dit geval) de Grote Oorlog een woordje mee. Zo creëer ik de ideale sfeer en werkomgeving voor mezelf en word ik min of meer onderdeel van de ontwikkelingen in mijn roman en de figuren die erin rondlopen.

Een roman schrijven is een lastige opgave. Ik heb altijd wel enigszins in gedachten wie de antagonisten zijn en wat de verhaallijnen zullen worden, maar vooral in het begin is het zoeken naar de juiste toon en sfeer die ik wil oproepen. Sommige keuzes hebben het aangewezen effect, andere zitten wat ik beoog juist in de weg. Een en ander betekent dat ik de eerste twintig, dertig pagina's soms wel tien keer moet herschrijven.

Een van de dingen waar ik de afgelopen tijd tegenaan ben gelopen betreft het masculiene karakter van de geschiedschrijving, maar ook van teksten en kunstwerken over die vreselijke periode. Als het over de Grote Oorlog gaat dan staat het geweld voorop, de zinloze agressie, de vernietiging van een land, de miljoenen doden. Kunstwerken en romans benadrukken de vertwijfeling en de ellende, de idiotie ook. Zo bezocht ik afgelopen zomer het *In Flanders Fields Museum* in Ieper, de Vlaamse stad die tijdens die oorlog met de grond gelijk werd gemaakt. Er is in dat museum aandacht voor alle aspecten van de oorlog, maar het feminiene, het vrouwelijke, zoals ik het maar even zal noemen, ontbreekt. Natuurlijk kun je van mening verschillen over de begrippen masculien en feminien en natuurlijk zijn ze cultureel bepaald. Wat in de ene cultuur als typisch mannelijk wordt gezien, daar heeft men in een andere cultuur wellicht grote vraagtekens bij. Maar in dit verband hecht ik eraan begrippen als zorgzaamheid, tederheid en empathie als typisch vrouwelijk te zien. Als je met die bril naar de Grote Oorlog, naar alle oorlogen kijkt, dan ontstaat een heel ander beeld dan wat ons wordt voorgeschoteld. In oorlogsmusea zou vooral aandacht moeten zijn voor nabestaanden, weduwen en wezen, voor mensen die door het oorlogsgeweld alles kwijtraakten. Boeken en kunstwerken zouden niet moeten blijven steken in beschrijving, verbeelding en wellicht veroordeling van het geweld, maar vooral ook aandacht hebben voor troost en verzoening en oprecht Nooit Meer Oorlog. Er zou geen militair vertoon meer moeten zijn bij herdenkingen en de honderden militaire begraafplaatsen in België en Frankrijk waar de doden van de Grote Oorlog in slagorde rusten, zouden moeten worden omgetoverd in kinderspeelplaatsen, onderhouden door organisaties als de Commonwealth War Graves Commission.

Voordat de kritiek losbarst. Ik geef toe: het is slechts een begin, een curieuze gedachte. En o ja, ik ben een man. Wellicht zie ik het toch helemaal verkeerd.

Doch wat betreft de roman waaraan ik ben begonnen: ik ben nu vooral op zoek naar vrouwelijke auteurs en kunstenaars die zich hebben uitgesproken over de Grote Oorlog. Ik ben benieuwd wat ik zal vinden.

Uw vriend, Peter Lenssen